

**M A S A R Y K O V A
U N I V E R Z I T A**

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

KATEDRA POLITOLOGIE

Analýza diskurzu prezidentky SR Zuzany Čaputovej

Diplomová práca

BC. KRISTÍNA ONDREJKOVÁ

Vedúci práce: doc. Marek Rybář, M.A., Ph.D.

UČO: 476227

Odbor: Politologie

Imatrikulačný ročník: 2017

Bratislava 2020

Bibliografický záznam

Autor:	Bc. Kristína Ondrejková Fakulta sociálných štúdií Masarykova univerzita Katedra Politologie
Názov práce:	Analýza diskurzu prezidentky SR Zuzany Čaputovej
Studijný program:	Politologie
Studijný odbor:	Politologie
Vedúci práce:	doc. Marek Rybář, M.A., Ph.D.
Rok:	2020
Počet strán:	101
Kľúčové slová:	diskurzívna analýza, metafory, politická komunikácia, rétorika, kognícia

Bibliographic record

Author: Bc. Kristína Ondřejková
Faculty of Social Studies
Masaryk University
Department of Political Science

Title of Thesis: An analysis of political discourse of the Slovak President Zuzana Čaputová

Degree Programme: Political Science

Field of Study: Political Science

Supervisor: doc. Marek Rybář, M.A., Ph.D.

Year: 2020

Number of Pages: 101

Keywords: discourse analysis, metaphors, political communication, rhetoric, cognition

Abstrakt

Diplomová práca sa zaoberá metaforickým vyjadrovaním prezidentky SR Zuzany Čaputovej. Diskurz prezidentky, z ktorého práca vychádza je rozdelený do štyroch hlavných tém: životné prostredie, štát, spoločnosť a Európska únia, spravodlivosť, demokracia a totalita. Na metafory je vo výskume nazerané ako na nástroje moci, ktoré rámujú debatu určitým spôsobom. Práca sa zameriava predovšetkým na kognitívnu rovinu metafor, doplnenú o interpretatívne prvky.

Cieľom práce je jednak zmapovanie metaforického vyjadrovania Čaputovej, rovnako tiež tematické porovnanie naprieč zvoleným diskurzom.

Kľúčové slová: diskurzívna analýza, metafory, politická komunikácia, rétorika, kognícia

Abstract

The diploma thesis is dealing with metaphorical verbalization of the president of the Slovak republic Zuzana Čaputová. President's discourse that serves as a base for the thesis is divided into four main subjects: the environment, the state, society and the European union, justice, democracy and totality. The metaphors in the research are taken as instruments of power which can frame a debate. The thesis is mostly focused on the cognitive level of metaphors, supplemented with interpretative elements.

The aim of this thesis is on one hand to map Čaputová's metaphorical verbalization as well as thematic comparison throughout chosen discourse.

Key words: discourse analysis, metaphors, political communication, rhetoric, cognition

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som diplomovú prácu na tému **Analýza diskurzu prezidentky SR Zuzany Čaputovej** vypracovala samostatne s použitím uvedených prameňov a literatúry.

V Bratislave 20. apríla 2020

.....

Pod'akovanie

Pod'akovať by som sa v prvom rade chcela školiteľovi doc. Marekovi Rybářovi, M.A., Ph.D. za jeho pomoc, ktorú mi poskytol pri písaní diplomovej práce. Ďakujem za všetky odborné rady a pomoc pri práci. Taktiež by som chcela poďakovať mojej rodine, ktorá ma podporovala, nielen počas písania tejto práce, ale pri celom mojom doterajšom štúdiu. Ďakujem.

Obsah

1. Úvod	8
Teoretická časť	10
2. Politická komunikácia	10
2.1. Rétorika	11
2.2 Politický prejav a persuázia	13
3. Diskurzívna analýza	16
4. Teória rámovania	21
4.1 Rámovanie a metafory	24
5. Kognitívna teória metafor	25
5.1 Teória metafor v politickom prostredí	26
5.1.1 Dôležitosť analýzy metafor	30
5.1.2 Východiská teórie analýzy metafor	34
Metodologická časť	36
6. Metodológia	36
6.1 Konceptualizácia analýzy metafor	38
6.2 Zdrojové oblasti	39
6.3 Typy Metafor	42
6.4 Cieľ výskumu a výskumné otázky	44
6.5 Postup	45
6.6 Kontext Slovenska	46
Analytická časť	50
7. Analýza metafor v diskurze Čaputovej	50
7.1 Životné prostredie	50
7.2 Štát, spoločnosť a EÚ	59
7.3 Spravodlivosť	68
7.4 Demokracia a totalita	77
8. Diskusia	84
9. Záver	89
Bibliografia	90

1. Úvod

Štúdium metafor v politickom diskurze prináša výnimočnú možnosť štúdia politického diskurzu na rôzne témy u rôznych politikov. Samotná metafora, ktorá slúži ako nástroj moci pri konštruovaní reality je kľúčovým základom celej tejto práce. Absencia záujmu o metafory v diskurze slovenských politikov podporila môj záujem o danú tému.

Diplomová práca sa zameriava na analýzu politického diskurzu súčasnej prezidentky Zuzany Čaputovej. Výber prezidentských prejavov naberá na relevancii hlavne z dôvodu, že prezidentské prejavy nie sú pokladané len za nevýznamné reči, ale práve naopak za prejavy s čoraz väčšou relevanciou (Ovádek 2020, 2).

Prezidentka Slovenskej republiky je výraznou osobnosťou dnešnej politickej scény. S jej nástupom do úradu sa vynárajú aj nové témy politického diskurzu, ktorým sa prioritne venuje. Podobne ako jej predchodca Andrej Kiska aj súčasná prezidentka sa od bývalých prezidentov samostatného Slovenska tematicky odlišuje (Ovádek 2020). Aj z tohto dôvodu bol politický diskurz súčasnej prezidentky vhodným základom práce.

Súčasťou analýzy diskurzu Čaputovej sú viaceré závažné témy, príznačné nielen pre zvolené obdobie, ale tiež pre prezidentku samotnú.

Cieľom diplomovej práce je zmapovanie metaforického vyjadrovania prezidentky Čaputovej. Politický diskurz prezidentky som si rozdelila pre potreby tejto práce na štyri hlavné témy: životné prostredie, štát, spoločnosť a Európska únia, spravodlivosť, demokracia a totalita. Nakoľko sa analýza vzťahuje na viaceré témy, nie sme obmedzení len metaforami k jednej problematike. Naskytá sa možnosť komparácie. Výskum k tejto práci pracuje s dvoma výskumnými otázkami: *Aké metafory je možné nájsť v politickom diskurze prezidentky Zuzany Čaputovej? Ako sa metafory v politickom diskurze prezidentky Zuzany Čaputovej líšia naprieč témami?*

Dáta, ktoré vo výskume využívam, sú kvalitatívneho charakteru a pochádzajú z politických prejavov Čaputovej. Primárnym zdrojom boli prejavy na domácej pôde, ale aj prejavy zo zahraničia. Prejavy pochádzajú z oficiálnej webstránky prezidenta SR alebo oficiálneho Facebookového účtu Zuzany Čaputovej. Zvoleným obdobím bolo prvých osem mesiacov v úrade.

Štruktúra celej práce začína teoretickými východiskami, ktoré slúžia ako podklad pre analytickú časť tejto práce. Čitateľ bude oboznámený s konceptom politickej komunikácie, rétorikou či konceptom politického prejavu. Zvýšená pozornosť sa upriami na jednu z hlavných funkcií komunikácie, ktorou je persuázia. Nakoľko celá práca vychádza z teórie analýzy metafor, tá bude zohrávať kľúčovú rolu v teoretickej časti. K samotnej teórii sa však dopracujem až po predstavení diskurzívnej analýzy, teórii rámovania a kognitívneho pohľadu z ktorého vychádza. Po teoretickej časti prichádza na rad metodologická, analytická časť práce. Tá na slovenských politických reáliách aplikuje zavedené teórie z prvej časti.

Teoretická časť

Nasledujúce kapitoly teoretickej časti sa budú sústreďovať na koncepty, ktoré sa dotýkajú analytickej časti tejto práce. Pokladám za nevyhnutné oboznámiť čitateľa nielen so samotnou teóriou analýzy metafor, ale tiež s kľúčovými konceptmi, s ktorými analýza metafor operuje. Teoretická časť práce tak vychádza zo stručného vymedzenia politickej komunikácie či rétoriky. Analytická časť práce vychádza z politických prejavov, ktorých persuzívna funkcia je základnom pri samotnej analýze metafor. Preto sa teoretické východiská dotýkajú aj spomenutých konceptov. Teórii analýzy metafor sa veľmi podrobne venujem v samostatnej kapitole. Rovnako sa venujem kognitívnym prístupom či diskurzívnej analýze a rámovaniu. Všetko spomenuté je úzko späté so samotnou teóriou metafor, z ktorej vychádza môj výskum. Aby tak čitateľ nebol ukrátený ani o primárne koncepty, z ktorých teória metafor vychádza, rozhodla som sa ich zaradiť do teoretických podkladov práce.

2. Politická komunikácia

Komunikácia je bezpochyby základom politiky. Komunikácia politických lídrov s občanmi prispieva nielen k utváraniu vzťahov medzi aktérmi, ale tiež ukazuje nevyhnutnosť pre samotné fungovanie politiky. Bez komunikácie nie je možné vládnuť, ale rovnako nie je možné byť ovládaný (Jiráček, Říhová 2000).

Mnoho autorov tiež zdôrazňuje, že politik musí ovládať umenie komunikácie, byť zdatným rétorom a mať prevyšujúce schopnosti sebareprezentácie, aby mohol byť dobrým politikom. Preto moc politikov spočíva do výraznej miery na úrovni ich komunikačných zdatností (Ftorek 2010). Hlavným cieľom politikov nie je “zapáčiť sa” verejnosti, ale získať či presvedčiť verejnosť o svojich postojoch (Juránek 1946). Presvedčovanie je tiež jedna z kľúčových funkcií metafor v rétorike politikov. Viac k tejto problematike budú pojednávať nasledujúce kapitoly.

“Za politickú komunikáciu možno označiť všetky procesy symbolickej interakcie, ktoré sa odohrávajú v spoločnosti na makropolitickú úroveň (alebo všetky symbolické interakcie,

ktoré tieto procesy ovplyvňujú) a prispievajú k rozhodovaniu, prípadne výkonu či distribúcii moci.” (Jirák, Říchová 2000, 13-14).

Komunikácia vo veľmi všeobecnej rovine počíta s účasťou aspoň dvoch jedincov (Urban et al. 2011; Čechová et al. 2008). Politická komunikácia sa spravidla vyznačuje aktívnym rečníkom, ale pasívnym príjemcom. Vybíral takýto typ komunikácie označuje za jednosmerný alebo monologický (Vybíral 2000, 131). V tomto zmysle je na širšiu verejnosť nazerané ako na pasívneho príjemcu, ktorý sa nemôže aktívne zapojiť do komunikácie s verejným činiteľom. Predstavme si príhovor prezidenta, povedzme ku príležitosti osláv Nového roka. Ako iste vieme v kontexte Slovenska takýto prejav sprostredkováva televízia, poprípade je možné samotné video (či text) nájsť na oficiálnej stránke prezidenta republiky. Ak sa sústredíme na možnosť akou môže jedinec komunikovať počas tohto prejavu s prezidentom, zistíme, že jeho možnosti sú limitované na tzv. pasívneho príjemcu. V tomto prípade komunikácia predpokladá monologický výklad jednej osoby, ale tiež treba zdôrazniť, že počíta s príjemcom oznamu na druhej strane. Aj hlavne z tohto dôvodu monologický prejav politika nie je klasickým monológom, s akým sa stretávame pri bežnej komunikácii.

Politická komunikácia zadefinovaná týmto spôsobom bude využívaná aj v analytickej časti práce. Keďže na prejavoch súčasnej prezidentky Zuzany Čaputovej je postavená celá táto práca, spomenutie danej koncepcie bolo žiadúce.

Z uvedeného vyplýva, že politická komunikácia je pokladaná za pevný pilier úspešného politika. Ak teda politik nie je zdatným rétorom, môže jeho vystupovanie pôsobiť neisto a tak vyvolávať obavy v samotných občanoch. S narastajúcimi mediálnymi prúdmi sú ľuďom stále viac prejavy politikov sprostredkované. Preto ak chce politik získať pozornosť občanov, a teda aj potenciálnych voličov neostáva mu nič iné ako zaujať svojimi rečovými prejavmi. Politici, ktorí nie sú zdatnými rétorami nedokážu tento hendikep veľa krát prekonať a strácajú navrch oproti zdatným rétorom (Švandová, Jelínek 1999, 210).

2.1. Rétorika

Politika je za centrum rétoriky považovaná už od čias antiky. V týchto časoch mal prednosť vyjadriť sa ten, kto dokázal svoje myšlienky zoradiť, zdôvodniť, a s rovnakou vážnosťou presvedčivo predniesť (Klapetek 2008, 199).

V antickom Grécku rétorika referovala k štúdiu foriem komunikácie a k argumentom nevyhnutným pre verejný, politický a právny život (Rhetoric and Writing Studies n.d.). Od antického Grécka sa záujem o rétoriku ako takú výrazne zvýšil a s ním aj možné definície.

Kraus uvádza za zdroj rozkvetu rétoriky v politickej oblasti politické systémy, založené na slobode slova (Kraus 2010). Je predsa logické, že práve v spoločnostiach, v ktorých politický systém dovoľuje slobodu slova, nachádza hovorené (či písané) slovo svoje najväčšie uplatnenie. V spoločnostiach so slobodou slova tak narastal záujem o umenie reči. Schopnosti dobrého rétora sú predmetom záujmu mnohých vedcov. Dnešná rétorika sa stále viac spája s pochopením a schopnosťou rétora prispôbiť sa danému diskurzu. Jednoducho povedané zdatne ovládať terminológiu danej oblasti či spôsob komunikácie daného odboru (Kraus 2010, 11).

Osobnosť rečníka je v rétorike základným pilierom. Individualistická činnosť a osobitosť jedinca je tvorcom jeho rétorických schopností. Dôveryhodnosť prejavu rečníka je založená na schopnosti rečníka správne užívať mnohé z rétorických zásad. Pokiaľ rečník volí slova vhodným spôsobom je vysoko pravdepodobné, že jeho názor prenikne do všeobecného presvedčenia iných ľudí (Černý 2011). Rétorika so sebou prináša jednanie, založené na persuzívnych znakoch (Beck 2007).

Logos, ethos a pathos sú dôležitými komponentami, nielen písania, ale aj hovorenia. Ak rečník ovláda tieto tri základné komponenty jeho šance na presvedčenie publika o svojom názore výrazne stúpajú. Aristoteles pokladá tieto prvky za nevyhnutné, ak chce rečník uspieť pred publikom, respektíve ak chce publikum presvedčiť, a teda prezentovať úspešný prejav (Lutzge, Henggeler 2009). Prejdime k samotnému priblíženiu významu týchto nevyhnutných prvkov pre úspešného rétora.

Logos odkazuje k myšlienke ako k textu alebo argumentu. Hovorí o tom, ako rétor vyargumentoval svoju myšlienku. Tento prvok tak nevyhnutne predpokladá rozumne ukotvenú argumentáciu, ktorá je založená na pravde, a ktorá má logické odôvodnenie. Nejedná sa o akési domnienky rétora, ale o tvrdenia, založené na logike. Tvrdenia v argumentácii rétora musia byť podporované jasnosťou vyjadrovania a nemali by sa vyznačovať zbytočnou zložitnosťou (Demirdögen 2010).

Ethos označuje dôveryhodnosť rétora. Poukazuje na kompetentnosť rečníka sa k danej téme vôbec vyjadrovať. Ak chce byť rétor úspešným musí sám seba ukázať ako experta v danom odbore či problematike. O úspešnom autorovi podľa Aristotela môžeme hovoriť, len ak autorita a skúsenosti rétora podporujú jeho dôveryhodnosť a odbornosť (Lutzge, Henggeler 2009).

Posledným nevyhnutným komponentom je pathos. Pathos referuje k emóciám. Rétor sa má snažiť vyvolať v publiku emócie. Nemusí sa však vždy jednať o pozitívne emócie, ale aj negatívne (napr. strach). Tie dokážu v publiku prejavovať stotožnenie sa s rétorovými názormi, a presvedčiť ich o správnosti rétorovho postoja (Lutzge, Henggeler 2009).

2.2 Politický prejav a persuázia

Politické prejavy si v súčasnom spoločenskopolitickom prostredí užívajú výraznú popularitu. Ako som už spomenula pri rétorike, nárast politických systémov so slobodou slova dopomáha k rozkvetu rétoriky (Kraus 2010). Nesnažím sa však tvrdiť, že by nebola rétorika v nedemokratických režimoch využívaná, tvrdím len, že sa súčasní politickí lídri prihovárajú publiku (občanom) čoraz častejšie. Predovšetkým sprostredkovane cez mnohé z médií (Čechová et. al. 2008).

Celý politický prejav je v prvom rade založený na osobe rétora, v tomto prípade na osobnosti politika. Ten v politických prejavoch zohráva významnú úlohu hlavne z toho dôvodu, že on sám je nositeľom správy, on sám vystupuje z anonymity, a prichádza takpovediac s kožou na trh. Musí sa pokúsiť získať publikom na svoju stranu, pričom jeho rétorické vystupovanie je utvárané jeho osobitosťou a jedinečnosťou (Šmajsová Buchtová 2006). Ako už bolo naznačené v kapitole o rétorike, aj v politických prejavoch je nevyhnutné, aby politik prezentoval logické argumenty. A to jasným a priamočiarym spôsobom (Šmajsová Buchtová 2006, 92).

Napriek tomu, že rola rétora (politika) pri samotnej prezentácii je nespochybniteľná, úloha politika pri tvorbe samotného prejavu je diskutabilná. V ostatných rokoch sme svedkami narastajúcich trendov profesionalizácie politickej komunikácie. Tento nárast je viditeľný predovšetkým v demokratických krajinách. Nové typy profesionálov či expertov vstupujú do

politického prostredia. Rôzni odborníci, poradcovia sa tak sústreďujú okolo najvyšších ústavných činiteľov, a pomáhajú im s ich povinnosťami (Blumler, Kavanagh 1999). Od rôznych mediálnych poradcov cez marketingových poradcov až po odborníkov na politické prejavy (speech-writers). Práve odborníkom na politické prejavy sa najviac dotýka téma profesionalizácie v tejto práci. Ako som už poznamenala, politik vychádza s kožou na trh a on je ten, kto sa pokúša svojim jedinečným prejavom odprezentovať svoje názory. Snaží sa zaujať ľudí do takej miery, aby pokladali jeho postoje za tie správne. Nakoľko sú však tieto názory ešte autentické, keď úloha odborníkov na politickú komunikáciu stále narastá? Ako zdôrazňuje Charteris-Black rola politika v týchto otázkach rozhodne nemusí byť len pasívnou. Do svojich prejavov politici predávajú samých seba a so slovami, ktoré vyslovujú by mali rozhodne súhlasiť. Preto Charteris-Black (2011) na odborníkov nazerá skôr ako na expertov, ktorí prispievajú k tvorbe politickej značky, napríklad vyberaním správnych slov do prejavov. Až keď začneme badať nekonzistentnosť medzi správaním politika a jeho rétorickými vystúpeniami, až vtedy by sme mali diskutovať o prevládajúcom postavení odborníkov nad samotným politikom, resp. obávať sa o autenticitu prejavov.

Pri otázkach politického prejavu je nutné rozlišovať medzi dvoma typmi verejných prejavov. V prvej skupine sa nachádzajú prejavy, ktoré sa sústreďujú na obsahovú stránku, respektíve majú za úlohu priniesť nové poznatky či naučiť niečo nové. Druhou skupinou sú prejavy, ktoré sa sústreďujú predovšetkým na formálnu stránku prejavu (Dohalská et. al. 1985). Politické prejavy bývajú častejšie stotožňované s druhým typom, aj keď sa rovnako vyskytuje aj informatívny charakter prejavov. Na základe tohto rozdelenia od Dohalskej et. al. je badateľné, že analýza metafor, ktorej sa budem venovať v analytickej časti práce, spája oba spomenuté typy verejných prejavov.

Hlavná funkcia politického prejavu je persuázia. Lotko okrem iného medzi funkcie radí aj funkciu formatívnu a rituálnu (Lotko 2009, 117).

V spoločnosti je presvedčovanie prítomné od nepamäti. Ľudstvo pociťuje potrebu ovládať, a táto potreba je tak spájaná predovšetkým s túžbou prekonať. Ľudia majú potrebu predbiehať sa a ukazovať, že sú tými lepšími. Z tohto bodu vychádza podstata ľudskej potreby presvedčovania (Borg 2007).

Hlavná myšlienka persvázie spočíva v tom, že človek sa snaží ovplyvniť druhého tak, aby prijal jeho tvrdenie za pravdivé (Walton 2007, 53). Persvázia predpokladá určitý efekt, ktorý vyvíja jeden jedinec na druhého. Tento efekt referuje k zmene názoru u jedného zo zúčastnených a tiež predpokladá, že jazyk bol tým, čo zmenilo jeho názor (Charteris-Black 2011, 13). Charteris-Black tiež zdôrazňuje, že efekt ovplyvnenia spôsobuje jazyk aj z toho dôvodu, že v politickej komunikácii je veľmi málo pravdepodobné presvedčenie len na základe vzhľadu samotného. (Charteris-Black 2011, 13). Pri zmene názoru je rovnako nevyhnutné spomenúť, že sa nejedná len o náhlu zmenu názoru, ale o nahradenie názoru predchádzajúceho (Klapetek 2008).

Ak teda hovoríme o komunikácii v politickom priestore, presvedčovanie sa stáva nevyhnutnou súčasťou vedenia politik. “Je to akt prinútenia za pomoci rád, povzbudení a presvedčovania” (Leanne 2011, 129). V politike je pre politické prežitie kľúčové presvedčenie publika nielen o svojich postojoch, ale rovnako dôležité je presvedčenie o celej politike lídra.

Pri persvázii je dôležitá psychologická perspektíva lídra. “Líder potrebuje presvedčiť, že on je tým správnym, tým že vytvorí mentálne reprezentácie, ovplyvňujúce to ako je situácia vnímaná publikom. Hovoriť ten správny príbeh znamená, že politický líder ponúka sadu rámcov alebo schém, ktoré robia politické počiny a aktérov zrozumiteľnými. To všetko tým, že politici poskytujú vysvetlenie, ktoré zapadá do predchádzajúcich skúseností publika a do predpokladov o tom, ako funguje svet” (Charteris-Black 2011, 15). Metafory, na ktorých stojí táto práca rovnako prispievajú k vytváraniu týchto mentálnych reprezentácií.

Na záver tejto kapitoly ešte priblížim viaceré možnosti ako sa persvázia realizuje v politickej komunikácii. Dospieť k nej môže politik napríklad opakovaním. Opakovaním tých argumentov, ktoré sú kľúčové a nevyhnutné. Ďalšie spôsoby sú napríklad zdôrazňovanie prínosu, vyzdvihovanie pozitív či výhod a na stranu druhú zamlčanie rizík (Vybíral 2000, 137). Batko uvádza samotný výber slov ako spôsob, ktorým je možné využívať persváziu (Batko 2006). Tento spôsob je pre túto prácu kľúčovým. Keďže sa výskum venuje metaforám, respektíve špecifickým slovám v politických prejavoch, poznatok od autora Batka je akýmsi odrazovým mostíkom výskumu. Za predpokladu, že volenie slov v prejave politika má značný vplyv na persváziu vytvára sa nám priestor pre štúdium metafor.

3. Diskurzívna analýza

Pred tým ako sa presuniem k samotnej diskurzívnej analýze je nevyhnutné definovať koncept *diskurzu*. Pri pohľade do odbornej literatúry by bolo veľmi obtiažne koncept diskurzu jasne definovať. Rôzni autori prinášajú rôzne definície, čo si pod daným pojmom predstaviť. Z tohto dôvodu nebudem prezentovať diskurz ako ucelený a jasne definovaný koncept. Aj napriek tomu táto práca priblíži niektoré definície, ktoré sa najviac zhodujú s potrebou tejto práce.

Foucault chápe diskurz ako systém pravidiel, ktorý vymedzuje priestor pre tvorbu aktuálnych výpovedí (diskurz ako významová štruktúra) (Drulák 2008, 106). Diskurzom Foucault zjednodušene označuje istý spôsob hovorenia či písania. Zdôrazňuje tiež, čo je v pozadí každého rečového prejavu, pohybuje sa v určitom vymedzenom priestore; spomína legitimizáciu daného prejavu, ale tiež znemožnenie tohto prejavu (Foucault 2002).

Podľa Hajera diskurz odkazuje k “súboru ideí, konceptov a kategórií, ktoré dávajú zmysel sociálnym a fyzickým javom. Tento súbor je produkováný a reprodukováný prostredníctvom identifikovateľného celku praktík “ (Hajer 2006, 67).

Hansen tvrdí, že “diskurz je systém diferencií, v ktorom je význam utváraný nie skrz esenciu vecí, ale skrz rad zrovnaní, skrz kladenie vecí vedľa seba, počas ktorého býva jeden prvok hodnotovo nadradený druhému. Objekty sveta môžu byť identifikované len za pomoci vykreslenia iného objektu, od ktorého sa odlišujú” (Hansen 2006, 19).

Posledná a veľmi stručná definícia pochádza od autorov Howartha a Stavrakakisa “diskurz referuje k systému, ktorý je zložený na zmysluplných aktivitách, ktoré formujú identitu subjektov a objektov” (Howarth, Stavrakakis 2000, 4). Títo autori kladú dôraz hlavne na vytváranie, distribúciu a transformáciu štruktúr, ktoré organizujú sociálny život (Howarth, Stavrakakis 2000, 6).

Na základe charakteristík diskurzu, ktoré boli priblížené možno diskurz v jednoduchosti definovať ako rečový (písaný) prejav, ktorý nie je náhodný, ale tvorí určitý systém, pri ktorom je však nevyhnutné brať do úvahy aj jeho ukotvenie v kontexte, z ktorého vychádza.

Z rozdielnych definícií diskurzu rovnako vyplývajú aj rozdielne definície diskurzívnej analýzy. Definovanie diskurzívnej analýzy je ovplyvnené jej multidisciplinaritou, a teda jej využitím v rôznych vedeckých disciplínach. Hovoríme napríklad o lingvistiky, sociológii, sociálnej psychológii, filozofii, komunikačných štúdiách, literárnej teórii a kultúrnych štúdiách (Potter 2004, 607).

V súčasnosti je stále viac využívaná v politológii a medzinárodných vzťahoch (Beneš 2008, 93). Ako ukazuje Beneš v politických vedách neexistuje ustálená predstava o metóde diskurzívnej analýzy. Preto sa skôr sústreďujú na hľadanie spoločných základov u rôznych typoch diskurzívnej analýzy (Drulák 2008). Základom každej je diskurzívna analýza ako nástroj na analýzu kvalitatívnych dát.

Presuňme sa k samotnej charakteristike diskurzívnej analýzy. Stredobodom vedeckej analýzy je jazyk, ktorý je neodmysliteľnou súčasťou spoločenského života. K jazyku nepristupujeme len ako k obyčajnému médiu, ktoré slúži na popísanie reality. Jazyk nie je len nositeľom obsahu, ale tiež konštitutívnou zložkou politickospoločenskej reality (Nevařilová 2019, 31).

Podľa Charlesa Antakina je zámerom diskurzívnej analýzy predovšetkým jazyk a jeho vzťah k svetu, pričom hlavným úmyslom analýzy je identifikácia a interpretácia činiteľov, ktoré sú skryté za dátami. Hlavným cieľom diskurzívnej analýzy je zistiť, akým spôsobom ľudia konštruujú zmysel a význam objektov, aktivít sociálneho sveta, prostredníctvom vybraného textu (Vašát 2008, 101- 102). Čo tiež znamená, že diskurzívna analýza nepátra po pravdivosti textu.

Vít Beneš uvádza, že diskurzívna analýza býva tradične definovaná ako súbor metód a teórií pre skúmanie bežne používaného jazyka v sociálnom kontexte. Jazyk (v písanej aj hovorenej podobe) predstavuje kľúčový objekt záujmu diskurzívnej analýzy (Beneš 2008, 92).

Zo spomenutého možno vyvodit', že diskurzívna analýza vo svojej všeobecnosti nazerá na realitu ako na sociálne konštruovanú (Hady, Harley, Phillips 2004), pričom sa snaží pochopiť ako je realita sociálne konštruovaná, prostredníctvom jazyka a významotvorných praktík (Beneš 2008, 95). Rovnako sa snaží vysvetliť dôsledky, ktoré spôsobujú používanie jazyka a týchto praktík na sociálnu identitu a vzájomné vzťahy (Paltridge 2012, 2).

Ako bolo už naznačené bolo by veľmi náročné presne definovať diskurzívnu analýzu, z tohto dôvodu radšej priblížim vybrané typy diskurzívnej analýzy. Za najznámejšie podľa Beneša

možno označiť sociálne psychologickú diskurzívnu analýzu, kritickú diskurzívnu analýzu a foucaultovskú historickú diskurzívnu analýzu (Beneš 2008, 94). Rovnako autor spomína analýzu metafor, ktorá tiež spadá pod diskurzívnu analýzu.

Nasledujúca časť sa venuje dvom najzásadnejším¹ typom diskurzívnej analýzy. Prvým typom je kritická diskurzívna analýza a druhým foucaultovská historická diskurzívna analýza.

Kritická diskurzívna analýza

Kritická diskurzívna analýza (CDA) je typ analýzy diskurzu, ktorý chápe jazyk ako aspekt sociálnej praxe. Súčasne ju skúma ako súčasť širšieho sociálneho konceptu.

Ak sa pozrieme na otázky kauzality, pri takomto type analýzy nehovoríme o kauzalite v pravom slova zmysle, napriek tomu je textom a prejavom pripisovaný určitý efekt. Pri pohľade na kauzálne mechanizmy pri takomto type analýzy, konkrétne charakteristiky textu nevyvolávajú konkrétne zmeny v znalostiach či správaní ľudí. Nemôžeme tak hovoriť o akejsi súvislosti medzi príčinou a účinkom. Jedná sa však o určitý mechanizmus kauzality, ale skôr odkazujeme k efektu sprostredkovanom (Fairclough 2003). Jednoducho povedané text samotný je schopný vytvoriť význam, ktorý je následne médium spoločenského účinku textu. To aký bude mať text účinok (na spoločnosť) závisí od jeho významu, a teda význam textu je spolu utváraný textom samotným (Beneš 2008, 95). Z povahy kauzálnej platnosti ďalej vyplýva fakt, ktorý hovorí, že výskum za pomoci kritickej diskurzívnej analýzy odmieta hodnotiť výskum podľa predpovedajúcej platnosti (Beneš 2008, 96).

Kritická diskurzívna analýza sa vynára na počiatku 20. rokov 20. storočia. Medzi najznámejších vedcov, ktorí sa kritickej analýze diskurzu venujú patrí Norman Fairclough, Ruth Wodaková a Teun van Dijk.

Kritická diskurzívna analýza čerpá z viacerých iných prístupov. Po prvé, CDA využíva poznatky zo sociálne psychologickéj diskurzívnej analýzy. Pričom hlavné poznatky sa týkajú lingvistického prístupu k diskurzu. Po druhé, čerpá CDA inšpiráciu od Foucaulta a jeho chápania diskurzu ako systému obmedzení a pravidiel pre formovanie výpovedí. Foucaultovému prístupu je často vytkaná prílišná abstraktnosť a opomínanie lingvistických aspektov diskurzu. Poslednou inšpiráciou pre CDA je post marxistická teória. Tá sa prejavuje hlavne samotnou názve kritická (Beneš 2008, 101).

¹ Tieto typy diskurzívnej analýzy boli vybrané, na základe ich značnej spojitosti s touto prácou.

Kritická diskurzívna analýza využíva detailnú analýzu textu, podobne je tomu aj u sociálno psychologickéj analýze. Niekedy sa takýto typ analýzy označuje tiež ako textovo orientovaná diskurzívna analýza (Fairclough 2003, 2). Spomenuté možno pokladať za akúsi dimenziu. CDA sa vyznačuje ešte ďalšími dvoma dimenziami, a teda dimenzia diskurzívnej praxe a dimenzia spoločenskej praxe.

V lingvistickej dimenzii sú skúmané vnútorné vzťahy (štruktúry) textu. Tieto štruktúry textu zahŕňajú fonologické a sémantické vzťahy či gramatické štruktúry.

Druhá dimenzia sa snaží uchopiť text ako významotvornú aktivitu, zameriava sa predovšetkým na vonkajšie vzťahy (väzba na kontext a vonkajšie netextové vzťahy, spoločenské praktiky a štruktúry) a medzidiskurzové vzťahy (vzťahy a kombinácia medzi odlišnými žánrami, diskurzami a štýlmi).

Tretia dimenzia nadväzuje na druhú a venuje sa skúmaniu pravidiel, ktoré ovplyvňujú produkciu, ale aj konzumáciu textu. “Tieto pravidlá diskurzu formujú naše jazykové prejavy a sú vnímané ako súčasť relatívne stabilnej štruktúry utvárania a prepájania spoločenského jednaní” (Fairclough 2003, 3). Pri týchto pravidlách diskurzu treba brať do úvahy aj dva predpoklady: pravidla diskurzu ovplyvňujú mocenské vzťahy medzi ľuďmi, tým že ovplyvňujú ako ľudia medzi sebou jednáajú či komunikujú. Rovnako tiež pravidla diskurzu ovplyvňujú, akým spôsobom ľudia pristupujú k iným ľuďom a svetu. Treba tiež zdôrazniť, že aj diskurz je ovplyvňovaný ľuďmi. Druhým predpokladom je, že CDA nepredpokladá totalitu jednej významovej štruktúry. Čo v jednoduchosti znamená, že môže existovať jedno dominantné vysvetlenie sveta, avšak vždy existuje odpor k dominantnému vysvetleniu, a tak vznikajú ďalšie možné štruktúry, ktoré nemusia byť menej dôležité (Beneš 2008, 103).

Po podrobnom priblížení kritickej diskurzívnej analýze je najvyšší čas presunúť sa na už spomenutú Foucaultovú historickú diskurzívnu analýzu.

Foucaultová historická diskurzívna analýza

Práca Michela Foucaulta sa stala základom pre viacerých vedcov, ktorí sa zaoberajú diskurzom. Foucaultové poňatie diskurzu bolo tiež inšpiráciou pre kritickú diskurzívnu analýzu, ako bolo ukázané už vyššie. Diskurz chápe ako špecifickú spoločenskú interakciu (diskurz ako príhovor), diskurz tiež chápe ako systém pravidiel (diskurz ako významová štruktúra).

Foucaultová historická diskurzívna analýza sa vyznačuje a odlišuje od iných hlavne tým, že zaujíma skôr o obsah výrokov, než o ich formálnu stránku. Zaujíma sa skôr o skryté

štrukturálne fakty v pozadí textu (Beneš 2008, 107). V tomto zmysle je hlavným cieľom priestor, nie tvorba a jazyková forma textu.

Foucaultová historická diskurzívna analýza sa zameriava predovšetkým na skúmanie spôsobu, akým bol svet historicky realizovaný (zameriava sa na relatívne stabilný poriadok sveta) (Campbell 1998, 5).

4. Teória rámovania

Problematika rámovanie je interdisciplinárnou záležitosťou. S prihliadnutím na sociálne vedy neexistuje len jedna sociálna veda, ktorá by sa rámovaním zaoberala. Z čoho ďalej vyplýva, že neexistuje jedna ustálená definícia. Teória rámovania na základe rôznych autorov ponúka rôzne vysvetlenia, závisí, na aký aspekt sa konkrétny autor zameriava. Takéto zameranie autorov je späté s ich polom pôsobnosti. Spoločným znakom značnej väčšiny z nich sú konštruktivistické základy (Matthes 2012; Hrubeš 2016).

Entman chápe rámovanie ako “výber určitých aspektov vnímanej reality a ich následným zdôraznením v komunikovanom kontexte takým spôsobom, že vyzdvihujú konkrétne definície, kauzálne interpretácie, morálne hodnotenia a/alebo odporúčania pre opisovanú vec” (Entman 1993, 52). Na základe tejto definície je možné za pomoci rámovania ovplyvňovať, akým spôsobom je určitá informácia formulovaná. Entman ukazuje, že sa tak deje prostredníctvom výberu a následného zdôrazňovania. Tu sa preto rámovanie spája s vedomou aktivitou človeka, ktorá je realizovaná prostredníctvom komunikácie.

Ďalšími autormi, ktorí sa venujú rámovaniu sú David Snow a Robert Benford. Tí na proces rámovania nazerajú z pohľadu sociálnych hnutí. K rámovaniu odkazujú za pomoci rámcov. Tie definujú ako schémy interpretácií, ktoré umožňujú jedincovi zamerať sa na rôzne udalosti, rozpoznať ich, pochopiť a následne zatriediť. Rámce slúžia na usporiadanie si skúsenosti, keďže dávajú udalostiam význam (Snow, Benford 2000). Dynamický proces rámovania je tak uskutočňovaný vďaka rámcov. Rámovanie definujú ako pridelovanie významu a interpretácia určitých udalostí spôsobom, ktorý má zaistiť požadovaný cieľ- v sociálnych hnutiach je týmto cieľom mobilizácia priaznivcov (Snow, Benford 2000).

Na rozdiel od dvoch spomenutých definícií rámovania tretia, ktorú táto práca ponúkne nepredpokladá vedomé užívanie rámovania. Teórii rámovania sa tiež venujú autori Rein a Schön. Rein definuje rámce ako spôsob, ktorým môžeme porozumieť tomu, čo hovoríme, vidíme a na čo reagujeme. Rámce sú určitými usporiadaniami našich myšlienok, faktov, činov či hodnôt (Rein 1983, 96). Za rámovanie neskôr Rein (spolu so Schönom) označujú konštrukciu významu a porozumenie danej situácie (Rein, Schön 1993). V porovnaní so Snowom a Benfordom, Rein a Schön k rámovaniu referujú ako k nevedomej činnosti, ktorá je dynamická a mení sa. Rámovanie sa uskutočňuje ako nevedomá aktivita hlavne kvôli

hodnotám, ktoré ľudia zastávajú. Naše vyjadrenie na témy sú tak nevedome rámované našimi hodnotovými systémami (Rein, Schön 1993, 23).

Ak teda nasledujeme približené definície rámcov a rámovanie, je nám jasne, že funkciou rámovanie je konštruovanie reality. Napríklad médiá môžu svojimi interpretáciami reality tvarovať obraz o politikoch či rôznych udalostiach. Ako však ukazuje Matthes nie je to také jednoduché, a teda hovorí, že ľudia nenasledujú správy z médií len tak bezhlavo. Matthes na tomto príklade ukazuje, že o tom či bude jedinec ovplyvnený realitou, zarámovanou určitým spôsobom rozhoduje omnoho viac faktorov, než len samotné rámovanie. V demokratických krajinách sa nám naskytuje hneď niekoľko možnosti zarámovania jednej udalosti. Rozdielne zarámované debaty rôznymi politikmi ponúka tzv. súťažiacie rámce (compiting frames), pričom prijatie jedného z nich je už na jednotlivcovi (Matthes 2012, 250). Politici nie vždy vyhodnocujú jednu a tú istú situáciu rovnako, a preto médiá v demokratických krajinách poskytujú pohľad oboch strán. Ako príklad si zoberme tému životného prostredia. Zatiaľ čo súčasná prezidentka Čaputová rámuje aktuálnu situáciu (klimatických zmien) ako urgentnú s nevyhnutnosťou zmeny, súčasný americký prezident Trump situáciu zľahčuje či popiera (Thomson Reuters Foundation News online n.d.). Matthes poznamenáva, že v kontexte demokratických krajín nemusí dochádzať k jednoduchému ovplyvneniu jedincov za pomoci rámovania, nakoľko je tu možnosť výberu (Matthes 2012).

Pri teórii rámovania sa vynára jeden veľmi dôležitý aspekt. Týmto aspektom je kultúra, v ktorej je akt rámovania využívaný. V tomto zmysle sa môžeme stretnúť s viacerými prúdmi. Na jednej strane stoja autori, ktorí označujú kultúru za hlavný determinant rámcov. A teda na pochopenie samotnej správy je nevyhnutné poznať kontext danej kultúry (Johnstone, Marcellino 2010; Tannen 1993). Deborah Tannen uvádza, že kultúra a sociálne prostredie je tým pomocou, ktorého jedinci prepájajú svoje poznanie a orientujú sa tak vo svete. Rámce a samotné rámovanie môžu pochopiť len tí jedinci, ktorí majú znalosti danej kultúry. Inak povedané, ak majú jedinci znalosti z iných kultúr ich pochopenie jedného a toho istého rámca sa môže líšiť (Tannen 1993). Na strane druhej autori ako Schön a Rein sú v tejto problematike miernejší. Kultúra je v ich poňatí zdrojom, nie však determinantom (Rein, Schön 1993). Aj keď pripúšťajú jej úlohu v interpretácii reality, nepokladajú ju za kľúčový faktor vysvetlenia významov.

Analytická časť tejto práce sa bude venovať analýze diskurzu súčasnej prezidentky Slovenska. Ponúka sa nám poňatie rámovanie zo sociálnych hnutí, nakoľko prezidentka svojimi prejavmi môže mobilizovať svojich voličov či podporovateľov (resp. mobilizovať na dosiahnutie svojho cieľa). Avšak zvolené obdobie nerefereuje k predvolebnému obdobiu a prejavy, tvoriace diskurz prezidentky odzrkadľujú skôr prístup verejnej politiky (resp. tvorbu politiky). Rozhodla som sa pre teóriu rámovania vo verejnej politike, ktorá bude v nasledujúcej časti priblížená za pomoci autorov Schöna a Reina.

Ako už bolo v začiatku tejto kapitoly naznačené verejná politika chápe rámce ako usporiadanie našich myšlienok, hodnôt či faktov. Kľúčovú úlohu zohrávajú práve hodnoty, ktoré sú v dynamickom procese, a teda môžu sa neustále meniť (Rein 1983). Zásadnú rolu hodnôt a faktov, ktorá je nosným pilierom celej teórie rámovania vo verejnej politike ilustrujem na konkrétnom príklade z tejto práce. Pozrime sa na tému štátu, spoločnosti a EÚ. Tu Čaputová odkazuje k spolupráci medzi štátmi ako k (nielen) ekonomicky výhodnému procesu. Rámuje tak členstvo v EÚ či iné spolupráce hlavne cez ekonomické hodnoty. Iný politik s inými hodnotami by mohol na členstvo v akomkoľvek spoločenstve hľadiť cez hodnoty suverenity krajiny. Takéto zarámovanie tej istej otázky by malo za následok úplne rozdielny význam, výsledok. Rámovanie je jasne ovplyvnené hodnotovým ukotvením aktéra rámovania. Následne naše chápanie členstva v medzinárodnom spoločenstve je určené tým, ktorým faktom venujeme väčšiu pozornosť, respektíve aké hodnoty zastávame (Hrubeš 2016, 50). Na základe tohto príkladu je nielenže vidieť, akú dôležitú rolu zohrávajú hodnoty v procese rámovania, ale tiež naznačujú, že človek nie je schopný pochopiť realitu priamo. Človek pochopí realitu len za pomoci konštrukcií, a teda za pomoci formovania si kategórií, ktoré mu pomôžu usporiadať si danú realitu (Rein 1983, 94). Je nevyhnutné zdôrazniť, že Rein tento proces označuje za nevedomý. Inak povedané uskutočnenie rámovania jedinci vykonávajú bez toho, aby si toho boli priamo vedomí. Rámovanie je utvárané hodnotami, ktoré jedinec zastáva. Nevyužíva ich však účelovo, ale implicitne.

4.1 Rámovanie a metafory

Metaforami možno označiť spojenie medzi dvoma oblasťami našej skúsenosti, pri ktorej nám vedomosť o jednej oblasti slúži na pochopenie oblasti druhej (Lakoff, Johnson 1980).

Pri teórii rámovania som uviedla, že táto práca stojí na základoch od Reina a Schöna (1993). Ak sa teda budeme držať týchto autorov, v otázkach metafor ukazujú, že práve metafory sú prostriedkom rámovania. Inak povedané, ak konštruujeme význam nejakej udalosti, je to prostredníctvom metafor, ktorých aktívne využívanie si však neuvedomujeme (Hrubeš 2016, 65). Rein uvádza, že metafory sú interpretatívnym nástrojom analýzy rámovania. Takéto nazeranie na metafory vychádza z kognitívnej lingvistiky a naznačuje presun skúsenosti medzi doménami (Rein, Schön 1993).

Metafory ako nástroj rámovania priblížim na jednoduchom príklade. Čaputová hovorí o štáte, spoločnosti ako o stavbe, ktorá je v neustálom dynamickom vývoji.

“Ľudia vám vo voľbách dali veľkú dôveru na dôležité zmeny, ktoré naša spoločnosť potrebuje. Skôr, ako sa budete môcť tejto veľkej úlohy *prebudovania* mnohých *pilierov* našej spoločnosti naplno ujať, stojí pred vami ešte iná dôležitejšia a bytostnejšia úloha²”.

Prepája tak jednu oblasť našej skúsenosti (stavba) s druhou (štát). Keď prirovnáva neustály vývoj a napredovanie štátu k stavbe, rámuje tak debatu o štáte ako dynamický proces a nie ako statický fakt. Metafory tak slúžia ako konštrukcia novej perspektívy. Známy súbor predstáv o stavbách napomáha k lepšiemu pochopeniu zložitejšej oblasti štátu.

Po stručnom vymedzení rámcovania a zopár praktických príkladoch som zakončila túto kapitolu. Treba však zopakovať, že rámovanie je dôležitým nástrojom komunikácie, aj keď neurčuje samotný obsah oznámenia. Kľúčová úloha rámovania tak spočíva predovšetkým vo vyzdvihnutí alebo potláčaní konkrétnych prvkov oznámenia, ktorými formuje význam. Preto Entman hovorí, že sila rámov môže byť rovnako podstatná ako samotná sila jazyka (Entman 1993, 52).

² Citát pochádza z obdobia po parlamentných voľbách 2020, ktoré už nebolo súčasťou analyzovaného obdobia. Citát bol vybraný z čisto pragmatického hľadiska, aby obohatil teoretické východiská.

5. Kognitívna teória metafor

Tendencie pri štúdiu metafor sa za ostatné roky výrazne naklonili k východiskám kognitívnych vied. Autori inšpirovaní kognitívnym prístupom Georgea Lakoffa a Marka Johnsona (1980) presúvajú lingvistické ťažisko metafor na ťažisko myslenia (Micsinaiová 2015). Kognitívna lingvistika obhajuje názor, že telesná skúsenosť, obrazotvornosť a metaforické procesy zakladajú nielen paradigmu celého ľudského spracúvania informácií, ale aj myslenia (Lakoff 1987). Kognitívna teória metafor vytvára model mentálnej reprezentácie metaforických štruktúr. Na metaforu je tu nazerané ako na prvok konceptuálnej štruktúry ľudskej kognície (Mikuláš online n.d.). Jäkel uvádza, že kognitívna lingvistika charakterizuje jazyk ako prejav všeobecných ľudských kognitívnych schopností (Jäkel 2003, 20).

Kognitívna teória metafor ukazuje mechanizmy, za pomoci ktorých je človek schopný konceptualizovať skutočnosť. Rovnako ponúka spôsoby, ktoré integrujú nové poznanie, prostredníctvom ktorého odhaľujú štruktúru našej mysle (Mikuláš online n.d.). Keďže iba jazyk môže opísať aké významy utvára naša myseľ, lingvistické a kognitívne prístupy sú navzájom neoddeliteľné.

Hlavnou premisou kognitívnej teórie metafor je, že “metafora vykazuje popri jazykovej aj kognitívnu dimenziu a že väčšia časť systému konceptov našej skutočnosti pozostáva z metafor. Inými slovami, metafora nie sú iba jazykovými fenoménmi, ale predstavujú zároveň konceptuálne štruktúry, ktoré sú prvkami našich mentálnych reprezentácií” (Mikuláš online n.d.). Metaforu tu pokladáme za nástroj pri produkcii našej reality. Konceptuálna metafora utvára naše vnímanie a chápanie sveta. Je to hlavne z toho dôvodu, že metafora štrukturujú pojmové a zmyslové uchopenie sveta (Demjanová 2010). V kognitívnej lingvistike je na konceptuálnu metaforu nazerané ako na prirodzenú súčasť ľudského vnímania sveta, každodenné prežívanie či myslenie (Demjanová 2010).

Podľa Budajeva možno chápať metaforu ako “mentálnu operáciu, ako spôsob poznania, kategorizácie, konceptualizácie, hodnotenia a objasňovania sveta” (Budajev 2007, 16). Metafora predstavuje médium, pomocou ktorého dokážeme ako ľudia rozširovať naše poznanie či formovať abstraktné koncepty (Demjanová 2010, 3). Ako približuje Vaňková metafora je utváraná procesom, v ktorom vďaka štruktúre zdrojovej oblasti (source domain) chápeme oblasť cieľovú (target domain). Zdrojová oblasť je spravidla jednoduchšia,

predstaviteľnejšia či konkrétnejšie, kdežto cieľová oblasť je naopak abstraktná, alebo náročnejšia na pochopenie (Demjanová 2010).

Ak sa zameriame hlavne na politickú metaforu zisťujeme, že sa stáva objektom výskumu viacerých humanitných vied. Jej interdisciplinarita je tvorená záujmom kognitívnej lingvistiky, diskurzívnej analýzy a rétoriky. Rozmeňme si to na drobné. „Kognitívna lingvistika zdôrazňuje spätosť politickej metafory s myslením a s pojmovým aparátom človeka, diskurzívna analýza ju chápe ako nástroj moci a politiky a rétorika akcentuje jej úlohu v pôsobení komunikácie. Vďaka tomu získava politická metafora viacrozmernosť ako produkt jazyka, myslenia, spoločnosti a kultúry“ (Skrebcovová 2004, 10).

Za funkcie metafor z kognitívneho hľadiska možno zaradiť funkciu poznania či nahradzovanie usudzovania, keď chýba dostatočná logická evidencia. Nahradzovanie pojmovej objektivizácie je rovnako funkcia, ktorú môžu plniť metafory v rečových prejavoch (Micsinaiová 2015, 48). Spomenuté naznačuje jedno dôležité, a teda “že metafory v našich diskurzoch neslúžia iba ako rétorické figúry k zintenzívneniu pôsobenia rečového prejavu, ale že skôr ide o modely myslenia, ktoré organizujú naše konanie, pomáhajú nám navzájom sa organizovať, a sú naším orientačným mechanizmom. Tým sa stávajú predpokladom poznávania a konštrukcie životnej reality” (Mikuláš online n.d.).

5.1 Teória metafor v politickom prostredí

Už od dvadsiatich rokov minulého storočia patrí analýza metafor v politickom prostredí k zásadným prístupom v politologickej analýze. Záujem o metafory vzišiel zo záujmu o jazyk ako taký. Čoraz väčší záujem sociálnych vedcov o jazyka a jeho funkciu v politike ich priviedol až k štúdiu metafor. Ako uvádza Drulák štúdium jazyka spočíva v tom, že sociálne a politické fenomény nevznikajú nezávisle od jazyka, ale sú ním utvárané (Drulák, Beneš 2008, 332). Jednoducho povedané, to čo je v politike povedané alebo napísane je politickým diskurzom. Tento má svoje pravidlá a ako uvádza Fairclough tieto pravidlá ďalej ovplyvňujú charakter politiky (Fairclough 1992).

Záujem o jazyk však siaha oveľa hlbšie. Z čias antického Grécka využívanie metafor u rétorov priblížil dobre známy Aristoteles. Aristotelov pohľad na metafory v rétorike spočíval

v názore, že metafory sú akousi ozdobou reči. Tvrdil, že metafory nie sú pri verejných vystúpeniach rétorov nevyhnutné a rečník sa bez nich dokáže zaobiť (Charteris-Black 2004).

Etymologický pôvod slova metafora pochádza z gréckeho slova “*metapherein*”, čo v preklade znamená “*preniesť*”. Pri pohľade na pôvod slova zisťujeme, že sa skladá z dvoch častí: *meta* a *pherein*. Pričom *meta* v preklade znamená *z/po* a *pherein* znamená *nieť*. V Aristoteleskej tradícii tak koncept metafory opisuje proces pomenúvania veci opisom veci druhej (Charteris-Black 2011, 31).

Inú a povedala by som rozšírenejšiu definíciu nám ponúkajú autori Goerge Lakoff a Mark Johnson.

Za najprielomovejšie dielo tejto problematiky je pokladaná publikácia *Metaphors We Live By* od spomínaných autorov. Táto práca ponúka veľmi širokú charakteristiku, čo to metafora vlastne je. Metafora ako spojenie medzi dvoma oblasťami našej skúsenosti, pri ktorej nám vedomosť o jednej oblasti (zdrojová oblasť) slúži na pochopenie oblasti druhej (cieľová oblasť). Metafory sú v ponímaní Lakoffa a Johnsona chápané ako veľmi široké koncepty, na rozdiel od klasického vnímania metafory, ktoré referuje k metafore ako k ozdobnému prvku reči. Súčasťou metafory tak musí byť akási “jazyková či rečová anomália, ktorá signalizuje neobvyklosť, doprevádzajúca jej použitie v jazyku” (Drulák, Beneš 2008, 332). Prístup autorov Lakoffa a Johnsona vychádza z kognitívnej lingvistiky, ktorá odkazuje k metaforám ako k nástrojom našej mysle. Tento prístup spomínam hlavne z toho dôvodu, že koncepcia metafory z pohľadu Lakoffa a Johnsona je koncepciou, ktorou sa riadila táto práca.

Analýza metafor v analytickej časti tejto práce bude vychádzať práve z takejto širšej definície metafory. Poňatie metafor takéhoto typu ukazuje, že metafory nie sú len ozdobou jazyka, ale tiež nevyhnutný nástroj nášho myslenia a vyjadrovania sa (Drulák, Beneš 2008, 333).

Metaforickú povahu a štruktúru je možné nájsť aj v tzv. pojmovom systéme. Náš pojmový systém hrá ústrednú rolu pri definovaní každodenných realít nielen v jazyku, ale tiež pri myslení a jednaní. Tento pojmový systém však nie je ničím, čo si plne uvedomujeme. Ako naznačujú autori Lakoff a Johnson náš pojmový systém je nanajvýš podvedomý, a my nie sme schopní ho ovládať (Lakoff, Johnson 1980). Autori tvrdia, že takýto pojmový systém pracuje na metaforickom základe. Toto tvrdenie dokladajú argumentami, ktoré sú opreté o lingvistické dôkazy, a teda pochádzajú z výskumov jazyka. Nakoľko sú metafory obsiahnuté

už v pojmovom systéme jedinca, je tak možné identifikovať a skúmať metafory v zmysle jazykových výrazov (Lakoff, Johnson 1980).

Dôležité v analýze metafor je rozlišovanie medzi metaforickým výrazom a metaforickým pojmom. Pričom metaforický pojem vznikne spojením prenášania významu z jednej oblasti skúsenosti na druhú. Metaforický pojem je vysvetlenie cieľovej oblasti na základe poznania o oblasti zdrojovej. Ak potom následne hovoríme o metaforickom výraze referujeme podľa slov Druláka ku konkrétnemu vyhláseniu, ktoré vychádza zo všeobecnej metafory (Drulák 2006). Takéto rozdelenie (na dve oblasti) slúži k nožnej analýze metafory. Analýza metafor samotná by bez “rozdrobenia na drobné” nebola možná.

Po krátkom vymedzení základných pojmov by som prešla na konkrétny príklad, na ktorom Lakoff a Johnson ilustrovali každodennú prítomnosť metafor v našich životoch.

Ukážkový príklad je metaforický pojem ARGUMENTÁCIA JE VOJNA³. Tento pojem sa v každodennej komunikácii prejavuje vo viacerých výrazoch. Autori uvádzajú napríklad tieto: On *napadol* každý slabý bod mojej argumentácie; Nikdy som *nevyhral* hádku s ním; Jeho kritika je *na muške*.

Prostredníctvom metaforických výrazov štruktúrujeme používanie jednotlivých pojmov. Na tomto konkrétnom prípade je dôležité si všimnúť, že nerozprávame len o argumente ako o vojne priamo, ale v prenesených významoch. Ako uvádzajú autori “mnohé z vecí, ktoré robíme pri argumentácii sú čiastočne štruktúrované konceptom vojny” (Lakoff, Johnson 1980, 4). Nejedná sa však o boj fyzický, ale slovný. A teda s ARGUMENTÁCIU sú spájané slová, ktoré sa nám spájajú hlavne s VOJNOU (ako napríklad ochrana, či útok). Autori však netvrdia, že ARGUMENTÁCIA je to isté ako VOJNA, to ani zďaleka nie. Čo sa snažia ukázať je, že ARGUMENTÁCIA je štruktúrovaná, popisovaná a chápaná rovnakým spôsobom ako VOJNA. Dôležité je tiež vyzdvihnúť, že takéto spojenia ľudskej mysle s určitými konceptami pri prezentovaní konceptu iného sú významne kultúrne podmienené (Lakoff, Johnson 1980).

Zamyslime sa nad tým istým príkladom ARGUMENTÁCIA JE VOJNA, ale v kontexte inej kultúry. Kultúry, ktorá argumentáciu nevidí ako vojnu, kde nie je v žiadnom zmysle možné vyhrať alebo prehrať, útočiť alebo obraňovať. Predstavme si, že by argumentácia bola videná

³ Príklad vychádza celý z diela *Metaphors We Live By* od Lakoffa a Johnsona (1980), pokiaľ nie je uvedené inak.

ako tanec. Účastníci sú účinkujúcimi, ktorí sa snažia vystupovať, a príjemné vystúpenie je ich cieľom. V porovnaní s inou kultúrou tu budú argumentáciu vnímať rozdielne. Pri našom pohľade na ich jednanie však nebudeme mať pocit, že sa hádajú, nakoľko náš koncept argumentácie sa prejavuje diametrálne odlišným spôsobom. Lakoff a Johnson na toto rozdielne ponímanie podávajú jednoduché vysvetlenie “rozdiel medzi ich kultúrou a našou by bol ten, že my máme diskurzívne formy štruktúrované v zmysle boja a oni ich majú štruktúrované v zmysle tanca” (Lakoff, Johnson 1980, 5). V metaforickom chápaní je dôležité rozumieť jeden druh vecí v zmysle druhej, a preto je do veľkej miery kultúrne podmienené ako určité oblasti našej skúsenosti naša myseľ štruktúruje. “Koncept je metaforicky štruktúrovaný, aktivita je metaforicky štruktúrovaná, a výsledne jazyk je metaforicky štruktúrovaný” (Lakoff, Johnson 1980, 5).

Metafory, respektíve metaforické koncepty sú konceptami systematickými. Znova raz nadviažem na zistenia od Lakoffa a Johnsona, ktorí postavili základy pre štúdium metafor. Systematickosť metaforických konceptov je veľmi viditeľne prítomná v každom metaforickom pojme. Predchádzajúci príklad ARGUMENTÁCIA JE VOJNA svoju systematickosť ukazuje v tom zmysle, že pri argumentácii sú veci, ktoré robíme a naopak, ktoré nie. Nakoľko sú metaforické koncepty systematické aj jazyk je systematický, a teda rečník hovorí systematicky. Čo to v praxi znamená? Ako už bolo naznačené pri spore sa správame určitým spôsobom, je pre nás typická určitá terminológia, ktorá nám dáva zmysel práve v argumentácii. Aby to nevyzeralo, že príklad ARGUMENTÁCIA JE VOJNA je jediným príkladom dovoľte stručne priblížiť iný. ČAS SÚ PENIAZE⁴. Tento metaforický pojem nám ČAS koncipuje ako vzácnu komoditu. Nakoľko ČAS je v našej kultúre nenahraditeľnou a vzácnou vecou. Metaforické výrazy budú vyzeráť nasledovne: *Plytváš mojim časom*; *Investoval som do teba veľa času*. Systematickosť sa v tom príklade prejavuje tak, že o čase hovoríme ako o plynúcej veci a o vzácnej komodite. Na ČAS je tak nazerané v určitých medziach a vypovedáme o ňom určitým spôsobom.

Po priblížení teórie metafor je čas presunutý sa na jej využitie v politickom prostredí. Rečníci v politike, respektíve politici v svojich prejavoch dennodenne využívajú metaforické výrazy. Mnohokrát sa tak deje bez toho, aby si to priamo uvedomovali. Ako bolo vykreslené v

⁴ Príklad pochádza rovnako od autorov Lakoffa a Johnsona (1980).

začiatkoch tejto kapitoly nejedná sa len o metafory ako o akési ozdoby jazyka. Metafory sú politikmi častokrát využívané úplne “nenápadným spôsobom” a môžu sa na prvý pohľad zdať, akoby ani neboli použité. Ako ukazujú autori, ktorí sa analýze metafor venujú, metaforické pojmy sa môžu skrývať aj v úplne bežných výrazoch.

5.1.1 Dôležitosť analýzy metafor

V každodennom kolobehu informácií sa v politickej aréne stretávame s rôznymi preslovmi, prejavmi k určitej problematike, či k bežnému toku udalostí. Tými prejavmi politici prezentujú svoje názory, hodnoty a presvedčenia. To všetko aj za pomoci kognitívnych skratiek ako sú napríklad metafory (Charteris-Black 2011). Prečo však niečo ako metafory v svojich prejavoch využívajú? Metafory v politickom diskurze so sebou prinášajú mnohé dôležité výsledky. Za hlavný účel metafor v politickej rétorike možno pokladať presvedčovanie, resp. persuáziu. V politickom prostredí umenie presvedčovať prináleží politikom, či iným verejným činiteľom. Primárnym záujmom politikov je presvedčenie voliča. Či už sa bavíme o presvedčovaní pri utržovaní zisku vo voľbách alebo presvedčovanie o páľčivosti tém či jednoducho pri presadzovaní svojej pravdy. Pomocou metafor je politik schopný presvedčiť publikum o tom, čo práve on chce. Inak povedané dokáže legitimizovať svoje názory. Rovnako však dokáže svojimi tvrdeniami delegitimizovať názory napríklad svojich oponentov (Charteris-Black 2011). Týmto tvrdeniam v analýze politického diskurzu sa venovalo množstvo autorov. Medzi nimi Charteris-Black (2004, 2011), Lakoff a Johnson (1980) alebo Ortony (1979).

Dôležitosť štúdia metafor v politickom diskurze možno rozdeliť do viacerých kategórií. Už spomínaná persuázia je akousi hlavnou, zastrešujúcou kategóriou pre všetky ďalšie, povedzme subkategórie. V tomto zmysle sa jedná predovšetkým o rámovanie tém, rozprávanie toho správneho príbehu, či tvorbu mýtov a ideológií (Charteris-Black 2011). Za pomoci metafor je rečník schopný tieto subkategórie s jednoduchosťou užívať.

Pri persuázii v politickom diskurze je za základný účel označované práve rámovanie tém. Politik sa snaží vykladať príbeh, tým spôsobom ako to sám/a pokladá za vhodné. Je

nesmierne dôležité, aby sa k danej téme vymedzil tak, aby bolo každému jasné, akú pozíciu k danej problematike zastáva. Ako hovorí Charteris-Black hlavným cieľom politickej rétoriky je nielen zarámovanie témy určitým spôsobom, ale rovnako eliminácia alternatívneho vysvetlenia (Charteris-Black 2011). Eliminácia alternatívneho názoru podľa autorov Soporyho a Dillarda prebieha za pomoci kognitívnych mechanizmov ľudskej mysle. A teda v procese spracovania metafor, mozog vytvára veľké množstvo asociácií, ktoré zapríčinia akési “preťaženie myšlienkových obvodov príjemcu” (Sopory, Dillard 2002, 386). To má ďalej za následok neschopnosť rozporovať alebo odmietnuť prezentovaný názor. Toto preťaženie tak prispieva k akceptácii daného názoru (Sopory, Dillard 2002) .

Legitimizácia názoru v politickom diskurze podľa Chilton zahŕňa okrem iného aj autoritu rečníka. Politický rečníci majú podporovať svoje výroky dôkazmi, autoritou a pravdou. Kontext politického diskurzu vystupuje ako legitimizácia rečníkových tvrdení a vyhlásení. Preto je nevyhnutné, aby rečníci ponúkli záruky o svojich vyhláseniach (Chilton 2004). Jednoducho povedané, ak je politik schopný svojimi tvrdeniami rámoviť debatu tak, aby jeho a len jeho názor vyznieval legitímne, vytvára tak elimináciu možných skreslených vysvetlení. Charteris-Black tiež zdôrazňuje otázku negatívnej a pozitívnej reprezentácie. Rečník vykresľuje problematické situácie negatívne a naopak perspektívne situácie, či situácie s potenciálnom rámuje s pozitívnymi reprezentáciami (Charteris-Black 2011). Ako už bolo naznačené dôležitou úlohou metafor je legitimizácia rečníka ako authority. Rečník musí ukázať, že práve on je tým, kto hovorí pravdu. Pri pohľade na demokratickú debatu sa politik snaží svojou pravdou atakovať politického oponenta (Charteris-Black 2011). Dôležité však je, že toto atakovanie nie je fyzické, ale slovné. A teda prostredníctvom jazykových prostriedkov v reči politika.

Metafory, ktoré okrem už spomenutého, prispievajú aj k zjednodušeniu zložitých sociálne-politických javov. Mnohé z politických tém sú často abstraktné, a len ťažko pochopiteľné laickou verejnosťou. Aj z takéhoto dôvodu môže politik siahnuť po metaforách. Za pomoci metafor je politik schopný voličom zjednodušiť zložité a abstraktné koncepty a rovnako vzbudiť v nich emócie (Mio 1997). V mnohých prípadoch si ľudia pri náročnejších témach nedokážu vystačiť len so základnými informáciami, a preto je v záujme politika, aby takéto témy artikuloval čo najzrozumiteľnejšie. Metaforickým vyjadrovaním sa abstraktné a zložité

témy ako štátny rozpočet či fungovanie volebného systému dá vysvetliť jednoduchšie. Charteris-Black uvádza príklad metafory rodinného rozpočtu, kedy štátny rozpočet prirovnáva k finančnému rozpočtu v rodine (Charteris-Black 2011). Matka, ktorá sa stará o chod domácnosti a zabezpečuje prerozdelenie rodinného rozpočtu na záležitosti, ktoré sú pre každodenný chod domácnosti nevyhnutné je prirovnaná k politikom, ktorí musia rozhodovať o tom, na čo budú použité financie z verejného rozpočtu. Táto jednoduchá metafora od Charteris-Blacka nám pomáha pochopiť zložitý kolos pri prerozdeľovaní štátneho rozpočtu. Metaforické výrazy využívajú poznanie z jednej veľmi známej oblasti na vysvetlenie inej, menej známej oblasti. Hlavnou podstatou metafor je tak prenesenie významu zo známej oblasti na oblasť inú, menej známu alebo na oblasť príliš abstraktnú. Príklad s rodinným rozpočtom je známy, dovoľm si tvrdiť každému. Predovšetkým kvôli tomu je tak jednoduchšie presvedčiť ľudí o správnosti názoru, ktorý takýmto spôsobom politik prezentuje. Nielen z tohto dôvodu možno pokladať štúdium metafor v politickom diskurze za viac ako žiadúce. A to hlavne, ak sa snažíme pochopiť, prečo má daný politik narastajúcu či pretrvávajúcu podporu. Ako som tiež naznačila metafory majú značnú úlohu pri budovaní dôvery medzi voličom a politikom (Sopory, Dillard 2002). Táto dôvera je budovaná na základe pochopenia zdelenia politikov. A teda inak povedané metafory sú politikmi využívané primárne pre zjednodušenie samotného problému, ktorý sa politik snaží vysvetliť. Iba ak dochádza k pochopeniu zdelenia voličmi, môže politik zaznamenať nárast dôvery (Charteris-Black 2011).

Ako hovorí Charteris-Black “Metafora je pre politikov účinným prostriedkom na rozvoj presvedčivých argumentov tým, že aplikuje to, čo je známe a už vyskúšané, na nové témy, aby preukázali, že racionálne uvažujú o politických otázkach” (Charteris-Black 2011, 35).

Ďalším rétorickým účelom metafor je prispievanie k rozvíjaniu politického mýtu, ktorý Charteris-Black označuje ako rozprávanie správneho/ pravdivého príbehu (Charteris-Black 2011).

“Jednou z hlavných výhod metafory je, že pretože nie je príliš špecifická alebo presná, je otvorená rôznym výkladom, a podobne ako mnoho presvedčivých mentálnych reprezentácií umožňuje poslucháčom, aby do textu vložili svoje vlastné významy” (Charteris-Black 2011,

38). Tento poznatok autor ilustruje na veľmi známej metafore AMERICKÝ SEN. Na jednej strane je táto metafora populárnou a zaužívanou, a teda postupom času sa stala súčasťou budovania akéhosi mýtu. Na strane druhej už zmienená otvorenosť metafor pre rôzne interpretácie z nej robí šikovný nástroj v politickej persúázii. Nakoľko táto metafora nesie značne pozitívne reprezentácie publikum (volič) si pod metaforou môže predstaviť, čo práve on potrebuje, ale pozitívna konotácia bude zachovaná. To je s veľkou pravdepodobnosťou práve to, čo chcel politik ako rečník dosiahnuť.

Charteris-Black v prípade amerického sna poznamenáva tiež konotáciu negatívnu keď hovorí o AMERICKEJ NOČNEJ MORE. Tá predstavuje akýsi opak k dobre známej pozitívnej reprezentácii AMERICKÉHO SNA (Charteris-Black 2011). Tento príklad ukazuje, že s významom a konotáciou metafor sa dá účelovo pohybovať.

V závere tejto podkapitoly by som zdôraznila rozdiel medzi manipuláciou a presvedčovaním. Niekomu by sa mohlo zdať, že manipulácia a persúázia sú dve výrazne podobné, ak nie zhodné veci. Musím však namietat'. Ako ukázal Van Dijk medzi týmito dvoma konceptami je naozaj tenký ľad, ale sú to dva samostatné koncepty. "V rámci presvedčenia môžu účastníci konania veriť alebo konať podľa vlastného uváženia v závislosti od toho, či akceptujú, alebo neprijímajú argumenty presvedčovateľa. Zatiaľ čo pri manipulácii sú príjemcom zvyčajne pridelené pasívnejšie úlohy: sú obeťami manipulácie"(Van Dijk 2006, 361). Tento rozdiel vyplýva predovšetkým z toho, že manipulatívny diskurz sa zvyčajne vyskytuje pokiaľ príjemcovia nedisponujú dostatkom informácií a rovnako nie sú schopní plne porozumieť, čo sa im rečník snaží povedať. Pokiaľ nie sú príjemcovia schopní vidieť dôsledky ich viery, manipulácia nahrádza presvedčovanie (Van Dijk 2006).

Vyššie spomenuté možno pokladať za hlavné dôvody dôležitosti výskumu politických prejavov, a to hlavne so zameraním na analýzu metafor. Predovšetkým vďaka priblíženým bodom záujem o metafory v diskurzívnej analýze stále narastá.

5.1.2 Východiská teórie analýzy metafor

Podstatou tejto kapitoly je priblíženie bodov, v ktorých sa teória analýzy metafor zhoduje s teóriou rámovania a diskurzívnou analýzou. Analýza metafor vychádza práve z diskurzívnej analýzy a z analýzy rámovania. Ako bolo jednotlivých kapitolách ukázané, nie je však jednoduché ani jednu z nich presne definovať. Na základe ich interdisciplinárneho využitia sa každá môže vyskytovať s mierne rozdielnym využitím, v závislosti od danej disciplíny.

Diskurzívna analýza rovnako ako teória rámovania a rámcov chápe metafory ako nástroje moci, za pomoci ktorých je konštruovaná realita (Skrebcovová 2004; Vašát 2008; Rein 1983). Na realitu je vo všetkých prístupoch nazerané ako konštrukt. Cieľom diskurzívnej analýzy je zistiť, akým spôsobom ľudia konštruujú zmysel a význam objektov, aktivít sociálneho sveta, prostredníctvom vybraného textu (Vašát 2008, 101- 102). Podobný cieľ si ukladá aj analýza metafor, ktorá tvrdí, že metafory v reči slúžia na utváranie nášho vnímania a chápania sveta (Demjanová 2010). Pri rámovaní je na realitu nazerané rovnakým spôsobom. Rámovanie odkazuje na konštrukciu významu a porozumenie danej situácie (Rein, Schön 1993).

Ďalším spoločným znakom všetkých prístupov je fakt, že žiadny z prístupov sa nesústreďuje na pravdivosť zdieľaného obsahu. Rámovanie sa sústreďuje na vyzdvihnutie či potlačenie určitých prvkov oznámenia, pomocou čoho utvára význam. Avšak nesústreďuje sa na určovanie samotného obsahu. Rovnako tak diskurzívna analýza a analýza metafor. Obe analýzy sa sústreďujú na spôsob, akým ľudia konštruujú svet, nie nato, či je ich ponímanie správne. Sústreďujú sa tak na spôsob, nie obsah. Či už sa bavíme o diskurzívnej analýze alebo rámovaní a metaforách, každá z uvedených si nevyhnutne vyžaduje zohľadnenie kontextu, z ktorého vychádzame.

Rámovanie podobne ako analýza metafor vychádza z tvrdenia, že samotné procesy sú utvárané alebo užívané ľuďmi implicitne. Jednoducho povedané pri rámovaní je človek ovplyvnený hodnotovým systémom, ktorý zastáva a pri užívaní metafor je tento proces rovnako podvedomý (Lakoff, Johnson 1980; Rein, Schön 1993). Rámovanie podľa autorov Reina a Schöna prebieha automaticky a je utvárané hodnotami a skúsenosťami ľudí. Takisto pri užívaní metafor autori Lakoff a Johnson hovoria, že užívanie metafor rečníkom prebieha podvedome v mysli. Nevyužíva tak metafory zámerne, ale automaticky, na základe podvedomého pojmového systému našej mysle (Lakoff, Johnson 1980).

Ústredným bodom v diskurzívnej analýze a teórii rámovanie je jazyk. Diskurzívna analýza je definovaná ako súbor metód a teórií pre skúmanie bežne používaného jazyka v sociálnom kontexte (Beneš 2008). Pri teórii rámovania sila rámov môže byť rovnako podstatná ako samotná sila jazyka (Entman 1993, 52). Z príkladov vyplýva, že jazyk je výraznou podstatou oboch prístupov. Teória metafor však nevyužíva len jazyk samotný, ale tiež poukazuje na kognitívne prístupy. Tie odkazujú k štúdiu jazyka predovšetkým v spojitosti s myslením či ľudskou kogníciou (Demjanová 2010).

Ak hovorím o metodológii týchto prístupov, všetky tri využívajú kvalitatívne dáta. Výskumy, zaoberajúce sa metaforami, rámovaním a diskurzom vychádzajú z rečových prejavov, ktoré môžeme z metodologického hľadiska označiť za kvalitatívne. Pri metodológii ešte ostanem. Kauzalita v kvalitatívnych výskumoch sa značne líši od kauzality štatistickej. Diskurzívna analýza naznačuje, že účinok kvalitatívneho textu nie je možné jednoducho odhaliť. Beneš odmieta hodnotiť klasický kauzálny vzťah pri používaní kritickej diskurzívnej analýzy (Beneš 2008). Podobne je tomu aj pri teórii metafor, výskumy takéhoto typu sú vysoko interpretatívne, a len s ťažkosťou môžeme hovoriť o priamom účinku reči na správanie.

Posledná kapitola teoretickej časti nám ukázala, že využívané prístupy majú mnoho spoločného. Hlavným dôvodom je samozrejme ich vzájomná previazanosť, ktorá napomáha k ich kolektívnemu využitiu pri jednom výskume. Analýza metafor vychádza nielen z diskurzívnej analýzy, dokonca vystupuje aj ako nástroj v procese rámovania.

Metodologická časť

6. Metodológia

Analýza metafor pri svojich postupoch využíva jednak prístupy diskurzívne, ale aj lingvistické. To v praxi znamená, že analýza metafor sa zaoberá nielen obsahovým významom, ktorý metafora ako taká nesie, ale tiež formou akou to robí. Prostredníctvom analýzy metafor môžeme skúmať úmysly rečníkov, ale aj zdieľanie štruktúr či diskurz, v ktorom sa daný aktéri pohybujú (Drulák, Beneš 2008). Štúdium metafor sa za ostatné časy výrazne zmenilo. Od metafor ako figúr reči prešiel záujem vedcov na metafory v spojitosti s ľudským kognitívnym systémom. Celá práca vychádza z kognitívneho poňatia jazyka, s ktorým prišli George Lakoff a Mark Johnson (1980). Pričom pod jazykom rozumieme nástroj prostredníctvom, ktorého chápeme svet. Už nie je nazerané na metafory ako na obyčajné ozdoby reči. Metafory v tomto ponímaní naznačujú, že úlohou jazyka je porozumenie významu a myslenia. Preto sú metafory hlboko zakorenené v tom, ako ľudia hovoria a uvažujú o svete (Lakoff, Johnson 1980).

Pri výskumoch prameniách v politických prejavoch sa môžeme mylne nazdávať, že metódy s ktorými výskumník pracuje sú len kvalitatívneho charakteru. Ako ukázal napríklad Ovádek (2020) na analýzu politických prejavov môžu byť využívané aj kvantitatívne metódy.

Pri výskume metafor by sa mohlo rovnako zdať, že dáta s ktorými výskumník pracuje sú bezvýhradne kvalitatívne. Nie je to však pravda. Ak by sme sa pozreli na výskumy od De Landtsheerovej a De Vrijovej (2004) zistíme, že metafory môžu byť využívané tiež v kvantitatívnych výskumoch. Predovšetkým ako jedna z premenných. Vráťme sa ale späť ku kvalitatívnemu charakteru dát, nakoľko je tento typ, typom ktorému sa budem venovať v mojom výskume. Kvalitatívny výskum metafor je zameraný na určitú sociálnu skupinu, či jednotlivca. V politickom prostredí sa jedná o názorové postavenie politikov k určitej téme.

Pohľad Lakoffa a Johnsona v práci *Metaphors We Live By*, diskutuje na jednej strane teoretické základy štúdia metafor, na strane druhej sa tento pohľad dotýka metodologických aspektov výskumu. Ak teda hovoríme o prístupe Lakoffa a Johnsona jedná sa o prístup kvalitatívny. Ich výskum sa snaží pochopiť konanie určitého aktéra a vysvetliť ho z jeho pohľadu (Lakoff, Johnson 1980). Pri vysvetľovaní významu metafor tiež hovoríme o

interpretatívnom prístupe, s ktorým prišiel ako prvýkrát antropológ Clifford Geertz vo svojom diele *The Interpretation of Cultures* (1973). Interpretatívny prístup má za úlohu podať význam danej situácie (v našom prípade význam metafory).

Pri debate o aktéroch sa nám naskytnú dva smery, ktorými sa výskum môže uberať. Prvým je výskum holistický, a teda výskum zameraný na všeobecne väčšie množstvo aktérov. Druhým je výskum individualistický. V analytickej časti tejto práce sa budem zaoberať práve výskumom individualistickým, a preto pokladám za dôležité tento prístup priblížiť. Individualistický prístup sa zameriava na aktérov ako na jednotlivcov. Dôležité sú názory, hodnoty či ciele jedinca, po prípade menšej skupiny ľudí. Hlavným zameraním môjho výskumu je argumentácia jedného aktéra, respektíve argumentácia súčasnej prezidentky. Výskumov s rovnakým zameraním je veľké množstvo, viacerí autori sa venuje práve rečovým prejavom konkrétneho politika (Drulák, Beneš 2008; Wei-Lun-Lu, Ahrens 2008; Charteris-Black 2011; Berliner 2014). Na jednej strane pri otázkach aktérov hovorím o individualizme, ale ako náhle príde na rad tematické zaradenie pojednávam o holizme. Výskumná časť práce pojednáva o rétorike jedného aktéra, avšak holisticky na viacerých témach.

Na základe spomenutého možno označiť výskum za kvalitatívny. Rovnako o výskume možno tvrdiť, že je interpretatívnym, keďže si za cieľ kladie interpretáciu názorov prezidentky Zuzany Čaputovej. S faktom, že do výskumu vstupujem bez výskumných predpokladov možno podporiť interpretatívny charakter výskumu, ktorý bude doplnený o explanačné prvky. Explanačné prvky sa vo výskume prejavujú určitými vysvetleniami interpretovaných argumentov prezidentky.

Lakoffov a Johnsonov inovatívny prístup k štúdiu metafor inšpiroval nemalo politológov či iných sociálnych vedcov. V politológii a medzinárodných vzťahoch je najčastejšou témou výskumov Európska únia či európska integrácia (Horolets 2003; Drulák 2006, 2008; Onuf 2010; Arrese, Vara-Miguel 2016; Hrušeš 2016). Veľmi častými sú aj výskumy, zameriavajúce sa na diskurz domácich politikov. Najpočetnejšie sú predovšetkým v USA, aj keď európsky autori vôbec nezaostávajú (Semino, Masci 1996; Drulák, Beneš 2008; Charteris-Black 2011; Berliner 2014).

6.1 Konceptualizácia analýzy metafor

Aby bolo úplne jasné, ako budem vo výskume postupovať a čo jednotlivé časti postupu skutočne znamenajú prejdime k praktickej konceptualizácii fungovania metafor v diskurze.

Definovanie kľúčových konceptov, s ktorými práca nakladá je postavené na významných prístupoch v oblasti kvalitatívnej metodológie od autora Druláka (2006, 2008). Rovnako budem vychádzať z už neraz spomenutej práce Lakoffa a Johnsona (1980) či z poznatkov Zoltána Kövecsesa (2010). Medzi koncepty, ktoré je nevyhnutné zadať patrí: metaforický pojem, metaforický výraz, zdrojová oblasť, cieľová oblasť, korpus a rečová komunita.

Metaforický pojem:

Metaforický pojem je základným konceptom pre štúdium analýzy metafor v politickom diskurze. Koncept metaforický pojem autori Lakoff a Johnson vymedzil ako určité spojenie medzi dvoma oblasťami našej skúsenosti. Presnejšie medzi cieľovou oblasťou a oblasťou zdrojovou. K pochopeniu cieľovej oblasti nám pomáha vedomosť o oblasti zdrojovej. Prepojením týchto dvoch oblastí vzniká metaforický pojem (Lakoff, Johnson 1980).

Metaforický výraz:

Vyššie spomenutý metaforický pojem sa ďalej uplatňuje pri metaforických výrazoch. Tie možno definovať ako “špecifické výroky, ktoré vychádzajú zo všeobecnej koncepcnej metafory. Zatiaľ čo konceptuálna metafora spája koncepcné oblasti, metaforické výrazy spájajú základné prvky týchto koncepcných oblastí” (Drulák 2006, 504). Jednoducho povedané, metaforické výrazy sú konkrétne výrazy, ktoré používajú metaforické pojmy. Napríklad: Slovensko *sa rozhodlo*.

Cieľová oblasť:

Metaforický pojem sa skladá z dvoch častí. Jednou z nich je cieľová oblasť. Cieľová oblasť je oblasť, ktorú sa snažíme vysvetliť (Kövecses 2010). Ak je cieľom výskumníka zistiť ako rečník referuje k štátu, cieľovou oblasťou je štát. Predstavme si vyjadrenie rečníka: Slovensko

sa rozhodlo. V tomto metaforickom výraze je cieľovou oblasťou Slovensko, resp. štát. Od cieľovej oblasti je to už len krôčik k oblasti zdrojovej.

Zdrojová oblasť:

Pri tejto oblasti nadviažem na posledný príklad- Slovensko *sa rozhodlo*. Ak je Slovensko oblasťou cieľovou, k zdrojovej oblasti odkazuje sloveso *rozhodlo sa*. Toto sloveso naznačuje ľudskú činnosť. Ľudia majú schopnosť rozhodovať sa, nie štáty. V štátoch rozhodujú ľudia, nie samotný štát. Preto z tohto metaforického vyjadrenia vyplýva, že zdrojová oblasť sú ľudia. Toto zistenie implikuje vysvetlenie cieľovej oblasti za pomoci oblasti zdrojovej.

Rečová komunita:

Pod týmto konceptom možno rozumieť určitú skupinu ľudí, ktorí prichádzajú do vzájomnej interakcie. Prostredníctvom interakcie rozvíjajú spoločnú skupinu verbálnych znakov, ktorá ich odlišuje od členov ostatných skupín (Drulák 2006).

Korpus:

Korpus alebo inak povedané dátový súbor. Tento súbor je zložený z verejných vystúpení rečníka, spravidla sa jedná o politické prejavy.

6.2 Zdrojové oblasti

Pred tým ako prejdem k samotnej analýze prejavov prezidentky Zuzany Čaputovej, je potrebné vymedziť si zdrojové oblasti, z ktorých budem v jadre analýzy čerpať. Táto časť sa venuje zdrojovým oblastiam vo veľmi všeobecnej rovine, pričom hlavnou úlohou je stručná definícia každej z nich. Táto konkrétna časť ešte nerieši diskurz a prejavy Čaputovej.

Ľudia a ľudské telo

Metafory ľudí a ľudského tela sú spojením Kövecsesového poňatia ľudského tela a personifikácie u Lakeoffa a Johnnsona (1890). Táto zdrojová oblasť sa ukazuje ako

najjednoduchšie pochopiteľná pre ľudí, nakoľko každý vie, čo základné časti ľudského tela symbolizujú a aké majú v živote človeka úlohy (Kövecses 2010, 18). Časti tela ako oči, srdce či ruky sú veľmi často využívanými nie len v bežnom živote, ale aj v politických prejavoch. Ľudia samotní sa v tejto kategórii prejavujú ako prenášanie ľudských schopností na neživé subjekty.

Pohyb a cesta

Táto kategória sa vyznačuje určitou zmenou polohy, alebo zmenou stacionárnou (napríklad triasť). Zmena polohy hovorí o pohybe nahor, nadol, či späť a napred. Pri tejto kategórii Kövecses odkazuje k neustálemu vývoju, ktorý však vôbec nemusí znamenať len napredovanie (Kövecses 2010).

Peniaze

Ľudia sú od dávnej minulosti zvyknutí na rôzne spôsoby ekonomickej výmeny. V súčasnosti je platenie peniazmi, ekonomické transakcie, či základná znalosť trhu v našich každodenných životoch niečím viac ako bežným⁵. Aj z toho dôvodu má táto zdrojová oblasť výrazný potenciál pri metaforickom vyjadrovaní politikov, nakoľko nie je jej pochopenie pre ľudí príliš náročné.

Hry a šport

Zdrojová oblasť hier a športu vychádza hlavne z faktu, že v tejto oblasti sa ľudia riadia pravidlami, ktoré zabezpečujú rovnosť podmienok pri súťaži. Tento fakt vytvára paralelu, ktorá je využívaná aj v politickom prostredí. Hry a šport predpokladajú určitý priebeh a tiež cieľ. Rovnako rátajú s účastníkmi, ktorí sa stavajú proti sebe (Kövecses 2010). Politika je podobne chápaná ako hra, keď napríklad počas predvolebného obdobia politici súperia o hlasy vo voľbách (voľby, v tomto zmysle možno prirovnať k hre).

Vojna

Rovnako ako tomu bolo v predchádzajúcej zdrojovej oblasti aj zdrojová oblasť vojny predpokladá určitý stret, konflikt. Tiež predpokladá existenciu viacerých strán, ktoré sú buď spojencami alebo stoja proti sebe (opponenti). Je dôležité, že v bežnom jazyku referujeme k

⁵ V tejto oblasti nereferejem k zložitým ekonomickým transakciám, kapitálovým, akciovým trhom apod., ale k jednoduchej ekonomickej výmene.

niečomu inému ako vo skutočnosti vojna je. Preto môže byť často náročnejšie určiť či daný výraz do tejto kategórie spadá. Charteris- Black (2004) to rieši tromi podkategóriami: obrana, útok a zápas (Charteris- Black 2004).

Budovy a konštrukcie

Nikto nemôže pravdivo tvrdiť, že by nepoznal čo je to dom, prístrešok alebo akýkoľvek iný príbytok. Ľudia nevyhnutne pre svoju existenciu potrebujú stavať obydľia a aj hlavne z tohto dôvodu je možné predpokladať, že takáto známa zdrojová oblasť bude využívaná v diskurze politikov pre zjednodušenie abstraktných a zložitých otázok. Ved' predsa každý disponuje znalosťou, na čo nám slúžia dvere či okná alebo čo to sú základy domu.

Priatelia a rodina

Ďalšia zo zdrojových oblastí, ktorá sa využíva pri analýze metafor je zdrojová oblasť priatelia a rodina. Táto zdrojová oblasť vychádza zo zdrojovej oblasti ľudí a ľudského tela. Je postavená na blízkom kontakte medzi známymi, rodinou. Príbuzenské a osobné vzťahy medzi ľuďmi sú rovnako veľmi prirodzenou súčasťou našej prirodzenosti, a preto ako v ostatných predošlých zdrojových oblastiach, aj tu je možné predpokladať jej značné využitie v politických prejavoch. Táto charakteristika vychádza z ponímania Charteris- Blacka (2011).

Rastliny

Ľudia kultivujú rastliny pre rôzne účely: pre konzumáciu, pre potešenie, na vytváranie vecí atď. (Kövecses 2010, 19). Táto zdrojová oblasť odkazuje tiež na jednotlivé časti rastlín, pričom je známe čo sa skrýva za pojmom kvet alebo koreň. Poznanie z oblasti rastlín tak umožňuje metaforické vyjadrovanie v oblasti inej.

Zdravie a choroby:

Každý jedinec vie, čo znamená byť chorý. Rovnako je jasné, že človek túži byť zdravý, a to hlavne kvôli plnohodnotnému životu. Táto zdrojová oblasť býva občas využívaná aj na vysvetlenie cieľových domén ako je politika či spoločnosť (Kövecses 2010).

V prejavoch Zuzany Čaputovej boli využívané aj iné z hlavných zdrojové oblasti, ktoré boli uvedené vyššie. Pokladám tak za dôležité priblížiť aj zdrojové oblasti, ktoré sú menej často využívané v odbornej literatúre. Medzi tie patria najmä⁶:

Vytváranie:

Táto zdrojová oblasť predpokladá pozitívnu konotáciu. Podobne ako u zdrojovej oblasti pohybu, cesty je nevyhnutná aktívna činnosť aktérov a napredovanie. V politickom diskurze Charteris- Black (2011) metaforu vytvárania spája s vládou, ktorá robí/vytvára. Iba vláda, ktorá tvorí je skutočne dobrá.

Deštrukcia:

Zdrojová oblasť deštrukcie poskytuje slovesá, ktoré odkazujú k aktívnemu pohybu alebo sile, rovnako k nekonaniu, ktoré môže po určitom čase zapríčiniť materiálne škody. Hlavný cieľ metafor, pochádzajúcich z tejto zdrojovej oblasti je sprostredkovanie negatívneho hodnotenia spoločenského fenoménu alebo subjektu.

6.3 Typy Metafor

Primárne označujeme metafory za konceptuálne, sekundárne za lingvistické, gestické a vizuálne (Reddy 1979; Lakoff, Johnson 1980). Konceptuálne metafory zahŕňajú dva koncepty. Prezentované sú vo forme A je B. Pričom koncept A chápeme z hľadiska konceptu B. Lingvistické metafory alebo ako uvádza Kövecses “metaforické lingvistické výrazy sú lingvistickými vyjadreniami konceptuálnych metafor” (Kövecses 2010, 45).

Konceptuálne metafory možno rozdeliť viacerými spôsobmi na rôzne druhy. Medzi tieto spôsoby patrí napríklad konvenčnosť, funkčnosť, prirodzenosť či level všeobecnosti metafor. Venovať sa budem predovšetkým konvenčnosti a funkčnosti.

Jeden z najdôležitejších spôsobov, ktorým možno rozlišovať medzi metaforami je konvenčnosť. Inak povedané, metafory berieme do úvahy s prihliadnutím na ich ukotvenie v každodenných rečových prejavoch ľudí. Ak teda hovorím o konvenčných metaforách mám na

⁶ Pri týchto zdrojových oblastiach čerpám z poznatkov Charteris- Blacka (2011).

mysli metafory pevne zakorenené v bežnom užívaní (Kövecses 2010, 33-34). Sú to metafory, ktoré sú štandardnou súčasťou našich konverzácií a pokladáme ich prítomnosť za prirodzenú. Medzi takéto zavedené metafory možno zaradiť metaforický pojem LÁSKA JE CESTA, ktorý využívame za pomoci viacerých metaforických výrazov (napr. *Naše cesty sa rozišli*). Na príklade vidíme, že táto metafora je konvenčná, dokonca môže byť označená až za kliše (Kövecses 2010, 34). Pri konvenčných metaforách si často rečník ani len neuvedomuje, že nejakú metaforu používa. Metafory takého typu si vybudovali svoje miesto v slovnej zásobe ľudí. Ak z konvenčnosti vyplývajú metafory ustálené tak rovnako tiež metafory nekonvenčné. Za nekonvenčné alebo nové metafory označujeme metafory, ktoré nie sú zaužívané a mnohokrát nie je jasné, aké metaforické pojmy ich využívajú (Lakoff, Johnson 1980). Nové metafory nie je možné nájsť v každodennej komunikácii. Dokonca môžu čerpať z poézie či využívať jazykové ozdoby.

Je dôležité zdôrazniť, že aj keď na jednej strane hovoríme o konvenčnej metafore, ale na strane druhej môže čerpať táto metafora z nekonvenčného metaforického výrazu (Kövecses 2010, 35-36). Preto nemusí byť vždy úplne jasné o akom type metafory vlastne hovoríme.

Ďalej metafory delíme podľa ich kognitívnej funkcie. Na základe nej môžeme hovoriť o viacerých typoch (štruktúrna, ontologická, orientačná).

Štruktúrne metafory vychádzajú z názoru, že jedna oblasť skúsenosti má rovnaké štruktúrne charakteristiky ako druhá. Tým pádom môžeme na základe konceptu s podobnými štruktúrami vysvetliť druhý zložitejší koncept. Pomocou štruktúr jedného myslíme o koncepte druhom. Zoberme si metaforický pojem ČAS JE POHYB. Koncept času je tvorený podobnými štruktúrami ako pohyb. Presnejšie môžeme oba tieto koncepty vyjadriť ako lietanie či utkanie. Prejaví sa to v metaforických výrazoch ako *čas letí* alebo *čas uteká*.

Ontologické metafory využívajú oproti štruktúrnym omnoho menej kognitívneho štruktúrovania. Ontologické metafory odkazujú k bytiu, resp. si požičiavajú výrazy z fyzického sveta, aby si pomohli s opisom abstraktného konceptu. Takéto metafory stelesňujú abstraktné koncepty, aby s nimi dokázala ľudská myseľ lepšie operovať. Jednoduchým príkladom je metaforický pojem MYSEĽ JE STROJ (*moja myseľ pracuje*). Ľudia tak dávajú abstraktným konceptom tvar. Hovoríme tiež o tzv. metaforách nádoby (Lakoff, Chilton 1995; Drulák, Beneš 2008).

Orientačné metafory sú posledným typom, ktorému sa budem venovať. Orientačné metafory poskytujú ešte menej konceptuálnej štruktúry pre cieľový koncept než ontologické metafory.

Ich kognitívnu úlohou je vytvorenie súboru cieľových konceptov, súvislých v konceptuálnom systéme (Kövecses 2010, 40). Jednoducho povedané, metafory takéhoto typu vyplývajú z ľudského ponímania priestoru. Odkazujú k priestoru ako *hore, dole* alebo *centrum, periféria*. V metaforických výrazoch by sa to prejavilo nasledovne: *už si hore?; cíti sa pod psa*.

Ako naznačili spomenuté typológie metafor, metafory neplnia v reči len akúsi ozdobnú funkciu, ale sú hlboko zakorenené v mysliach ľudí. To má za následok samotné vnímanie reality. Metafory tak utvárajú akým spôsobom myslíme a jednáme (Lakoff, Johnson 1980). Toto poňatie metafor je kľúčové pre pochopenie podstaty tejto práce.

6.4 Cieľ výskumu a výskumné otázky

Štúdium metafor ponúka množstvo zaujímavých príležitostí. Dokáže priblížiť nielen význam metafor, ale rovnako prispieva k samotnému pochopeniu úspechu politika ako rétora. Už samotný začiatok práce naznačil, že byť úspešným politikom znamená byť úspešným rétorom. Nie je to výhoda, ale samozrejmosť. Téma metafor vo verejných prejavoch nabrala na záujme vedcov po prelomovom diele Lakoffa a Johnsona (1980), avšak takýto výskum v slovenských politických reáliách nebadáme. Naskytá sa preto príležitosť overovať predpoklady, ktorými sa už mnohé výskumy v zahraničí zaoberali.

Cieľom výskumu je predovšetkým zmapovanie metafor v diskurze prezidentky Zuzany Čaputovej. Za hlavný význam možno označiť prebádanie jej rétorických praktík a preskúmanie samotného užívania jazyka s prihliadnutím na metafory.

Výskumné otázky:

- *Aké metafory je možné nájsť v politickom diskurze prezidentky Zuzany Čaputovej?*
- *Ako sa metafory v politickom diskurze prezidentky Zuzany Čaputovej líšia naprieč témami?*

6.5 Postup

Prvým krokom výskumu bola príprava korpusu práce. Dátový súbor tejto práce pozostáva z prejavov prezidentky Zuzany Čaputovej. Do korpusu boli zaradené prejavy na rôzne témy: životné prostredie, štát, spoločnosť a EÚ, spravodlivosť, demokracia a totalita. Výber tém vyplynul z tém, ktorým sa samotná prezidentka venuje, rovnako tiež spočíval v ich relevantnosti v súčasnom kontexte Slovenska.

Početnosť dokumentov v korpuse neurčuje žiadne platné pravidlo, preto som na výber dokumentov využila vlastné kritéria. Môj výskum bol ohraničený časom (prvých 8 mesiacov v úrade), príležitosťou, ktorou boli oficiálne prejavy vo funkcii a odhadom (saturáciou korpusu, t.j. presvedčením, že pridávanie nových textov do korpusu ho už neobohacuje o zásadne nové metafory oproti tým, ktoré som už identifikovala).

Dokumenty tak prešli procesom vytriedenia na základe spomenutých kategórií. Následná analýza vybraných dokumentov je rozdelená do viacerých častí. Vo všeobecnej rovine analýza dokumentov spočívala v odhaľovaní metafor⁷ a na ich následnej interpretácii.

V prvej časti analýzy pri odhaľovaní metafor bol poctivo prečítaný celý dátový súbor, korpus, ktorý sa ako už bolo zmienené skladá z viacerých prejavov súčasnej prezidentky. Tieto prejavy pochádzajú buď z oficiálneho Facebookového účtu Zuzany Čaputovej alebo z oficiálnej stránky prezidenta Slovenskej republiky. Jedná sa o prejavy na domácej pôde, ale aj v zahraničí. Dôležité pri výbere prejavov bolo, aby spadali do 4 hlavných tém (životné prostredie, štát, spoločnosť a EÚ, spravodlivosť, demokracia a totalita) politického diskurzu Čaputovej. Špeciálna pozornosť v procese prechádzania týchto dokumentov bola venovaná potencionálnym jazykovým vyjadreniam s prihliadnutím na ich metaforickú podstatu. Z dlhých prejavov tak v prvej fáze analýzy boli vyznačené výrazy s metaforickým charakterom. To všetko na základe kritérií od autorov Lakoffa a Johnsona, taktiež na základe pravidiel od Charteris-Blacka či Kövecsesa. Po prvom vyznačení výrazov s metaforickým charakterom bolo uskutočnený opätovný náhľad do prejavov s rovnakou precíznosťou. Týmto spôsobom som sa snažila predísť akémukoľvek opomenutiu dôležitostí v dokumentoch. Po dôkladnom vytiahnutí všetkých metaforických výrazov z dokumentov sa analýza sústredila na samostatné metaforické výrazy. Tieto metaforické výrazy boli tematicky rozdelené k 4 hlavným témam.

⁷ Odhalovanie prebiehalo na základe Pragglejaz Group, podľa procedúry identifikovania metafor (MIP).

Každá téma bola podrobne a samostatne analyzovaná. Je dôležité, aby sa na metaforické vyjadrenia nazeralo v kontexte udalostí, z ktorých boli vytiahnuté. Samostatný dokument bol tvorený konkrétnymi metaforickými pojmami, rozdelenými podľa jednotlivých tém. V následnej fáze boli metaforické výrazy radené do zdrojových oblastí, podľa zdrojových kategórií. Ak to bolo nevyhnutné, niektoré metaforické výrazy boli znovu vrátené naspäť do korpusu, aby som si overila kontext pre správne pochopenie metafory. Je dôležité vyzdvihnúť, že samotný proces analýzy je rozdelený na 4 samostatné „podanalýzy“, na základe hlavných tém. Metaforické výrazy z jednej tematickej oblasti tak nemôžu v procese analýzy ovplyvniť iné metaforické výrazy, z inej tematickej oblasti. V poslednej fáze odhaľovania metafor bolo možné identifikovať cieľovú a zdrojovú oblasť. Po prepojení cieľovej a zdrojovej oblasti som pri konkrétnych témach vyvodila konkrétne metaforické pojmy.

Druhou časťou analýzy je interpretácia metaforických pojmov. Pri každom tematickom okruhu a pri každom metaforickom pojme, nájdenom v rétorike prezidentky bude každý metaforický pojem riadne vysvetlený.

6.6 Kontext Slovenska

Ako som už uviedla táto práca vychádza z prelomovej publikácie Lakoffa a Johnsona (1980). Ich prístup k jazyku inšpiroval mnoho vedcov, avšak vyvolal aj vlnu kritiky. Jedným z dôvodov bol chýbajúci kontext (Black 1962; Charteris- Black 2004). Kontext je veľmi dôležitým pri konkrétnom výbere metafory. V nasledujúcej časti priblížim tento dôležitý aspekt.

Fungovanie Slovenska ako demokratického, právneho štát je postavené na princípe brzd a protiváh. Princíp del'by moci, resp. vzájomné vzťahy medzi najvyššími ústavnými orgánmi sa líšia v závislosti od zvolenej formy vlády. Slovenská republika je parlamentnou formou vlády, čo predpokladá vzájomnú závislosť vlády a parlamentu. Postavenie prezidenta v takomto type vlády by malo byť prevažne reprezentatívne. Politická história nielen na Slovensku ukazuje, že kvôli vágnym definíciám ústavy pozícia prezidenta posilňuje, aj keď nie primárne vďaka jeho právomociam (Orosz n.d.; Brunclík 2014). Postavenie prezidenta Slovenskej republiky bolo v minulosti veľmi sporným bodom. Ako hovorí Ladislav Orosz ústavný text garantoval

prezidentovi pomerne významné postavenie v systéme del'by moci (Orosz n.d.). V súčasnosti vágnosť ústavy posilňuje autonómnosť prezidenta, aj napriek tomu, že sa jeho právomoci za ostatné roky značne neposilňovali.

Silnejšiemu postaveniu prezidenta napomáha aj priama voľba. Z nej môže prezident pociťovať výraznú legitimitu svojich činov. Spoločenskopolitická situácia v krajine dopomáha tiež k tomu, aby bolo na prezidenta Slovenska nazerané ako na akéhosi sudcu v sporoch vlády s opozíciou, či v mnohých kauzách poslancov. Ľudia si asociujú úrad prezidenta s morálnou autoritou, čo z prezidenta robí nadstranícku postavu, ktorá stelesňuje spoločné hodnoty občanov (Horváth 2014, 85). Ovádek vo svojej štúdií poznamenáva, že prezidentské prejavy nie sú len nevýznamné reči (cheap talk), práve naopak ukazuje, že prezidentské prejavy majú politickú relevanciu (Ovádek 2020, 2). Pre prezidentov v parlamentných republikách je ich prejav hlavným nástrojom na premenenie ich popularity na vplyv v rôznych politikách (Baylis 1669, 306). Ovádekova analýza diskurzu piatich prezidentov SR ukázala, že prezidentské prejavy boli vo viacerých prípadoch vzťahované k vláde. Inak povedané vykresľovali konflikt medzi dvoma exekutívnymi činiteľmi krajiny (prezident x premiér). Ovádek ukázal, že prezidenti na Slovensku svoju pozíciu v systéme preukazovali za pomoci verejných prejavov (Ovádek 2020). Toto zistenie tak značne prispieva k dôležitosti rečových prejavov prezidentov.

Keďže sa táto práca venuje rétorike súčasnej prezidentky Zuzany Čaputovej je žiadúce priblížiť obdobie jej zvolenia, pôsobenia a rovnako jej osobu ako takú.

Zuzana Čaputová⁸ sa uchádzala v priamej voľbe o post prezidenta ako aktivistka v oblasti životného prostredia a spravodlivosti. Čaputová kandidovala z pozície politického nováčika, nemala za sebou žiadnu politickú minulosť. Rovnako tak nebola členkou žiadnej politickej strany, aj keď pri voľbe bola podporovaná stranou Progresívne Slovensko. V profesnom živote sa Čaputová venovala advokácii a občianskemu aktivizmu. Ako už bolo naznačené v občianskom aktivizme sa venovala hlavne otázkam životného prostredia, ale tiež boju proti korupcii. V druhom kole prezidentských volieb v marci 2019 porazila známeho slovenského diplomata Maroša Šefčoviča so ziskom 58.4% hlasov⁹.

⁸ Fakty o Zuzane Čaputovej dostupné na webe <<https://www.zuzanacaputova.sk/#moj-pribeh>>.

⁹ Výsledky prezidentských volieb dostupné na <<https://www.vysledkyvolieb.sk/prezidentske-volby/2019/vysledky/1-kolo>>.

Obdobie v úrade je veľmi špecifickým faktorom pri verejných prejavoch. Štátni predstavitelia sa venujú takým témam, ktoré v ich volebnom období rezonujú spoločnosťou. Spoločenskopolitická nálada neúprosne vplyva na témy, ktorým sa verejní činitelia v politickom priestore musia venovať. A ako sa ukazuje v prípade Čaputovej, je ich kľúčových hneď niekoľko.

V slovenskej spoločnosti v čase volieb najviac rezonovala téma korupcie a s ňou spojená spravodlivosť a justícia. Predvolebné obdobie sa vyznačovalo finančnými kauzami vládnej strany SMER, ktoré vyvrcholili vraždou Jána Kuciaka a jeho snúbenice. Motívom vraždy bola novinárska práca Kuciaka. Pôsobil ako investigatívny reportér, pričom sa venoval hlavne daňovým podvodom, resp. podozreniam z daňových podvodov. Ako uviedol vtedajší prezident Policajného zboru Tibor Gašpar možným motívom činu bola novinárova práca (SME 2018). Tento motív neskôr potvrdil prokurátor (AKTUALITY 2018). Vražda novinára sa stala prvou v histórii samostatného Slovenska. Vražda odkrývala mnohé prepojenia v politickom zákulisí, resp. výraznú korupciu v justičnej správe. Korupčné škandály sudcov, spätých s vtedajšou vládnu stranou SMER vyvolali vážne pochybnosti o spravodlivosti súdnictva. Dôvera občanov v justíciu a nezávislé súdnictvo začala rapídne klesať.¹⁰ Hlavným dôvodom boli obavy verejnosti z možného neobjasnenia okolností vraždy a nepotrestanie vinníkov. Rovnako tiež obavy o spravodlivé súdne orgány. Verejnosť svoj nesúhlas s aktuálnym dianím v štáte prejavovala mnohopočetnými demonštráciami.

Po zvolení prezidentky Zuzany Čaputovej nálada v spoločnosti pokračovala v podobnom duchu ako pred voľbami. Téma spravodlivosti a justície sa stala kľúčovou témou v domácej politike. Ostro sledovaný postup vyšetrovania vraždy a následný megaproces¹¹ sa stal témou číslo jedna v domácej politike aj po prezidentských voľbách 2019. Prezidentský úrad nabral na dôležitosť aj z toho dôvodu, že podozrenia v spojitosti s vraždou viedli k najsilnejšej vládnej strane. Na úrad prezidenta začalo byť nazerané ako na nestranného aktéra, ktorý má požadovať vyriešenie aktuálnej situácie.

¹⁰ Klesajúcu dôveru v justíciu naznačujú rôzne prieskumy verejnej mienky (Focus, Transparency International Slovensko).

¹¹ Novinárske označenie pre súdny proces v prípade vraždy Jána Kuciaka (HN, PRAVDA, AKUALITY, SME).

Ďalšou dôležitou témou, tohto obdobia boli oslavy pádu komunizmu. 30 rokov od Nežnej revolúcie sa stalo témou, ktorej Čaputová spolu s celou spoločnosťou venovala svoju pozornosť. Hodnoty demokracie sa na pár mesiacov okolo novembra dostali viac do popredia diskusií. Prejavy a vystúpenia Čapútovej (doma aj v zahraničí) sa preto venovali do značnej miery odkazom novembra 89.

Spoločenský diskurz tiež naplňala problematika životného prostredia. Na medzinárodnej úrovni hlavne v podobe rôznych konferencií. Najznámejšou bol Klimatický samit OSN, kde Čaputová prezentovala svoje postoje a hodnoty na danú tému. Ako aktivistka v tejto oblasti sa téme klímy výrazne venuje aj v otázkach domácej politiky.

Zvolené obdobie výskumu sa začína nástupom prezidentky do úradu, respektíve inauguráciou z 15.06.2019 a končí 2. výročím vraždy Jána Kuciaka a jeho snúbenice (19.02.2020). Zvolené obdobie odzrkadľuje prvých 8 mesiacov v úrade prezidenta. Nakoľko je prezidentka v úrade stále pomerne krátko (s prihliadnutím na 5 ročné funkčné obdobie), vybrané obdobie bolo jediným možným.

Analytická časť

7. Analýza metafor v diskurze Čaputovej

Analýza bude zoradená postupne, podľa tém v tomto poradí: životné prostredie; štát, spoločnosť a Európska únia; spravodlivosť; demokracia a totalita. Každá téma priblíži konkrétne metaforické výrazy k príslušným zdrojovým oblastiam. V závere každej kapitoly ponúknem zhrnutie zistení.

7.1 Životné prostredie

V súčasnosti sa téma životného prostredia dostáva do popredia spoločenskopolitických debát, nie len doma, ale aj v zahraničí. Najvyšší štátny zastupitelia sa vyjadrujú k otázkam klímy čoraz častejšie. Organizujú sa rôzne samity, konferencie či verejne demonštrácie práve s touto tematikou. Alarmujúce predpovede expertov na seba upozorňujú takmer neustále. To môže naznačovať aj narastajúci záujem o otázky ekológie. Programové hodnoty Čaputovej¹², medzi ktoré patrila aj problematika životného prostredia naznačovali, že ekológia bude jedna z hlavných tém aj v prezidentskom paláci. Nakoľko Zuzana Čaputová vstupovala do politiky ako bývala environmentálna aktivistka, predpokladám, že tento background sa prejaví aj v jej politikách. Nepredpokladám, žeby sa jej postoje prudko obrátili, resp. nepredpokladám stratu záujmu k danej problematike.

Táto podkapitola ďalej pokračuje prezentáciou odhalených metafor a následnou interpretáciou ich významu.

Metafory PEŇAZÍ A EKONOMICKÝCH TRANSAKCIÍ (BUSINESS)

“žijeme v najlepších časoch našich dejín, užívame si obrovský pokrok, zabúdame však *platiť svoje účty*”.

“Máme *dlh* voči tejto planéte”.

“Len pred niekoľkými dňami sme sa rozhodli, že vyčleníme 2,5 miliardy eur na klimatické *investície* do roku 2030”.

¹² Programové hodnoty dostupné na <<https://www.zuzanacaputova.sk>>.

“Nejde však len o veľké strategické ciele. Každý z nás môže aj v malom *prispiet* k tomu, aby sme sa k životnému prostrediu správali zodpovednejšie a ohľadupľnejšie”.

“Nechali sme si spracovať analýzu a teraz začíname so sériou školení pre zamestnankyne a zamestnancov kancelárie, ako predchádzať vzniku odpadu a ako ho správne triediť. Uvažujeme tiež o komplexnom ekologickom *audite*, šetrnejšom cestovaní a ďalších zaujímavých ekologických projektoch”.

Táto zdrojová oblasť u Zuzany Čaputovej má dve časti. Jedna referuje priamo k peniazom a prezentuje názor, že ľudstvo má *platiť* prírode za svoje konanie, ľudstvo má *dlh* voči planéte. V tejto rovine Čaputová ukazuje, že ľudstvo od prírody a životného prostredia len užíva výhody, ale nevracia nič späť. Druhá časť referuje k samotnej ekonomickej transakcii. Čaputová vyzdvihuje, nabáda ku konaniu, ktoré má za cieľ spraviť z ľudstva aktívnych účastníkov. Ľudstvo tak má *prispiet*, *investovať* na životné prostredie. Touto aktívnou účasťou má splatiť dlh z prvej časti, ktorá referuje k peniazom. Spomenuté metaforické výrazy sú využívané hlavne k zarámovaniu ochrany životného prostredia ako nevyhnutnú situáciu, ktorú treba riešiť. Doteraz ľudia čerpali výhody a ochrana sprostredkovateľa výhod (planéty) bolo zanedbávaná.

Metaforický pojem, z ktorého prezidentka v tejto časti vychádza je OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE EKONOMIKA.

Metafory POHYBU/ CESTY

“No zároveň si uvedomujeme, že *transformácia* na moderné a klimaticky udržateľné hospodárstvo bude vyžadovať viac než len zmenu v technológiách, priemysle alebo energetike”.

“Parížska dohoda je ukazovateľom, ktorý nám nedovolí zísť zo správnej *cesty*”.

“Dnes som sa s vybranými environmentalistami rozprávala o ďalších možných *krokoch*, aby sme Slovensku zabezpečili dostatok vody,”

“Verím, že ak sa dokážeme zjednotiť v našich klimatických **krokoch**, dáme nový zmysel solidarite a spoločnému dobru. Môžeme tak **preklenúť** rozdiely medzi národmi a získať nové príležitosti”.

“Naši občania sa už **pohli týmto smerom**”.

Zdrojová oblasť pohybu/cesty je v tejto téme výrazne zastúpená. Prezidentka prostredníctvom nej ukazuje, že ochrana životného prostredia je akousi cestou, po ktorej máme kráčať. Vyzdvihuje tiež, že práve táto cesta je tou správnou. Inak povedané, ochrana životného prostredia je tou správnou možnosťou, ktorú treba podniknúť. Presvedčuje tak ľudí, že k životnému prostrediu treba pristupovať zodpovedne, spôsobom aký nám ukazuje.

Ak teda chceme pomôcť životnému prostrediu musíme preto niečo spraviť (podniknúť určité kroky). Kroky, cesta sú v tomto zmysle chápané ako riešenia v otázkach ochrany životného prostredia. Čaputová tiež ukazuje, že tieto kroky nie sú v priamom protiklade s ekonomickým rastom, ale práve naopak. Na základe tohto tvrdenia môžeme vidieť, že Čaputová ochranu životného prostredia prirovnáva k pohybu (*rastu, transformácií*).

Metaforický pojem identifikovaný v tejto časti je OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE CESTA.

Metafory VYTVÁRANIA/ ZRODU

“Keďže ochrana životného prostredia je jednou z mojich kľúčových priorít, **nechcem zostať** iba pri **slovách**”.

“Akú budúcnosť **chystáme** pre naše deti?”

“**pripojenie sa** k iniciatíve rakúskeho prezidenta”

V zdrojovej oblasti vytváranie/zrod Čaputová referuje hlavne k aktérom ochrany životného prostredia a poukazuje na ich mobilizačný potenciál. Nabáda k aktívnej pomoci zo strany ľudstva. Ukazuje tiež, že životnému prostrediu prospeje len ak sú ľudia aktívnymi. Iba spoločnosť, ktorá sa venuje otázkam životného prostredia skutočne vytvára (niečo nové). Iba

štáty, ktoré spolupracujú v týchto otázkach naozaj vytvárajú. Taktiež poukazuje na naliehavosť aktuálnej situácie, ktorú je možné zvrátiť len konaním (*je najvyšší čas konať*). V tejto zdrojovej oblasti Čaputová referuje k ochrane životného prostredia ako k problému, ktorý je možné vyriešiť jedine aktívnou činnosťou. Rovnako sa stavia k ochrane životného prostredia ako k chystaniu budúcnosti. Táto budúcnosť životného prostredia môže byť len vtedy pozitívna, ak začneme jednať a neostaneme nečinnými (*neostaneme len pri slovách, pripojíme sa*).

Metaforický pojem využívaný v tejto časti- OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE ZROD.

Metafory NEVYTVÁRANIA/ DEŠTRUKCIE

“**Klimatická kríza** je veľká téma dneška. Nesmieme zabúdať, že **environmentálne problémy** sú mimoriadne komplexné a že nečelíme len **klimatickej kríze**, ale aj **kríze** biodiverzity a dokonca, že obe tieto **krízy** majú k sebe blízko”.

“Som rada, že po rokoch **váhania** a nejasných stanovísk budem môcť na klimatickom summite OSN v New Yorku reprezentovať Slovensko, ktoré sa jasne hlási k útlmu ťažby uhlia, transformácií nášho najväčšieho uholného regiónu, ako aj k (...)”.

Pomocou tejto zdrojovej oblasti Čaputová odkazuje k otázkam životného prostredia ako k hrozbám deštrukcie či nevytvárania. Táto zdrojová oblasť je v priamom kontraste so zdrojovou oblasťou vytvárania. Pri nej je na životné prostredie nazerané z pohľadu aktivít do budúcnosti. Pri zdrojovej oblasti nevytvárania/deštrukcie odkazuje k minulým, hlavne pasívnym počinom (nielen). Ukazuje, že životné prostredie zažíva *krízu* a *problémy*, ktoré sa prejavujú úpadkom prírody.

Ústredným problémom je doterajšia nečinnosť. Táto nečinnosť je spojená do veľkej miery s minulosťou, nielen Slovenska, ale aj u ostatných krajín sveta. Nečinnosť predpokladá zotrvanie v stave a zároveň nenapredovanie k stavu lepšiemu. To je presne situácia, ktorej sa však musíme vyhnúť, a preto je nečinnosť v rétorike Čaputovej chápaná negatívne. Od tejto nečinnosti (*váhanie, vyhováranie, čakanie*) sa musíme odpútať, lebo iba tak môžeme pomôcť v otázkach životného prostredia. Treba pripomenúť, že v súčasnosti sa hovorí o problémoch životného prostredia ako o problémoch, o ktorých sa už dávno vie a diskutuje, ale málo koná.

U prezidentky Zuzany Čaputovej sa tento fakt prejavuje za pomoci zdrojovej oblasti nevytvárania/deštrukcie.

Metafory HIER A ŠPORTU

“Organizácia spojených národov dosiahla počas svojho fungovania mnoho veľkolepých úspechov. Všetky majú jedno spoločné: dodržiavanie *pravidiel* a zásad”.

“Som hrdá, že dnes Slovensko patrí do skupiny krajín, ktoré majú ambiciózne klimatické *ciele*, (...)”

“Nejde však len o veľké strategické *ciele*”.

“Sme možno prvou generáciou, ktorá pociťuje dôsledky klimatických zmien a sme možno posledná generácia, ktorá má ešte *šancu* tento trend zvrátiť”.

Zdrojovej oblasti hier a športu je tiež jednou z oblastí, ktorou si v svojej rétorike Zuzana Čaputová pomáha. Nie je však tak rozsiahlo zastúpená ako iné zdrojové oblasti v tejto téme.

Metafora hier a športu predpokladá určité zapojenie, dodržiavanie stanovených *pravidiel* pri dosahovaní *cieľov*. V hre a v športe je zväčša ústredným cieľom vyhrať či posunúť svoj limit. Ak sa bavíme o problematike životného prostredia, cieľ odkazuje k ochrane životného prostredia. Cieľ je tak vnímaný ako prijatie dostatočných opatrení na pomoc životnému prostrediu. Na dosiahnutie tohoto cieľa v prvom rade potrebujeme *šancu* tento cieľ dosiahnuť. Za túto šancu pokladá prezidentka príležitosť, ktorú ešte stále máme. Avšak upozorňuje, že už nie na dlho. Ako môžeme vidieť na výrokoch Čaputovej naše konanie by malo mať jasne stanovený cieľ (ochrana životného prostredia). Mali by sme využiť možnosť, ktorú stále máme, aby sme predišli devastačným environmentálnym problémom.

Čaputová využíva metaforické výrazy v tejto časti hlavne z metaforického pojmu AKTÉRI OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SÚ HRÁČI.

Metafory ĽUDÍ A ĽUDSKÉHO TEĽA

“Slovensko sa okrem toho **zaviazalo**, že do roku 2050 dosiahne uhlíkovú neutralitu”.

“Ale prvotná zodpovednosť spočíva v našich **rukách**”.

“Sme prvou generáciou, ktorá na vlastnej **koži** cíti dosah svojich bezohľadných činov”.

“Rozprávali sme sa o rôznych problémoch, ktorým **čelia** v súvislosti s nevysporiadanými vlastníckymi vzťahmi, o komplikáciách pri ochrane prírody, ale aj o novele zákona, ktorá je teraz v parlamente“.

Zdrojová oblasť ľudí a ľudského tela je v Čaputovej prejavoch tiež zastúpená, aj keď nie veľmi početne. Pri témach okolo životného prostredia táto zdrojová oblasť pomáha vytvárať metaforický pojem AKTÉRI OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SÚ ĽUDIA. Prenesenie ľudských schopností na štát približuje prezidentka za pomoci metaforických výrazov ako *Slovensko sa zaviazalo*, či *rozhodlo*. Rovnako aktéri *čelia* rôznym otázkam pri ochrane životného prostredia. Naznačuje tak nie príliš jednoduchý proces ochrany, s ktorým si musia aktéri poradiť.

Zdrojovú oblasť ľudského tela Čaputová využíva tiež na prirovnávanie schopnosti jednať k živým častiam ľudského tela. Ochrana životného prostredia je v našich rukách, týmto ukazuje Čaputová, že aktéri sú ľudia, ktorí majú schopnosť jednať v prospech životného prostredia. Nemyslí doslovne, že na rukách máme niečo, ale prenesením významu ukazuje ľudí v aktívnom svetle. Ruky tak odkazujú k nástrojom na konanie. Avšak nie nevyhnutne ako manuálna práca, ale tiež zmýšľanie. Upozorňuje, že ľahostajnosť k ochrane životného prostredia cítime na vlastnej *koži*. Tu Čaputová vymedzuje, že dopady nečinnosti sú zásadné pre ľudstvo už v týchto dňoch. Koža v tomto prípade symbolizuje priamy, intenzívny dopad znečisteného životného prostredia.

Zdrojová oblasť ľudí a ľudského tela je do veľkej miery previazaná s inými zdrojovými oblasťami (pohyb, nečinnosť...).

Metafory VOJNY

“Mali by sme sa viac zamerat’ na výchovu a vzdelávanie v oblasti **ochrany** životného prostredia”.

“Musíme zabezpečiť, aby z **boja** proti klimatickej zmene mali v konečnom dôsledku prospech všetci”.

“Na stretnutí s ministrom životného prostredia Lászlom Solymosom som ocenila, že v tomto volebnom období sa jeho rezortu podarilo prijať novú **stratégiu** environmentálnej politiky SR do roku 2030, ale dôležité zákony, ako napríklad zákon, vďaka ktorému lepšie **chránime** naše zdroje pitnej vody, alebo zákon o zálohovaní PET fliaš.”

Zdrojová oblasť vojny je ďalšou, ktorú je možno nájsť v rétorike Čaputovej. Jej prítomnosť je badateľná hneď pri pomenovaní problematiky životného prostredia. Táto zdrojová oblasť je v politike veľmi často využívaná. Použitie metaforických výrazov vychádza z metaforického pojmu POLITIKA JE VOJNA. Čaputová ju využíva v obhajobe názoru, že to, čo treba robiť v politikách životného prostredia je ochrana. To tiež naznačuje, že životnému prostrediu niečo hrozí, niečo pred čím ho treba *chrániť*. Pod ochranou má prezidentka na mysli opatrenia proti klimatickým zmenám. Presviedča publikum, že príroda je tým slabším jedincom, ktorý potrebuje našu pomoc. Ochranu prírody zaistíme, ak budeme nasledovať určitý postup (*stratégiu*). Z oblasti vojny vieme, že je nevyhnutné, aby obe strany pre najlepší možný výsledok nasledovali stratégiu boja. Táto stratégia ich má do viesť k úspešnému cieľu. Metafory vojny majú podobné charakteristické prvky ako metafory hier a športu.

Čaputová tiež referuje k *boju*. Boj, ktorý odkazuje k akcii ochrany životného prostredia. Táto akcia predpokladá určitý konflikt proti zmenám v prírode.

Na základe vyššie uvedeného je možné identifikovať metaforický pojem OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE VOJNA, ktorý pri debate o životnom prostredí Čaputová využíva za pomoci rôznych metaforických výrazov.

Metafory BUDOV A KONŠTRUKCIÍ

“Potrebujeme rýchlo a od **základov** zmeniť spôsob nášho podnikania, výroby energie, riadenia dopravy či investovania”.

“Využime túto príležitosť a staňme sa generáciou, ktorá položila **základy** spolupráce založenej na vzájomnom uznaní nášho spoločného osudu”.

“Napriek **poddimenzovanej** finančnej situácii pracuje v ochrane prírody množstvo profesionálnych alebo dobrovoľných strážcov prírody, ktorí robia skvelú prácu a týmto im za to ďakujem”.

Zdrojová oblasť budov a konštrukcií u Čaputovej prezentuje ochranu životného prostredia ako proces, ktorý si nevyhnutne vyžaduje zmenu už zaužívaného systému. Predchádzajúce **základy** (počiny) nie sú podľa Čaputovej v ochrane životného prostredia správne a preto ich treba od počiatkov zmeniť. Rovnako **základy** odkazujú k počiatku úplne nových vzťahov, ktoré vznikajú medzi aktérmi ochrany životného prostredia. Čaputová svojou rétorikou tiež vykresľuje ochranu životného prostredia ako stále finančne zanedbávanú. Ako bolo ukázané v zdrojovej oblasti peňazí nabáda k investícii do zelenej politiky (ochrana životného prostredia) a tvrdí, že nie je drahá či *nezisková*. Presvedčuje, že ochrana životného prostredia sa nám vyplatí. Inak povedané funkčné klimatické podmienky zabezpečujú fungujúce prostredie pre ostatné aspekty života.

OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE STAVBA je jedným z metaforických pojmov, z ktorých prezidentka čerpá pri téme ochrany životného prostredia.

Zhrnutie zistení

Z rozsiahlej analýzy metafor k téme životného prostredia je zjavné, že Čaputová najviac využíva metafory peňazí a ekonomických transakcií (business), vytvárania/zrodu a metafory pohybu/cesty.

Ďalej boli identifikované metafory hier a športu, metafory ľudí a ľudského tela, metafory

vojny, metafory budov a konštrukcií či nevytvárania/deštrukcie. Môžeme vidieť, že metaforické vyjadrovanie v oblasti životného prostredia je u prezidentky Zuzany Čaputovej výrazne prítomné. Prezidentka za pomoci oblasti peňazí a ekonomických transakcií (businessu) vysvetľuje dôležitosť urýchleného jednanie v otázkach ochrany životného prostredia. Rovnako vykresľuje doterajšie jednanie ako jednanie sporné, ktoré deštruuje možnú ochranu životného prostredia. Do protikladu dáva minulosť ako nečinnosť a budúcnosť ako pohyb či vytváranie. Poukazuje na nevyhnutnosť v aktívnom jednaní. Snaží sa presvedčiť, že ešte nie je neskoro urobiť niečo priaznivé pre zmenu v ochrane životného prostredia.

Prostredníctvom zdrojovej oblasti vojny dáva do konfliktu nekonanie v minulosti s nevyhnutným konaním v budúcnosti. Táto oblasť je tiež využívaná v samotnej podstate chápania problému životného prostredia, na ktorý je nazerané ako na boj, s nutnosťou ochrany. Boj v tomto prípade odkazuje k nevyhnutnému riešeniu súčasnej klimatickej krízy, za ktorý sa treba so všetkou zodpovednosťou postaviť. Pod ochranou prezidentka myslí predovšetkým samotnú starostlivosť o prírodné bohatstvo.

Z metaforických výrazov Čaputovej tiež vyplýva, že aktéri ochrany životného prostredia sú ľudia. Odkazuje k častiam ľudského tela, ktoré môžu uskutočňovať samotnú ochranu životného prostredia.

V oblasti životného prostredia Čaputová využívala metafory naprieč zdrojovými oblasťami. A to hlavne na zarámovanie problematiky životného prostredia ako témy s veľkou prioritou a akútnosťou. Referuje k nej ako aktuálnej a urgentnej téme dneška. Problémy životného prostredia treba neodkladne riešiť. Minulosť sa vyznačuje nekonaním a prostým rozprávaním o problémoch, avšak teraz je podľa Čaputovej posledná šanca konať, ak chceme planétu zachrániť.

Metaforické pojmy nájdené v prejavoch Čaputovej, v oblasti životného prostredia:
OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE EKONOMIKA, OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE VOJNA, OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE POHYB/CESTA, ZROD, AKTÉRI OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SÚ ĽUDIA, AKTÉRI OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SÚ HRÁČI, OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA JE STAVBA.

7.2 Štát, spoločnosť a EÚ

Táto kapitola sa venuje téme štátu, spoločnosti a Európskej únii. Ako bolo už v tejto práci spomenuté téma štátu bola do práce vybraná hlavne z dôvodu narastajúcej popularity prezidentského úradu ako takého. Rovnako tiež preto, že prezident Slovenskej republiky má reprezentatívnu úlohu. To v praxi znamená, že artikuluje zahraničnú politiku krajiny, respektíve prezentuje názory Slovenska (nielen) v zahraničí. Prezident ako jeden z najvyšších ústavných činiteľov má značné právo vyjadrovať sa práve v tejto téme. Kapitola sa zameriava predovšetkým na spoločnosť, na Slovensko ako štát, jeho históriu, či aktuálne pôsobenie na medzinárodnej úrovni (EÚ).

Pri analýze metafor k tejto téme boli u súčasnej prezidentky Zuzany Čaputovej nájdené metaforické výrazy, ktoré sú rovnako ako v prípade predchádzajúcej kapitoly radené podľa zdrojových oblastí.

Metafory LUDÍ A LUDSKÉHO TELA

“Ponúkam odbornosť, ponúkam cit a zdravý aktivistický záujem. Ponúkam teda **rozum, srdce a ruky.**”

“Jediné príkazy, ktoré ako **hlava štátu** chcem a budem rešpektovať, mi vyplývajú z ústavy, diktuje mi ich sľub vernosti republike.”

“Chcem byť **hlasom** tých, ktorých nie je počuť. Nie preto, aby som kričala s nimi, ale preto, aby som pomohla riešiť ich problémy.”

“Tam, kde je to potrebné, nezakrývať si **oči** a otvorene komunikovať o tom, čo sa nám nepáči.”

“Slovensko, ktoré bude domovom pre nás všetkých. Slovensko, ktoré dnes **oslavuje** 27. výročie svojej štátnosti.”

“Vďaka Povstaniu ju máme zapísanú v našom národnom i štátnom **rodnom liste.**”

Zdrojová oblasť ľudia a ľudské telo je výrazne prítomná v rétorike Čaputovej. Vo všeobecnosti sa táto zdrojová oblasť v politike pokladá za jednu z najvyužívanejších. V prípade Zuzany Čaputovej môžem tento názor len potvrdiť. V prejavoch o problematike štátu, spoločnosti a EÚ bola najviac užívaná. Samotné metaforické výrazy, ktoré som našla referujú k Slovensku ako ku človeku. Ako ukázali Lakoff a Johnson personifikácia v zdrojovej oblasti (ľudia a ľudské telo), prenáša ľudské vlastnosti a schopnosti na neživé objekty. Konkrétne správanie ľudí prenáša na štáty. Slovensko *oslavuje* či štátny *rodný list* sú metaforické výrazy, ktoré vychádzajú z tejto zdrojovej oblasti. Jednoducho povedané štát tu vystupuje ako človek. Iba človek môže mať rodný list či vykonávať nejakú činnosť, nie štát. Samozrejme týmito metaforickými výrazmi prezidentka nehovorí, že by štát skutočne mal fyzický rodný list, ale v prenesenom význame poukazuje na históriu a skúsenosti štátu. Metaforické výrazy odkazujúce k ľuďom sa nám snažia v jednoduchosti vysvetliť ako štát funguje.

Prezidentka svoju pozíciu v štáte prezentuje ako pozíciu v živom organizme, keď referuje k sebe ako k *hlave* štátu, ktorá má *hlas, srdce či oči*. Metaforický pojem AKTÉRI POLITIKY SÚ ĽUDIA je viditeľný pri Čaputovej výrokoch o jej pozícii. Ľudia majú časti tela, a teda keď Čaputová ponúka na výkon svojej funkcie odborné znalosti, ale aj ľudskosť referuje práve k jednotlivým častiam ľudského tela (*rozum, srdce, ruky*). Je očividné, že neponúka občanom svoje orgány alebo iné časti tela, ale za ich pomoci identifikuje svoje hodnoty a schopnosti. V tejto oblasti boli nájdené tieto metaforické pojmy: AKTÉRI ŠTÁTU SÚ ĽUDIA, ŠTÁTY SÚ ĽUDIA.

Metafory POHYBU/CESTY

“Ak máme úspešne zvládnuť *cestu* od Slovenska, akým je, k Slovensku, akým by mohlo byť, (...)”.

“Cesta k najlepšiemu možnému Slovensku však nevedie cez žiadne príjemné *skratky*.”

“Ak sa k nemu chceme dostať, musíme celú *trasu* absolvovať poctivo, *krok za krokom*, ako občania, obyvatelia a spoločenstvo. “

“Veľmi si želám, aby to bola naša spoločná *cesta*. Aby som bola prezidentkou ľudí, ktorí už po nej *kráčajú*, ale aj tých, ktorí sa k nej pridajú.”

“Sme suverénnou krajinou, ktorá má svoje jasné zahraničnopolitické *smerovanie* (...).”

V zdrojovej oblasti pohyb/cesta Čaputová vykresľuje svoj názor, že Slovensko je v procese zlepšovania sa, pri akejsi *zмене*. Ukazuje, že Slovensko ako krajina je v neustálom vývoji, ktorý je nevyhnutný pre napredovanie krajiny. Za pomoci metaforických výrazov ako *krok za krokom*, či *skratky* Čaputová zdôrazňuje, že zmena a prosperita krajiny je možná len skutočnou, precíznou a poctivou prácou. Presviedča o nevyhnutnosti napredovania, avšak zdôrazňuje, že tento proces nebude nikdy bezproblémový. Ťažké chvíle zvládneme férovým prístupom, nie hľadaním *skratiek*.

Poznamenáva, že tento proces má určité náležitosti, ktoré by nemali byť obchádzané. V tejto zdrojovej oblasti Čaputová veľmi jasne ukázala, že Slovensko je štátom, ktorý musí byť aktívny, neustále v pohybe.

Na medzinárodnom poli Slovensko nesmie zabúdať na svoje vízie a pri spolupráci s inými krajinami je nevyhnutná názorová konzistentnosť krajiny (*jasné zahraničnopolitické smerovanie*). Silným hráčom na medzinárodnej úrovni sú práve tie štáty, ktoré vysielajú konzistentné názory v otázkach zahraničnej politiky.

Metaforický pojem nájdený v tejto časti: ŠTÁTY SÚ V POHYBE.

Metafory HIER A ŠPORTU

“Bez Povstania by sme boli *porazení* a (...).”

“Bez poctivej a každodennej práce miliónov ľudí by žiaden štát nemal *šancu na úspech*.”

“Na Slovensku, ale aj v Európskej únii sme zaznamenali, že tento prístup má svoje prvé *výsledky*.”

“*Štafetu* od týchto osobností úspešne prevzali ďalší ľudia, ktorí majú zvýšenú citlivosť na to, čo sa v našej spoločnosti deje a iniciatívne do týchto dejov vstupujú.”

“Lebo som presvedčená, že cesta pre EÚ nie je v *súperení* regionálnych záujmov, ale (...).”

“(…), aby Európa bola vnímaná ako relevantný *hráč* (…).”

Pri využívaní metafor hier a športu boli u Čaputovej identifikované dve oblasti. Jedna odkazuje na štát a druhá na Európsku úniu. Pri odkaze na štát Čaputová ukazuje, že štát funguje ako hra, resp. aktéri v štáte sa musia riadiť *pravidlami*. Pri fungovaní štátu tak dodržiavanie pravidiel prináša určité *výsledky*. Rovnako je tomu aj v hrách a športe. Ak hráč dodržiava pravidlá môže očakávať, že svoj cieľ skutočne dosiahne a nebude diskvalifikovaný. Ako ukazuje súčasná prezidentka, aktívna činnosť štátu (v minulosti) naznačuje, že dosiahnuté ciele (*úspech*) spočívajú hlavne na aktéroch štátu. Týmto spôsobom prepája zdrojovú oblasť hier a športu so zdrojovou oblasťou ľudí. Aktéri preto vystupujú ako hráči, ktorí majú šancu byť *vítazmi* alebo *porazenými*. Čaputová tiež ukazuje, že samotní aktéri sa môžu meniť a nie sú to stále tí istí (prevzatie *štafety*). Týmto spôsobom rámuje dynamiku spoločnosti.

Druhá oblasť odkazuje k Európskej únii. Prezidentka vykresľuje úniu ako aktívneho *hráča*, a teda poukazuje na jej relevantnosť v medzinárodnej politike. Rovnako naznačuje, že politika EÚ je politikou spriateľnou a nie politikou namierenou voči národným záujmom (EÚ nie je v *súperení* regionálnych záujmov). Za pomoci tohto metaforického výrazu môžeme badať hodnotové ukotvenie Čaputovej v otázkach Európskej únie. Naznačuje nám, že EÚ pokladá za dôležitého spojenca. Rámuje tak členstvo v EÚ ako priaznivé, nie v rozpore so štátnou suverenitou.

V tejto časti boli odhalené metaforické pojmy ako AKTÉRI ŠTÁTU SÚ HRÁČI, POLITIKA JE HRA.

Metafory PRIATELSTVA/ RODINY

“Stačí pri tom nezabudnúť na to, že spoločne sme súčasťou celku, súčasťou ľudskej *rodiny*.”

“Teším sa z návratu každého občana a občianky *domov* na Slovensko, (…).”

“Pretože Ukrajina je nielen náš najväčší sused, ale aj blízky *priateľ* a *partner*.”

“Som hrdá na to, že Slovensko je dôveryhodným *partnerom* a že náš *záväzok* zvyšovať výdavky na obranu plníme skôr, (…).”

Zdrojovú oblasť priateľstva/ rodiny využíva Čaputová v svojich prejavoch hlavne k tomu, aby prezentovala názor, že Slovensko je *domov* občanov krajiny. Snaží sa tak poukázať na slovenských občanov ako na súčasť určitého spoločenstva, ktoré má vo vnútri skupiny k sebe blízko. Rovnako tiež ukazuje, že ľudia sú spätí v štáte aj na princípe ľudskosti (sú súčasťou ľudskej *rodiny*, láska k *blížnemu*). Takýmito vyjadreniami sa prezidentka snaží vzbudiť v občanoch spolupatričnosť, na základe príslušnosti k štátu. Ako občania jedného štátu máme k sebe podobne blízko ako členovia rodiny či známi. Za pomoci toho, čo vieme o partnerských či rodinných vzťahoch približuje Čaputová vzťahy medzi občanmi. Každý vie, čo je pre zdravý vzťah potrebné a čo je naopak neprípustné. Odkazovaním na túto metaforickú oblasť rámuje nielen správanie žiadúce, ale tiež ukazuje aké správanie je neprípustné.

Čaputová sa pri tejto téme vyjadruje aj k zahraničným štátom a medzinárodnej spolupráci. Referuje k iným štátom ako k *priateľom*, či *partnerom*, s ktorými máme určité dohody (*záväzky*). Z takýchto metaforických pojmov môžeme vidieť, že vzťahy medzi Slovenskom a inými štátmi sú v prejavoch prezidentky približované ako akési partnerské vzťahy. O tých vieme, že sú spravidla blízke a otvorené k vzájomnému pomáhaniu či porozumeniu. Využíva tak zdrojovú oblasť priateľstva/ rodiny podobne ako pri štáte samostatne.

Za odhalený metaforický pojem v tejto zdrojovej oblasti označujem: ŠTÁTY SÚ RODINA.

Metafory BUDOV A KONŠTRUKCIÍ

“Lebo chcem, aby Slovensko bolo vnímané ako sebavedomá a hodnotovo jednoznačne **ukotvená** krajina.”

“Ozbrojené sily Slovenskej republiky musia byť **budované** a pripravované tak, aby v kritickej chvíli splnili svoju úlohu – odvážne a statočne bránili našu vlasť.”

“Týmito dvomi dejinnými udalosťami boli položené **základy** našej štátnosti.”

“Ako je Európska únia naším životným a hodnotovým **priestorom** (...)”

“Musíme ako krajina urobiť všetko, čo je v našich silách, aby sa tento priestor a jeho **oporné piliere** uchovali a posilňovali.”

“Pán prezident, pevne verím, že moja dnešná návšteva pootvorila *dvere* k ďalšej spolupráci, aj medzi nami dvomi, (...).”

V rétorike Čaputovej sú ďalej výrazne zastúpené metafory budov a konštrukcií. Pomocou metafor z tejto oblasti prezentuje svoj názor, že Slovensko by malo byť stabilnou krajinou (jednoznačne *ukotvená* krajina). Podobne aj bezpečnostné sily Slovenska by mali byť stabilné (*budované tak, aby splnili úlohu*). Pomocou týchto metafor je Slovensko prezentované ako štát, ktorý je akousi konštrukciou, ktorá je vytváraná na stabilných *základoch*. Slovensko ako štát je tak chápaný ako STAVBA.

Na medzinárodnej úrovni Čaputová využíva zdrojovú oblasť budov a konštrukcií k vysvetleniu jej postoja k EÚ. Únia je chápaná ako spoločenstvo s určitými hodnotami, ktoré zastrešuje spoločný *priestor*. V tomto prípade hovoríme o metaforickom pojme EÚ JE BUDOVA. Prejavuje sa to tiež v tom, keď Čaputová hovorí o *oporných pilieroch* spoločenstva. Tie sú vlastne odkazom na pravidlá či zásady, ktoré sa v tomto priestore uplatňujú. Zásady, ktoré držia spoluprácu medzi členskými krajinami a ich samotnú prosperitou pokope. Metaforické pojmy budov a konštrukcií v prejavoch prezidentky tiež odkazujú na nevyhnutnú spoluprácu medzi štátmi. Spolupráca medzi krajinami EÚ je porovnávaná k otvorenosti jednej strany k spolupráci s druhou, ako otvorenie *dverí*, a teda priateľského pozvania. Aj v tomto zmysle čerpá Čaputová z metaforického pojmu ŠTÁTY SÚ BUDOVY.

Metafory VOJNY

“(...) aj novinári sú niekedy považovaní za *nepriateľov* štátu a štátnosti.”

“V našich dejinách sme boli viackrát *obetami* veľmocenskej politiky, (...).”

“ Slovenská história je históriou plnou *zápasov*.”

“Budem jasne a jednoznačne komunikovať o našich hodnotách a našich záujmoch a budem ich *brániť*.”

“Nemecko je pre Slovensko strategický *spojenec*.”

“Som presvedčená, že jej pôvodná *misia* – prispieť k zjednoteniu Európy – je dnes rovnako aktuálna, ako bola pri jej vzniku.”

Ako aj pri iných už spomenutých zdrojových oblastiach aj zdrojová oblasť vojny vychádza sčasti z metafory ľudí. Napríklad Čaputová hovorí o štáte ako o spoločenstve, ktoré môže mať *nepriateľa, oponenta, či spojenca*. Takýmito metaforami je štát vykreslený v jednej rovine ako človek a v rovine druhej referuje k štátu, ktorý môže byť v konflikte. Slová ako *spojenec, zápas, misia* či *oponent* nám naznačujú, že štát je v neustálom strete alebo súboji. Zo zdrojovej oblasti vojny vyplýva, že na štát je nazerané ako na objekt, ktorý v každodennom konaní interaguje, či už so spojencami alebo oponentami. Využívané sú predovšetkým metafory vojny na obrannú a veľmi mierumilovnú interpretáciu štátu a jeho činností.

Pri vyjadrovaní Čaputovej k histórii štátu metaforami vojny podporuje svoj názor, že Slovensko si prešlo mnohými *zápasmi*, pri ktorých sme boli ako národ neraz *obeťami*. Tu vidíme rovnako obranný charakter metafor. Týmito metaforami sa prezidentka snaží upevňovať národnostné povedomie a vykresliť Slovákov ako bojovníkov za svoj národ. Rovnako, keď používa metafory obeť, je možné predpokladať vzbudenie emócií. To môže tiež napomáhať k väčšiemu stotožneniu sa so samotným štátom, na základe súcitu (k spoločným predkom). Pri zdrojovej oblasti vojny prezidentka vychádza z metaforického pojmu POLITIKA JE VOJNA.

Metafory PRÍRODY

Táto zdrojová oblasť nevyplýva priamo zo žiadnej zavedenej zdrojovej oblasti, bola však nájdená v početnom zastúpení, v prípade rétoriky súčasnej prezidentky. Z tohto dôvodu som sa rozhodla takúto zdrojovú oblasť vytvoriť. Zdrojová oblasť prírody je do veľkej miery inšpirovaná autormi Lakoffom a Johnsonom (1980) a Kövecses (2010), ktorí hovoria o zdrojovej oblasti rastlín.

V tejto časti boli nájdené nasledujúce metaforické výrazy:

“Je najvyšší čas, aby sme zastavili príliš veľký *odliv* mladých talentov zo Slovenska na zahraničné vysoké školy.”

“Priala som vám a tešila sa zo všetkých vašich úspechov na medzinárodnom *poli*, (...).”

“Našu úctu si zaslúžite vy všetci, ktorí *pestujete* čisté a korektné vzťahy s najbližšími, (...).”

“(…), z ktorých sa viac ako 450 tisíc hlási k maďarským *koreňom*.”

Ako bolo už ukázané pri zdrojovej oblasti ľudí a ľudské telo, pri rozprávaní o štáte sa prezidentka najviac sústreďí na aktérov štátu, respektíve na samotné obyvateľstvo. Ich dôležitosť ukazuje na tom, že Slovensko trpí, ak ľudia odchádzajú z krajiny preč (*odliv*). Prosperujúca krajina je tvorená práve pracovitými ľuďmi, ktorých je potreba v rodnej krajine. Rovnako je pre štát dôležité, aby spolupráca medzi štátmi pramenila z poctivých vzťahov. Túto skutočnosť prezidentka prirovnáva k *pestovaniu*. Obdobne hovorí aj o medzinárodnom priestore ako o akomsi *poli*. Čím odkazuje k našej agrárnej minulosti. Agrárna práca bola jedna z najtvrdších, ale rovnako nevyhnutných pre život. Preto úspech na medzinárodnom poli možno prirovnať k tvrdej drine na poli. Čaputová tiež zdôrazňuje otázku národnostných menšín, ktorej sa aktívne venuje už od svojho zvolenia do úradu. Pri odkazoch na maďarský pôvod niektorých občanov Slovenska využíva zdrojovú oblasť RASTLÍN. Prirovnáva pôvod obyvateľov ku *koreňom*. To možno chápať ako silné puto k štátu.

Táto zdrojová oblasť zastrešuje metaforické pojmy ako AKTÉRI ŠTÁTU SÚ RASTLINY, či MEDZINÁRODNÝ PRIESTOR JE PRÍRODA.

Zhrnutie zistení

Metaforické výrazy nájdené v prejavoch Zuzany Čaputovej k téme štátu, spoločnosti a EÚ majú najpočetnejšie zastúpenie v zdrojovej oblasti ľudí a ľudského teľa, hier a športu, pohybu/cesty, priateľstva/rodiny, budov a konštrukcií, vojny a v neposlednom rade v zdrojovej oblasti prírody. Pomocou metaforických výrazov Čaputová prezentuje Slovensko ako platného člena na medzinárodnej úrovni, ktorý je medzinárodne uznávaným partnerom či spojencom. Čaputová tiež využíva metaforické výrazy na vyzdvihnutie dôležitosti pravidiel, ktoré sa musia dodržiavať doma, ale aj pri zahraničnej spolupráci. K Slovensku referuje ako

ku krajine, ktorej fungovanie stojí na jej ľuďoch. Prejavuje obavy z odchodu obyvateľstva zo Slovenska, avšak teší sa z úspechov, ktoré dosahujú v zahraničí.

Keď referuje k minulosti Slovenska, nazerá na Slovensko ako na obeť mnohých historických udalostí, čo sa prejavuje hlavne využívaním metaforických výrazov obranného charakteru. Naopak k súčasnému stavu štátu referuje ako k aktívne schopnému telesu, ktoré je schopné významnej zmeny a posunu. Označuje Slovensko za zodpovedného, stabilného (*ukotveného*) partnera na medzinárodnej úrovni. Nezabúda však zdôrazňovať, že budovanie štátu je neustálym procesom, v ktorom sa nachádzame.

Pri diskusii o Európskej únii je na úniu nazerané ako na kľúčového hráča na medzinárodnom poli. Čaputovej rétorika naznačuje stotožňovanie sa s politikami EÚ a jej spojencami alebo partnermi.

Najvýznamnejšie metaforické pojmy, ktoré boli identifikované v téme štátu, spoločnosti a EÚ: ŠTÁTY SÚ ĽUDIA, ŠTÁTY SÚ RODINA, AKTÉRI ŠTÁTU SÚ HRÁČI, ŠTÁTY SÚ POHYB, SPOLUPRÁCA JE BOJ, ŠTÁT JE BUDOVA, MEDZINÁRODNÝ PRIESTOR JE PRÍRODA.

7.3 Spravodlivosť

Ďalšou témou, ktorou sa analýza zaoberá je téma spravodlivosti a justície. Tá predovšetkým odkazuje k justícii na Slovensku a jej aktuálnej situácii. Téma justície je rámovaná viacerými udalosťami, ktoré sa udiali počas časového úseku, z ktorého táto práca vychádza. Spravodlivosť na Slovensku, respektíve stav justície na Slovensku bol jednou z ústredných tém nielen Čaputovej kampane, ale aj samotného obdobia po zvolení. Ako už priblížila kapitola o kontexte, toto obdobie sa vyznačovalo mnohými korupčnými kauzami v súdnictve či vraždou novinára a jeho snúbenice. Tieto udalosti ovplyvnili celé zvolené obdobie tejto práce. Preto pokladám za správne túto tému do analýzy diskurzu prezidentky začleniť. Rovnako sa ukazuje, že téma spravodlivosti je témou, ktorá v spoločnosti rezonuje výrazne často.

Po stručnom úvode prejdeme k samotnej analýze, v ktorej budú odhalené metaforické výrazy z konkrétnych zdrojových oblastí. Metaforické výrazy odkazujú hlavne k justícii, spravodlivosti a tiež k aktérom samotným.

Metafory LUDÍ A LUDSKÉHO TELA

“ V takejto spoločnosti sa skôr či neskôr objaví niekto, kto zákon preberie do vlastných *rúk*, a to by bol pre nás všetkých ten najhorší možný scenár.”

“Prípád sudcov podozrivých z ovplyvňovania rozsudkov je natoľko závažný, že dobré *meno* a dôveryhodnosť súdnictva sa už nedá obhájiť ani obnoviť mlčaním alebo predstieraním, že sa nič vážneho nestalo.”

“(…), chcem veriť, že svojimi rozhodnutiami a svojim príkladom prispějete k tomu, aby spravodlivosť na Slovensku získala dôveryhodnejšiu *tvár*.”

“Ako sa dnes dozvedáme, nielen že sa ľudia v pozadí snažili ovplyvňovať *justičné orgány* vo svoj prospech, ale zároveň zrejme pripravovali odstránenie tých, ktorí si svoju prácu robili dobre.”

Pri téme spravodlivosti Čaputová využíva zdrojovú oblasť ľudí a ľudského teľa. Výrazne zastúpenejšie sú metafory ľudského teľa. Čaputová ukazuje spravodlivosť ako živý organizmus, ktorý sa skladá z *orgánov*. Ako je známe orgány majú svoju jasne stanovenú funkciu nato, aby všetko správne fungovalo. Odkazovaním k orgánom rámuje dôležitosť súdnictva a aktérov súdnictva na Slovensku. K spravodlivosti pristupuje ako k osobe, ktorá má *meno*, či *tvár*. Zdôrazňuje, že toto meno spravodlivosti bolo poškodené, a tak vyzýva k jeho očisteniu a následnému prinavrátaniu dôveryhodnosti tejto osoby (opätovné získanie dôveryhodnejšej *tváre*). Takéto metaforické výrazy opisujú situáciu, kedy boli na Slovensku zneužitie funkcie sudcov na osobné účely, v prospech konkrétnych aktérov. To zapríčinilo následnú klesajúcu dôveru občanov v justíciu. Čaputová rámuje svoje prejavy v otázkach spravodlivosti za pomoci metafor ľudského teľa tak, že k samotnej spravodlivosti referuje ako k osobe (JUSTÍCIA JE OSOBA, AKTÉRI SPRAVODLIVOSTI SÚ ĽUDIA). K osobe, ktorá stratila dôveru kvôli neférovému jednaniu.

Metafory POHYBU/CESTY

“(…) medzi jeho priority patrí posilňovanie právneho štátu, spravodlivosti, súdnictva a boj s korupciou. Tu z vlastnej skúsenosti vieme, že netreba poľaviť, aj keď je to **beh na dlhú trať**.”

“(…) úprimne Vám pri výkone vašej funkcie prajem vnímavosť, odvahu a správne rozhodnutia na všetkých hodnotových **križovatkách**.”

“Pána policajného prezidenta aj pani námestníčku generálneho prokurátora som preto požiadala, aby v rozsahu svojich možností informovali verejnosť o svojich **krokoch**.”

“Podporovať z vlastných radov tých, ktorých životný príbeh, osobná integrita a hodnoty budú zárukou, že na zlú **cestu** sa už nikdy **nevrátíme**. “

“Malo by sa to prejavovať vo voľbách do justičných orgánov, sudcovských samospráv, ale aj vo verejnej diskusii. Je to jediná **cesta** k vyššej dôveryhodnosti justície, polície a v konečnom dôsledku aj k posilneniu parlamentnej demokracie.”

Pri zdrojovej oblasti pohybu a cesty je vo všeobecnosti predpokladaný určitý posun. Presne k takému posunu referuje Čaputová, keď rozpráva o očiste justície a o prinavrátení dôveryhodnosti v súdnictvo. Zdrojovú oblasť pohybu a cesty využíva vo svojich prejavoch výrazne často. Táto tzv. očista justície alebo prinavrátenie dôveryhodnosti v súdnictvo je približovaná v Čaputovej prejavoch ako určitý posun alebo cesta. Referuje tak k istému procesu, ktorý sa vyznačuje aktivitou (napr. *beh*). Na proces očisty justície je nazerané ako na správnu cestu, ktorá má zabezpečiť dobré meno justície na Slovensku. Čaputová predstavuje dve kategórie pohybu: dobrú cestu, ktorou je práve očista justície a cestu *zlú*, na ktorú zišli aktéri zneužitia spravodlivosti v štáte. Z vybraných metaforických výrazov prezidentka ukazuje, že justícia na Slovensku je v akomsi procese prinavrátenia dôveryhodnosti v spravodlivosť. Tento proces nie je procesom stacionárnym, práve naopak vyznačuje sa rôznymi *krokmi*, ktoré musia aktéri v procese (na tejto *ceste*) podstupovať. Počas procesu sa môžu objaviť rôzne nástrahy (*križovatky*), ktoré nás dovedú k lepšej a spravodlivejšej justícii na Slovensku. Čaputová na jednej strane zdôrazňuje náročnosť cesty, ktorá nás čaká, na strane druhej hovorí o pozitívnom výsledku, ku ktorému sa môžeme dopracovať.

Medzi odhalené metaforické pojmy patria: PROCES OČISTY JUSTÍCIE JE CESTA, AKTÉRI OČISTY JUSTÍCIE SÚ V POHYBE.

Metafory HIER A ŠPORTU

“(…) ako aj prokuratúra si vážnosť súčasnej situácie dostatočne uvedomujú a pracujú na tom, aby aj verejnosti ukázali **výsledky**.”

“A práve preto považujem za dôležité **ocenit'** prácu čestných policajtov, prokurátorov aj sudcov, ktorých je stále väčšina a vďaka ktorým sa aj o týchto veciach dnes dozvedáme.”

“Spravodlivosť musí fungovať rovnako pre všetkých. Keď ľudia cítia, že štát **nehrá fér**, napríklad v otázke vymožitelnosti práva, prirodzene strácajú dôveru v hodnotu rovnosti, na ktorej stojí každá demokracia.“

“Vlády, ktoré dajú svojim ľuďom nádej, že spravodlivosť stále existuje a oplatí sa **hrať** podľa **pravidiel**.”

Pomocou zdrojovej oblasti hier a športu Čaputová ukazuje, že spravodlivosť v štáte funguje ako hra. Aktéri sa musia riadiť určitými *pravidlami* pri dosahovaní svojich cieľov (*výsledkov*). V tomto prípade sú pravidlami jasne stanovené zákony, ktoré platia rovnako pre každého (*hrať féer*). Prostredníctvom metaforického výrazu *hrať féer*, prezidentka naznačuje, že dodržiavanie zákonov platí rovnako pre všetkých bez rozdielu. Paralela k hrám je badateľná aj v prípade samotného očistného procesu justície na Slovensku. O sudcoch, polícii či prokurátoroch Čaputová hovorí ako o aktéroch, ktorým treba prejavovať rešpekt, ak prácu robia poctivo. Prezентuje názor, že v procese očisty hrajú ústrednú rolu aktéri, ktorí ako športovci majú byť za odvedenú prácu *ocenení*. Tak ako športovec za úspech získa ocenenie, tak aj poctiví aktéri justície majú byť *ocenení*. Spomenuté metaforické výrazy vychádzajú z týchto metaforických pojmov: JUSTÍCIA JE HRA, AKTÉRI SPRAVODLIVOSTI SÚ HRÁČI.

Metafory VOJNY

“Želám vám všetkým, aby ste do dejín slovenského ústavného súdnictva vstúpili ako príkladní *ochrancovia* ústavy a ústavnosti.”

“Nepočúvajú sa ľahko nikomu z nás, lebo sa dotýkajú toho najkrehkejšieho, čo v našej spoločnosti máme, a to dôvery v štát a inštitúcie, ktoré nás majú *chrániť* a zaručovať spravodlivosť.”

“Tieto hodnoty *neubránime* bez silného právneho štátu. (...) A právny štát nebude fungovať bez zodpovedných politických lídrov, ktorí budú princípy právneho štátu *brániť* a presadzovať.”

“Všetci čelíme nárastu populizmu, extrémizmu, či nezodpovednej rétoriky, ktorá rozdeľuje naše spoločnosti a pomaly relativizuje, spochybňuje či priamo *útočí* na hodnoty a pravidlá.”

Metaforické výrazy, čerpajúce zo zdrojovej oblasti vojny sa radia v prejavoch politikov na popredné miesta. Inak tomu nie je ani v prípade Čaputovej. Ukazuje sa to aj pri téme spravodlivosti, kde je táto kategória tiež výrazne zastúpená. Očistu spravodlivosti prezentuje ako proces *bránenia*, pričom aktéri sú *ochrancami* spravodlivosti v štáte. Rovnako

prezidentka vykresľuje kontrast medzi ochrancami a zneužívačmi moci/justície. Hovorí, že práve druhá spomenutá skupina je tými *útočníkmi*. V tejto súvislosti je badateľné využívanie emócií, pričom jedna skupina je tá dobrá, resp. tá, ktorá musí byť chránená. Na druhej strane stojí útočník/ci, ktorý je v konflikte so samotnou spravodlivosťou. Tu môžeme vidieť, že prezidentka pristupuje k spravodlivosti ako ku človeku, a teda nadväzuje na metafory ľudí a ľudského teľa. Pri zdrojovej oblasti vojny Čaputová jasne vychádza z metaforického pojmu POLITIKA JE VOJNA, pričom využíva skôr obranné výrazy. V žiadnom prípade tu nepoužíva útočné metaforické výrazy (zo strany justície).

Metafory PEŇAZÍ A EKONOMICKÝCH TRANSAKCIÍ (BUSINESS)

“Na prvý pohľad sa môže zdať, že pravidlá, ktoré už boli prijaté, sú dostatočnou *zárukou* funkčnosti systému a v mnohých oblastiach sme dokonca aj vzorom pre iné štáty.”

“Spravodlivosť nesmie byť predmetom *obchodu* a nesmie byť *tovarom*, ktorý sa použije podľa individuálnych záujmov.”

“alebo jednoducho povedané zabezpečenie poriadku a férovosti v reálnom živote – je našim najväčším *dlhom* po novembri 1989.”

Ďalšou nájdenou zdrojovou oblasťou v Čaputovej prejavoch je zdrojová oblasť peňazí a ekonomických transakcií. Pri téme spravodlivosti vychádza prezidentka z metaforického pojmu SPRAVODLIVOSŤ JE TOVAR. Čaputová na základe metaforických výrazov ukazuje, že spravodlivosť na Slovensku sa stala *tovarom*, produktom, ktorý si je možné *kúpiť*. Ukazuje tak, že rozsudky, či celkové fungovanie právneho štátu sa stalo výsadou pre bohatých a vplyvných. Klasické fungovanie justície je prirovnávané k nákupu v obchode. Ak má človek dostatok peňazí môže si v obchode kúpiť to, po čom túži. Rovnako tak poukazuje prezidentka na situáciu s justíciou aj tá sa dá podľa nej kúpiť. To všetko v podobe rozsudkov, ktoré vyhovujú hlavne tomu, kto má dostatok peňazí a vplyv. Je dôležité zdôrazniť, že justíciu ako o tovar je potrebné chápať v negatívnom zmysle.

Situácia s justíciou je v Čaputovej prejavoch vykresľovaná tiež ako *dlh*. Tento dlh poukazuje na demokratické hodnoty, a teda ukazuje, že právny štát je niečím za čo sa postavili naši

krajania v novembri 1989. Ak spravodlivosť nie je funkčná, ale je tovarom, ktorý sa dá kúpiť vytvára sa *dlh* k ideálom novembra 89.

Metafory ZDRAVIA A CHOROBY

“Lebo my občania potrebujeme dôverovať justícii. Je to nevyhnutné pre **zdravie** spoločnosti a nevyhnutné pre fungovanie demokracie.”

“Férové prostredie je totiž základom fungovania **zdravého** štátu.”

“Spravodlivosť je veľmi citlivá téma, až príliš často počúvam obavy, či na Slovensku vôbec existuje. Ak je **oslabený** ústavný súd, je **oslabená** aj spravodlivosť.”

“V čase, keď zo všetkého najviac potrebujeme vidieť **ozdravenie** justície.”

“Pravdu musia hľadať orgány justície, lebo bez jej zistenia a zohľadnenia nie je možné uplatňovať spravodlivosť. Pravdu o tom, čo sa v spoločnosti deje, ale aj pravdu, že sa v nej objavili vážne **poruchy**, by mali hľadať a zverejňovať novinári.”

Zdravie a choroba sú súčasťou ľudskej prirodzenosti od jej počiatku. Ako bolo ukázané vo všeobecnej časti zameranej na zdrojové oblasti aj zdrojová oblasť zdravia a choroby patrí medzi konvenčné. U Čaputovej sa prejavujú pri téme spravodlivosti.

Čaputová prirovnáva súčasnú situáciu v justícii k *poruche*. Ukazuje, že jej zdravie nefunguje tak, akoby malo. Čo jednoducho povedané znamená, že zdravie spravodlivosti bolo narušené, oslabené. Nemyslí tým skutočné zdravie, ale prenesením významu z tejto oblasti našej skúsenosti vysvetľuje situáciu v štáte. Udalosti okolo vraždy novinára a jeho snúbenice sú prirovnávané k chorobe, ktorá napáda zdravie spoločnosti či štátu. Pod zdravím Čaputová myslí štandardné fungovanie právneho štátu a spravodlivej spoločnosti.

Rovnako ako pri zdrojovej oblasti vojny aj tu je spravodlivosť rámovaná ako obeť, ktorej zdravie je ohrozené. Čaputová pri tejto oblasti využíva metaforický pojem FUNGOVANIE SPRAVODLIVOSTI JE ZDRAVIE, aby ukázala že spravodlivosť nefunguje tak, ako by mala. Čím ďalej ohrozuje fungovanie právneho štátu ako takého.

Metafory NÁBOŽENSTVA

“Hoci od novembra 1989 uplynulo už takmer tridsať rokov a v republike sa veľa zmenilo k lepšiemu, dôstojnosť občanov ešte stále nie je prvým, ani hlavným **prikázaním** verejného života.”

“Za úplne najdôležitejšie ale považujem, aby sme ani pod vplyvom narastajúcich znepokojujúcich správ nestrácali **vieru** v spravodlivosť. Spoločnosť, v ktorej neexistuje **viera** v spravodlivosť, totiž nemôže byť demokratická”

“Výstižne to možno nazvať defenzívny formalizmus postkomunistickej justície. Jednoducho – kombinácia ignorácie **ducha** zákona a nedostatku odvahy.”

“Pre nový parlament to bude prvá veľká možnosť zásadne zlepšiť vymožitelnosť práva na Slovensku a zároveň pôjde aj o potrebný symbolický krok k **očiste** našej justície.”

Poslednou zdrojovou oblasťou k tejto téme je zdrojová oblasť náboženstva. Aj napriek tomu, že táto zdrojová oblasť nie je bežnou zdrojovou oblasťou v odbornej literatúre, opiera sa o doménu náboženstva a morálky (Charteris- Black 2004, 182). Pre potreby tejto práce bola vytvorená ako samostatná zdrojová oblasť, ktorá bola inšpirovaná práve metaforickým chápaním Charteris-Blacka.

Čaputová čerpá pri tejto téme hlavne z metaforického pojmu SPRAVDLIVOSŤ JE NÁBOŽENSTVO. To sa prejavu najmä vo vzťahu medzi občanmi a justíciou. Presnejšie, situácia v justícii je prirovnáva k *viere*. Ukazuje, že spravodlivosť na Slovensku má akúsi mystickú podobu (*duch* zákona), ktorej majú občania veriť. Súčasný stav spravodlivosti si vyžaduje proces akejsi *očisty*. Biblické múdrosti hovoria o očiste s predpokladom hriechu. Súčasná situácia v justícii na Slovensku je *hriechom* (porušovanie zákona), ktorý musí byť očistený. Je tak nevyhnutné urobiť v záujme správneho fungovania spravodlivosti (aby človek žil náboženským životom).

Čaputová prezentuje názor, že v slovenskej justícii prišlo k narušeniu spravodlivosti tým, že boli porušené zákony (ignorácia *ducha* zákona). Na spravodlivosť ako takú je nazerané ako na niečo, čo je v náboženskej komunite pokladané za pravidlá, ktorými sa veriaci riadia (*prikázanie*). V tomto zmysle je nevyhnutné povedať, že v prejavoch prezidentky sa

spravodlivosť zdôrazňuje ako hlavný a základný pilier verejného života. V náboženských komunitách sú za základný pilier pokladané prikázania. V správne fungujúcej spoločnosti je týmto pilierom spravodlivosť. Takto Čaputová rámuje spravodlivosť ako niečo prirodzené a nevyhnutné k správne fungovaniu spoločnosti.

Zhrnutie zistení

Pri téme spravodlivosti sa v prejavoch Čaputovej vyskytovali metaforické výrazy, ktoré bolo možné zaradiť naprieč rôznymi zdrojovými oblasťami. Preto aj pri ďalšej zvolenej téme možno potvrdiť prítomnosť užívania metafor vo verejných prejavoch prezidentky Zuzany Čaputovej. Spravodlivosť na Slovensku je za pomoci metafor prezentovaná vo viacerých podobách. Hovorí o nej ako o osobe, ktorá má *orgány*, *meno* či *tvár*. Rovnako nabera spravodlivosť podobu veci, ktorá sa dá *kúpiť* v obchode. Preto sa spravodlivosť podľa prezidentky stáva *tovarom*. Rozhodovanie niektorých sudcov je prirovnávané k nákupu v obchode. Tu Čaputová reaguje na situáciu okolo korupcie v súdnictve. Každý vie ako prebieha nákup v obchode, rovnako vieme, že rozhodovanie sudcov by v žiadnom prípade nemalo fungovať na rovnakom princípe. Aj takýmto spôsobom tak prezidentka rámuje akútnosť nesprávneho konania v súdnictve na Slovensku. Metafory tovaru v diskurze prezidentky nesú negatívnu konotáciu.

Čaputová vyzdvihuje urgentnosť situácie, v ktorej sa súdnictvo nachádza, na základe metaforických výrazov, ktoré spadajú zväčša do zdrojovej oblasti pohybu/cesty, hier a športu či náboženstva. Samotné pomenovanie procesu, ktorým musí justícia prejsť vychádza zo zdrojovej oblasti náboženstva. Prezidentka ho označuje ako očistu. Na základe tohto pomenovanie si vie poslucháč predstaviť, že situácia v súdnictve bola vážne narušená. Zo zdrojovej oblasti pohybu Čaputová naznačuje, že len aktívne konanie dokáže tento stav súdnictva zmeniť. Je tak nevyhnutné podniknúť isté *kroky k očiste*. Ukazuje tiež, že proces očisty justície je tou správnou cestou, po ktorej musíme ísť. Na cestu zlú zišli aktéri, ktorí ignorovali (*ducha*) zákona. Súčasný stav spravodlivosti na Slovensku vyžaduje nápravu, aj keď si treba uvedomiť, že to nebude rýchly proces (*beh na dlhú trať*).

Ďalšie prítomné zdrojové oblasti sú oblasti hier a športu, taktiež zdrojová oblasť vojny. Pomocou týchto oblastí poukázala Čaputová na súčasnú situáciu v spravodlivosti ako na hru, počas ktorej štát podvádza svojich občanov (*štát nehrá fér*). Inak povedané štát nerešpektuje

zákony, ktoré sú pre právny štát nevyhnutné. Rovnako prezidentka vykresľuje samotných aktérov spravodlivosti ako hráčov. Špeciálne hovorí o tých, ktorí sa zaslужujú o nápravu spravodlivosti na Slovensku. Títo aktéri by mali byť oceňovaní ako víťaz hry či športovci. Zo zdrojovej oblasti vojny je zrejmé, že spravodlivosť je obeťou a musí byť *chránená*. Podobne sa prejavuje Čaputovej názor na súčasnú situáciu pomocou zdrojovej oblasti zdravia a choroby. Tu poukazuje na spravodlivosť ako na *zraniteľnú* a *oslabenú*. Prezidentka ide ďalej a ukazuje, že oslabená spravodlivosť môže mať vážne následky pre spoločnosť a samotný štát (*vplyv na zdravie štátu, spoločnosti*).

Metaforické pojmy, ktoré boli nájdené pri tematike spravodlivosti: JUSTÍCIA JE OSOBA, AKTÉRI SPRAVODLIVOSTI SÚ ĽUDIA, PROCES OČISTY JUSTÍCIE JE CESTA, AKTÉRI OČISTY JUSTÍCIE SÚ V POHYBE, JUSTÍCIA JE HRA, AKTÉRI SPRAVODLIVOSTI SÚ HRÁČI, SPRAVODLIVOSŤ JE VOJNA, SPRAVODLIVOSŤ JE TOVAR, FUNGOVANIE SPRAVODLIVOSTI JE ZDRAVIE, SPRAVODLIVOSŤ JE NÁBOŽENSTVO.

7.4 Demokracia a totalita

Záverečná téma, ktorej sa analýza venuje odkazuje k téme demokracie a totality. Venuje sa v prvom rade hodnotám demokracie, 17. Novembrom 1989 a totalite pred novembrom. Táto téma bola zaradená do korpusu k ostatným témam hlavne pre jej aktuálnosť v skúmanom období. Počas skúmaného obdobia bola jednou z ústredných udalostí práve oslava 30. výročia Nežnej revolúcie. Tento fakt mal nemalý vplyv aj na rétorické vystupovanie Zuzany Čaputovej. Konali sa mnohé slávnostné udalosti, na ktorých mala prezidentka možnosť vystúpiť s pripravenými prejavmi.

Postupný nárast extrémizmu v krajine mal tiež značný dopad na rétoriku prezidentky. Aj z tohto dôvodu sa začala prezidentka častejšie vyjadrovať k samotným hodnotám a ideálom demokracie, rovnako tiež upozorňovať na november '89.

Po stručnej charakteristike poslednej témy sa môžeme presunúť k samotnej analýze. Tu budú ako doteraz identifikované metaforické výrazy podľa zdrojových oblastí a ich následná interpretácia v kontexte.

Metafory VOJNY

“Niektorí hovoria, že nás v budúcnosti čaká **zápas** o charakter štátu, o udržanie slobody a demokracie. Som presvedčená, že ten **zápas** nie je otázkou budúcnosti, ale našej každodennej prítomnosti – zvädzame ho každý jeden deň.”

“Dokážeme to aj bez toho, aby sa **obet'ou** nestala samotná sloboda slova?”

“Dnes sa tento **boj** neodohráva na ulici, a primárne ani v politickom priestore. Vedie sa prostredníctvom „tiež“ médií. Preto podľa môjho názoru koncept **brániacej sa** demokracie je na mieste dôraznejšie uplatňovať aj v prípade médií.”

“**Nepriatel'ia** demokracie využívajú na svoje aktivity nástroje a možnosti, ktoré im demokracia poskytuje, a je nevyhnutné, aby sa demokracia voči pokusom o jej odstránenie či oklieštenie dokázala efektívne **brániť**. **Obrana** demokracie a jej základných atribútov by mala byť preto rovnako silná a efektívna, ako odhodlanie jej **nepriatel'ov** zničiť ju”

Pri téme demokracie a totality boli metaforické výrazy zo zdrojovej oblasti vojny využívané najviac. Čaputová pomocou tejto zdrojovej oblasti prirovnáva novembrové udalosti k *boju* (aj keď prebehli pokojnou cestou). Robí tak, aby upevnila ich dôležitosť a pripomína, že aj štrnganie kľúčmi je možné chápať ako *boj*, respektíve postavenie sa za ideály slobody. Podobne odkazuje aj k budúcnosti demokracie a ukazuje, že o jej podobe sa stále rozhoduje (*zápas o charakter štátu*). Takýmito metaforickými výrazmi prezidentka zdôrazňuje názor, že demokracia nie je stálym javom, ale vyžaduje si neustály boj proti nástrahám. Tieto nástrahy sa prejavujú v prejavoch Čaputovej ako jasní *nepriatel*ia. Preto je možné vidieť, že demokracia je tou správnou a nepriateľmi sú všetci tí, ktorí si myslia opak. Týmto kontrastom vytvára Čaputová konflikt medzi demokraciou a jej odporcami (*nepriateľmi*).

K demokracii odkazuje ako k niečomu, čo nevyhnutne potrebuje ochranu (*brániacej sa demokracie, obrana demokracie*). Prezентuje tak názor, že demokracia je veľmi krehká a vyžaduje si obranu. Súčasná prezidentka tiež presadzuje názor, že demokracia je vystavovaná rôznym atakom, a preto sa musí *obrániť*. Týmto spôsobom hlavne poukazuje na fakt nárastu extrémistických strán, nielen na Slovensku. Tie sú ako uvádza výraznou hrozbou pre demokraciu.

V tejto zdrojovej oblasti Čaputová využíva metaforické výrazy, ktoré čerpajú z metaforického pojmu DEMOKRACIA JE VOJNA.

Metafory BUDOVA KONŠTRUKCIÍ

“Len pokiaľ budú tieto *piliere* demokracie silné a stabilné – bude silné a stabilné aj naše Slovensko.”

“Pretože politický extrémizmus, s ktorým aj pôsobenie rôznych médií spájame, predstavuje ohrozenie demokracie v jej *základoch*.”

“Verím, že základy, ktoré sme ako spoločnosť v tých veľkých chvíľach Novembra 89 *postavili* sú natoľko pevné a že odolajú aj veľkým výzvam dneška.”

“Som rada, že mám príležitosť, aby som sa všetkým, ktorí ste na seba toto riziko prijali a pričínili sa o *pád* totality, poďakovala.”

“Áno, aj vďaka vám *padol* režim, ktorý bol nastolený komunistickým prevratom a udržal sa pri moci len vďaka tankom, ktoré prišli v auguste 1968.”

“Od februára 1948 tu nemalo obyvateľstvo svoj štát, ale štát si privlastnil svoje obyvateľstvo, ktoré *zavrel* za ostnatý drôt.”

Druhou najčastejšie užívanou zdrojovou oblasťou k téme demokracie a totality je zdrojová oblasť budov a konštrukcií. Všetky metaforické výrazy v tejto časti vychádzajú z metaforického pojmu DEMOKRACIA JE STAVBA. Prezidentka za pomoci metaforických výrazov prezentuje názor, že demokracia je stavbou, ktorá má svoje pevné *základy*, čím má predovšetkým na mysli, že demokracia ako taká je tvorená z hodnôt a ideálov, ktoré sú jej opornými bodmi (piliermi) pri každodennom fungovaní. Prezidentka sa obáva, že pri narušení demokratických hodnôt by demokraciu nahradili extrémistické tendencie. Rovnako tiež zdôrazňuje, že demokracia je vybudovaná (*postavili základy*) tak, aby odolala aj tým najväčším zásahom proti jej hodnotám a ideálom.

Pomocou metaforického pojmu DEMOKRACIA JE STAVBA je jasne vidieť, že Čaputová o demokracii premýšľa ako o objekte s pevnými *základmi* a opornými *piliermi* (hodnotami, ideálmi), ktoré demokraciu držia takpovediac pokope.

Keď prezidentka referuje k totalite využíva tiež metaforický pojem TOTALITA JE STAVBA. Prejavuje sa to hlavne pri odkazoch na skončenie minulého režimu, na ktoré prezidentka ukazuje ako na pád (*pád* totality, *padol* režim). Samozrejme nejde o doslovný pád, ako keď sa zrúti stavba, ale o metaforu, ktorá odkazuje k pádu ako ku koncu režimu. Tu môžeme vidieť, že koniec éry jedného režimu je prirovnaný k zrúteniu sa stavby. Paralelu je možné badať v spojitosti s Berlínskym múrom, ktorého pád symbolizoval koniec režimu v nacistickom Nemecku. Podobne Čaputová ukazuje totalitu ako objekt, ktorý je uzavretý pred ostatným svetom (štát *zavrel* obyvateľstvo za ostatný drôt). Vieme, že budovy majú dvere, ktoré môžu znemožniť prístup nepovolaných dnu. Touto metaforou Čaputová ukazuje ako fungoval totalitný režim vo vzťahu k svojmu obyvateľstvu (špeciálne v otázkach mobility obyvateľstva).

Metafory POHYBU/CESTY

“K revolučnej zmene režimu v roku 1989, k rozdeleniu federálneho štátu i k ďalším podstatným zmenám v spoločnosti došlo vždy pokojnou *cestou*.”

“Míľniky, ktoré sú v našom regióne pevne spojené s *príchodom* slobody a demokracie a (...).”

“Také, ktoré obsahujú výzvy k násiliu, ktoré popierajú, ospravedlňujú alebo schvaľujú zločiny proti ľudskosti, ktoré podporujú či propagujú hnutia *smerujúce* k potlačeniu základných ľudských práv a slobôd.”

“Aby sme si pri oslavách štyridsiateho výročia Novembra mohli povedať to biblické: dobrý boj sme bojovali, svoj *beh* sme dokončili, vieru sme nestratili.”

Ďalšou využívanou zdrojovou oblasťou je zdrojová oblasť pohybu/cesty. Prostredníctvom nej prezidentka ukazuje november '89 ako nastolenie demokracie. Toto nastolenie je aktívnym pohybom po určitej ceste, ktorú Čaputová označuje za pokojnú. Tým dáva najavo, že nastolenie nového režimu je pohyb, ale pohyb mierumilovný (pokojná *cesta*). Pohyb je v súvislosti s novembrom '89 vyobrazovaný v samotnom vzniku demokracie, ktorý prezidentka označuje za *príchod* demokracie. Nechce tým povedať, že by k nám len tak prišla, ale skôr sa snaží naznačiť, že do spoločnosti vnikajú nové hodnoty, ku ktorým november odkazuje. Čaputová tiež ukazuje demokraciu ako proces, ktorý je neustále v pohybe (svoj *beh*). Myslí tým, že sa demokracia stále vyvíja a zlepšuje. Všetky metaforické pojmy v tejto časti vychádzajú z metaforického pojmu DEMOKRACIA JE POHYB.

Pri odkazoch na minulý režim totalitu prezidentka Čaputová naznačuje, že hodnoty totality útočia na demokratické zásady práve prostredníctvom aktívneho jednanja (*smerovanie, prenikanie* atď.). Na základe využívania takýchto metaforických výrazov je možné tvrdiť, že demokracia je dynamická, a rovnako sú tiež dynamické pokusy o jej oslabenie.

Metafory ZDRAVIA A CHOROBY

“Jej absencia v spoločnosti je pritom vždy zdrojom spoločenského napätia, ktoré *oslabuje* demokratický systém.”

“Pre demokraciu je *životne* nevyhnutné, aby sa v nej mohli slobodne šíriť informácie, myšlienky a názory.”

“Odstráňme *choroby* mladej demokracie v podobe nedostatkov právneho štátu a naplno využime potenciál, ktorý naše Slovensko má.”

Nasledujúca zdrojová oblasť, ktorú Čaputová pri téme demokracia a totalita využíva je zdrojová oblasť zdravia a choroby. Pomocou tejto zdrojovej oblasti sa snaží prezentovať názor, že demokracia je ako živý organizmus, ktorý môže byť zlým zaobchádzaním *oslabený*. To, že prezidentka referuje k demokracii ako k živému organizmu naznačujú aj metaforické výrazy, ktoré hovoria o tom, čo je pre demokraciu *životne* dôležité. Inak povedané, Čaputová tu zdôrazňuje nenahraditeľnosť hodnôt a ideálov demokracie, bez ktorých by nebola funkčná. Nemá tak priamo namysli živý organizmus, ktorý skutočne môže zomrieť alebo byť oslabený. Má na mysli demokraciu, pre ktorú sú nevyhnutné hodnoty ako sloboda, rovnosť a tolerancia. Tieto hodnoty sú nevyhnutnými pre fungovanie demokratickej spoločnosti. Takéto fungovanie prezidentka prirovnáva k živému organizmu, ktorý je vystavovaný nebezpečenstvám vo svete. Tie môžu spôsobiť organizmu životné ťažkosti. Choroby, ktoré môžu napadnúť živý organizmus, v prejavoch prezidentky odkazujú k extrémistickým tendenciám, ohrozujúcim demokraciu. Rovnako Čaputová označuje chorobami aj nedostatky novo vzniknutého systému (*choroby* mladej demokracie).

Ako bolo už naznačené súčasná prezidentka využíva metafory zdravia a choroby, aby zdôraznila nevyhnutnosť demokratických hodnôt. Hodnoty ako sloboda, rovnosť či tolerancia sú nevyhnutnými pre fungovanie demokracie. Taktiež Čaputová zdôrazňuje, že demokracia nie je perfektná, a treba na nej neustále pracovať a využiť potenciál, ktorý nám ponúka.

Z vyššie uvedeného je zjavné, že zdrojová oblasť je prepojená so zdrojovou oblasťou ľudí a ľudského tela. Nakoľko živý organizmus a jeho fungovanie vychádza hlavne z poňatia ľudského organizmu. V tomto zmysle prezidentka vychádza z metaforického pojmu DEMOKRACIA JE ČLOVEK. Tento metaforický pojem je zdrojom aj pre zdrojovú oblasť

zdravia a choroby aj napriek tomu, že pri tejto téme nie je samotná metaforická oblasť ľudí a ľudského tela výrazne využívaná.

Metafory PEŇAZÍ A EKONOMICKÝCH TRANSAKCIÍ (BUSINESS)

“Demokracia je príležitosť, nie **záruka** úspechu.”

“V tento deň a na tomto mieste si viac ako inokedy uvedomujeme, že život v slobodnom a demokratickom štáte nie je samozrejmosťou, ale **vzácnou** hodnotou, ktorá bola **vykúpená** nemalými obetami.”

Jednou z menej využívaných zdrojových oblastí pri téme demokracia a totalita bola identifikovaná zdrojová oblasť peňazí a ekonomických transakcií. Na rozdiel od predchádzajúcej témy spravodlivosti, prezidentka využíva túto oblasť na zarámovanie názoru, ktorý hovorí o demokracii ako o príležitosti, nie produkte. Demokracia je v prejavoch Čaputovej prezentovaná ako možnosť slobodného života, nie ako tovar so **zárukou**. Týmto metaforickým pojmom upevňuje názor, že ak chceme aby demokracia napredovala, je nevyhnutné sa o ňu starať. Rovnako podstatné je využiť možnosti, ktoré sa nám vďaka nej naskytujú. Avšak nielen rátať s tým, že demokracia spraví všetko za nás. Pri použití metaforických výrazov s tovarom, sa snaží prezidentka voči tovaru vymedziť. Využíva tak metaforické výrazy tovaru, aby ukázala čím demokracie práve nie je.

Pomocou metaforického pojmu DEMOKRACIA JE EKONOMIKA prezidentka ukazuje, že demokraciu tvoria **vzácné** hodnoty. Nemá tým na mysli, že tieto hodnoty stoja veľa peňazí, ale v prenesenom význame ukazuje, aké sú tieto hodnoty pre fungovanie demokratickej spoločnosti dôležité.

Zhrnutie zistení

Pri téme demokracie a totality boli identifikované metaforické výrazy, spadajúce do viacerých zdrojových oblastí. Treba hneď na začiatku poznamenať, že pri tejto téme bolo v prejavoch prezidentky nájdených najmenej metaforických výrazov zo všetkých tém. Aj napriek tomu sa niektoré zdrojové oblasti vyznačovali značným počtom. Najviac využívanou zdrojovou

oblasťou k téme demokracie a totality je zdrojová oblasť vojny. Tá bola využívaná hlavne takým spôsobom, aby zarámovala demokraciu ako obeť, ktorú treba chrániť. Ukazuje tak na demokraciu ako na zraniteľnú a zdôrazňuje nevyhnutnosť ochrany jej hodnôt. Pre správne fungovanie demokratickej spoločnosti je nielen nevyhnutné tieto hodnoty chrániť, ale tiež zabezpečovať ich prežitie. Na demokraciu je tak nazerané ako na živý organizmus, ktorý môže byť vystavený nákaze. Pod touto nákazou má Čaputová na mysli extrémistické tendencie, ktoré v súčasnej spoločnosti zažívajú stále väčší rozmach. Metaforické výrazy, týkajúce sa demokracie ako živého organizmu pramenia zo zdrojovej oblasti zdravia a choroby.

Ďalšia zdrojová oblasť, ktorou si prezidentka pomáha je zdrojová oblasť budov a konštrukcií. Za pomoci tejto oblasti sa ukazujú hodnoty demokracie ako nevyhnutné atribúty, bez ktorých by demokratická spoločnosť nemohla riadne fungovať. Inak povedané základy demokracie sú pevne zakorenené hodnoty, na ktorých stojí celý systém. Avšak, ak bola čo i len jedna narušená, mohlo by to mať fatálne následky pre celú demokratickú spoločnosť. Čaputová prirovnáva demokraciu ku stavbe, pričom budovu držia základy, aby sa nezrútila. V prípade demokracie sú týmito piliermi, základmi jej hodnoty (sloboda, rovnosť a tolerancia).

Rovnako ako pri ostatných témach diskurzu Zuzany Čaputovej aj pri téme demokracie a totality sa prezidentka opiera o zdrojovú oblasť pohybu. Pomocou nej upevňuje najmä názor na november '89 ako na proces, ktorý priniesol samotnú demokraciu. Aj tá je v tejto zdrojovej oblasti prirovnávaná k pohybu (*beh, prešli sme, cesta*). Prezidentka tak nemá namysli priamo pohyb ako taký, ale ukazuje, že demokracia prechádza určitým vývojom a je dynamická.

Posledná zdrojová oblasť je oblasť peňazí a ekonomických transakcií. Z tejto zdrojovej oblasti Čaputová čerpá pri prezentovaní názoru, že demokracia je príležitosť a nie tovar, ktorý si kúpime. Chce tak ukázať, že o demokraciu a jej hodnoty sa treba starať a pracovať na nej.

Ako bolo už ukázané súčasná prezidentka využíva metaforické výrazy aj pri téme demokracie a totality. Aj napriek tomu, že výskyt metaforických výrazov k tejto téme výrazne klesol v porovnaní s predchádzajúcimi témami, stále je možné identifikovať rôzne metaforické pojmy. Toto sú metaforické pojmy, ktoré boli identifikované: DEMOKRACIA JE VOJNA, DEMOKRACIA JE STAVBA, DEMOKRACIA JE POHYB, DEMOKRACIA JE EKONOMIKA.

8. Diskusia

Analytická časť jasne ukázala, z ktorých zdrojových oblastí Čaputová čerpá a z ktorých naopak nie. Medzi najviac využívané zdrojové oblasti sa radia: zdrojová oblasť ľudí, vojny, pohybu, budov a konštrukcií, peňazí či hier a športu. Zdrojové oblasti ľudí, vojny a pohybu boli identifikované naprieč všetkými témami. Zdrojová oblasť budov a konštrukcií sa vyskytovala pri všetkých témach okrem témy spravodlivosti. Podobne sa zdrojová oblasť hier a športu vyskytovala pri všetkých témach okrem témy demokracie a totality. Zdrojová oblasť peňazí a ekonomických transakcií nebola identifikovaná len pri téme štátu. Ďalšou častejšie využívanou zdrojovou oblasťou bola zdrojová oblasť zdravia a choroby, z tejto Čaputová čerpala pri témach spravodlivosti, demokracie a totality.

Napriek tomu, že zdrojové oblasti sa neraz zhodovali naprieč témami, ich vnútorné využitie bolo iné. Inak povedané rovnaká zdrojová oblasť pri rozdielnej téme neznamena vždy rovnaké metaforické výrazy či rovnakú povahu výrazu. Keď sa pozrieme bližšie na zdrojovú oblasť vojny, ktorá bola využívaná pri každej téme vidíme, že jej využitie je rôzne. Ako ukázal Charteris-Black aj samotná zdrojová oblasť sa môže ešte rozdeľovať na menšie podkategórie. Presne tak tomu bolo aj v prípade Čaputovej. Pri téme životného prostredia je táto zdrojová oblasť tiež využívaná ako útok (*boj* proti klimatickým zmenám atď.). Pri téme spravodlivosti, demokracie a totality sa táto zdrojová oblasť prejavila hlavne ako ochranná (*chrániť* spravodlivosť). Ďalší podobný príklad sa nám naskytá pri pohľade na zdrojovú oblasť peňazí a ekonomických transakcií. Pri téme spravodlivosti Čaputová prirovnáva spravodlivosť k tovaru, ktorý sa dá kúpiť, ale pri téme demokracie a totality túto zdrojovú oblasť využíva na vymedzenie demokracie od tovaru. Takéto rozdielne využívanie zdrojových oblastí naprieč témami dopomáha prezidentke rámovať témy takým spôsobom, aby práve jej pohľad na vec vyznel v danom kontext správne. O tejto funkcii metafor hovorí aj Charteris-Black (2011) a na základe priblíženej analýzy je možné vidieť, že Čaputová túto funkciu metafor vo svojom diskurze využíva.

Analytická časť tejto práce priniesla mnoho zaujímavých a prekvapivých zistení. Jedným z nich je neprítomnosť zdrojovej oblasti divadla. Podľa predpokladu Terrella Carvera a Jerneja Pikala (2007) sa v politickom diskurze značne vyskytujú metafory politického divadla či politického cirkusu. V prejavoch súčasnej prezidentky sa však táto zdrojová oblasť vyskytla

len vo veľmi malom množstve. Presnejšie pri téme demokracie a totality a tiež pri téme spravodlivosti. Za zmienku stoja metaforické výrazy ako: “(...), a to by bol pre nás všetkých ten najhorší možný *scenár*.” (téma spravodlivosť), “Nevieme, aký *scenár* ďalšieho vývoja bude na Slovensku platiť.” (téma demokracie a totality). Prezidentka využíva zdrojovú oblasť divadla len na označenie budúcnosti (pri rôznych témach, o rôznych veciach). Iné metaforické výrazy, vychádzajúce zo zdrojovej oblasti divadla neboli v Čaputovej prejavoch vôbec prítomné. Možnou interpretáciou nevyužívania tejto zdrojovej oblasti v rétorike Čaputovej je fakt, že divadlo, divadielko či cirkus má na slovenskej politickej scéne skôr negatívnu konotáciu. Vystúpenia v parlamente či iné politické predstavenia sú neraz označované za “šaškárnu” či divadielko. Naskytá sa tak vysvetlenie, že súčasná prezidentka nechce prezentovať politiku v takomto svetle a rázne sa dištancuje od metafor, ktoré by z politiky robili len akýsi cirkus.

Rovnako prekvapivá bola absencia zdrojovej oblasti hier a športu pri téme demokracie a totality. Podobne ako zdrojová oblasť divadla aj zdrojová oblasť hier a športu je často spájaná s politikou. Aj preto som v začiatkoch výskumu očakávala, že práve takéto zdrojové oblasti budú mať vysoké zastúpenie pri každej z tém. Samotná téma demokracie a totality sa ukázala ako téma, pri ktorej boli metafory najmenej využívané. Toto zistenie je v miernom kontraste s teoretickými predpokladmi, ktoré naznačovali, že metafory sú využívané rečníkmi pre zjednodušenie abstraktných pojmov. Demokracia a totalita sú tvorené viacerými hodnotami, čo môže byť značne abstraktné a zložité. Preto som v začiatkoch výskumu nepredpokladala, že by sa práve táto téma vyznačovala nízkym výskytom metafor.

Vo výskume sa tiež vyskytli metaforické výrazy, ktoré nebolo možné zaradiť do žiadnej z už spomenutých zdrojových oblastí. Kvôli ich nízkej početnosti nebolo možné vytvoriť novú zdrojovú oblasť, pod ktorú by spadali. Medzi tieto metaforické výrazy patrí napríklad: “ochrana prírody je stále *Popoluškou*”, “blízke vzťahy *pretaviť* do konkrétnych pozitívnych výsledkov”, “nastaviť justícii *zrkadlo*”, “hádať sa pre *ornamenty*”. Je zjavné, že žiadne z uvedených výrazov nevychádzajú zo zavedených a bežne využívaných zdrojových oblastí. Nakoľko sa žiadne podobné metaforické výrazy nevyskytovali bolo by nevhodné vytvárať nové zdrojové oblasti.

Z uvedeného vyplýva, že metafory, využívané Zuzanou Čaputovou sú do výraznej miery metaforami konvenčnými, avšak jej prejavy sa vyznačujú tiež metaforami mierne špecifickými pre samotnú prezidentku.

Za pomoci využívania metaforických výrazov prezidentka Čaputová rámuje svoje názory pri viacerých témach. Ako naznačovali teoretické východiská tejto práce, teória rámovania využíva metafory ako nástroj na formovanie názorov. Prezidentka tak za pomoci metafor vymedzuje svoje názory pri zvolených témach. Jadro analytickej časti ukázalo do akej miery vystupujú metafory v procese rámovania debaty.

Téma životného prostredia je pre samotnú prezidentku dôležitá už z čias predvolebnej kampane. Pri tejto téme prezidentka ukazuje ako naliehavá je problematika životného prostredia. Neustále zdôrazňuje dôležitosť okamžitého konania a varuje pred nečinnosťou, ktorá tu prevažovala doteraz.

Pri otázkach štátu, spoločnosti a Európskej únie Čaputová prezentuje Slovensko ako krajinu s veľkým potenciálom, ktorá stojí na svojich občanoch. Vyzdvihuje dôležitosť Európskej únie a tiež spolupráce medzi štátmi samotnými. Slovensko prirovnáva k domovu a prezentuje svoj pozitívny postoj k prívetivému vlastenectvu.

Problematika spravodlivosti na Slovensku je Čaputovou rámovaná ako absolútne zlyhanie jej aktérov a vyzýva k okamžitej náprave. Súčasný stav súdnictva ukazuje na mnohé zlyhania a vyžaduje si okamžitú nápravu. Spravodlivosť v krajine je veľmi zlým signálom pre demokraciu.

Prezidentka vykresľuje demokraciu ako živý organizmus. Vyzdvihuje nevyhnutnosť všetkých jeho hodnôt (orgánov). Zároveň ukazuje svoj negatívny postoj k minulému režimu a súčasný režim označuje za ten správny.

Teóriu rámovania je dobre vidieť pri strete dvoch odlišných interpretácií tej istej témy či problematiky. V prípade Čaputovej si zoberme akým spôsobom prezidentka rámuje tému EÚ v porovnaní na príklad s poslancom Mariánom Kotlebom. Čaputovej proeurópske názory odkazujú k EÚ ako k ekonomicky a hodnotovo zdatnému *hráčovi*. Kdežto Kotleba ukazuje EÚ ako *potápajúcu sa loď*, ktorú treba čo najskôr opustiť (Benčík 2019). O jednej téme hovoria dvaja rozdielni aktéri diametrálne odlišne. Každý z nich rámuje debatu na základe hodnotových presvedčení, ktoré sami zdieľajú. Na základe priblíženého možno tvrdiť, že rámovanie za pomoci metafor je mocenským nástrojom, ktorým politici konštruujú realitu.

Metafory v prejavoch prezidentky okrem iného pomáhajú nastoľovať a rámovat' debatu, či vymedzovať sa voči názorovým oponentom. Takáto funkcia metafor jasne ukazuje ich dôležitosť v reči, taktiež naznačuje, že v rečových prejavoch rozhodne neslúžia len ako akési ozdoby.

Spomenuté postoje prezidentky pri štyroch hlavných témach sú legitimizované hlavne za pomoci metafor. Ako bolo podrobne ukázané v jadre analytickej časti práce, Čaputová pri každej z tém čerpala z rôznych zdrojových oblastí. Za najzásadnejšie metaforické pojmy, z ktorých celá práca vychádzala možno označiť metaforické pojmy ako POLITIKA JE VOJNA, POLITIKA JE HRA, POLITIKA JE STAVBA, ŠTÁTY SÚ ĽUDIA.

Tieto metaforické pojmy vychádzajú predovšetkým z mnohokrát spomenutej štúdie Lakoffa a Johnsona (1980), taktiež z prínosu Charteris-Blacka (2011).

Keďže základy tejto práce boli stavané na zahraničnej literatúre, resp. vychádzali z výskumov iných politických reálií ako slovenských, výsledky práce so sebou priniesli rôzne špecifiká. Kontext, z ktorého práca vychádza silno ovplyvnil nielen výber tém do diskurzu, ale tiež samotné užívanie metafor. Čaputová ako reprezentatívna hlava štátu využívala metafory hlavne na presvedčovanie o správnosti svojich názorov. Téma spravodlivosti nám bude pre tentokrát príkladom. Súčasný stav justície na Slovensku, spolu s prezidentkiným backgroundom značne vplývala na jej rečové prejavy. Debata o stave justícii bola rámovaná hlavne z negatívneho uhľ'a pohľadu. Čaputová ako bývala právnička jasne ukazuje svoje obavy zo zneužívania moci na tých najvyšších miestach. Za pomoci metaforických výrazov prirovnáva spravodlivosť v krajine k tovaru, čím umocnila dojem o závažnosti situácie.

Podobne tomu bolo aj pri téme demokracie a totality. Oslavy 30. výročia Nežnej revolúcie Čaputová využila na rámovanie debaty z dvoch perspektív. Na jednej strane odkazuje k dobrej demokracii, na strane druhej hovorí o nepriateľskom minulom režime. Prodemokratické postoje prezidentky dopĺňali jej rečové vyjadrenia o nenahraditeľných demokratických hodnotách či pozitívnom vlastenectve. Metafory v prejavoch Čaputovej napomohli k uveriteľnosti príbehu o demokracii, ktorá vyžaduje stálu ochranu pred nepriateľmi (extrémistickými tendenciami).

Táto práca mala dve výskumné otázky. Prvá z nich znie nasledovne *Aké metafory je možné nájsť v politickom diskurze prezidentky Zuzany Čaputovej?* Odpoveď na ňu ponúkla detailná analýza metafor naprieč rôznymi témami. Pri každej z tém boli identifikované metaforické výrazy podľa zdrojovej oblasti, ku ktorej patrili. Jadro tejto analýzy tak vyčerpávajúco pojednávalo nielen o interpretáciách nájdených metafor, ale tiež ponúklo samotné metaforický výrazy, vybrané priamo z prejavov súčasnej prezidentky.

Na druhú výskumnú otázku: *Ako sa metafory v politickom diskurze prezidentky Zuzany Čaputovej líšia naprieč témami?* našla táto práca rovnako odpoveď. Ako už bolo naznačené v tejto kapitole, nie všetky témy sa vyznačovali rovnakými zdrojovými oblasťami, z ktorých prezidentka čerpala. Vo všetkých témach boli nájdené zdrojové oblasti vojny a pohybu/cesty. Okrem témy demokracie a totality sa všade vyskytla aj zdrojová oblasť hier a športu. Pri téme spravodlivosti ako pri jedinej sa nevyskytla zdrojová oblasť budov a konštrukcií. Téma spravodlivosti ako jediná zaznamenala výskyt novo vytvorenej zdrojovej oblasti náboženstva. Podobne pri téme životného prostredia boli identifikované zdrojové oblasti ne/vytvárania, ktoré neboli prítomné pri iných témach.

Hlavným rozdielom medzi témami bolo samotné využitie zdrojových oblastí. Pri zdrojových oblastiach, ktoré sa vyskytovali vo väčšine tém sa našli rozdiely aj vo vnútri samotnej zdrojovej oblasti. Nie každá zdrojová oblasť využívala pri rozličných témach rovnaké metaforické výrazy. Alebo tiež nevyužívala rovnaké metaforické výrazy v rovnakom zmysle. Toto zistenie bolo ilustrované na príkladoch v skoršej časti diskusie, preto sa im už nebudem hlbšie venovať.

Diplomová práca nie lenže zmapovala využívanie metafor v diskurze súčasnej prezidentky Zuzany Čaputovej, rovnako poukázala na účely ich užívania. Podrobná analýza identifikovala metafory naprieč témami a tiež ponúkla pri každej časti interpretáciu zistení. Obsiahla analýza ukázala viacero zistení, ktoré už táto práca mnoho krát spomenula.

Jazyk a jeho využitie potvrdzujú, že prezidentka využíva metafory nielen ako jazykové ozdoby reči, ale legitimizuje svoje názory. Čím zároveň delegitimizuje iné možné vysvetlenie. Jazyk je tak aj v prípade Čaputovej využívaný ako nástroj moci, pomocou ktorého je prezidentka schopná rámovat' debatu, na základe svojich postojov a hodnôt.

9. Záver

Analýza metafor v politickom diskurze od čias prelomovej práce Lakoffa a Johnsona (1980) nabrala na popularite medzi sociálnymi vedcami. Avšak slovenské politické reálie sa takýmto záujmom nevyznačujú. Preto sa naskytila jedinečná príležitosť na aplikovanie zavedenej teórie na slovenské politické reálie. Hlavným aktérom analýzy bola súčasná prezidentka Slovenska Zuzana Čaputová.

Cieľom diplomovej práce bolo zmapovanie metafor v politickom diskurze prezidentky Čaputovej. Pričom bolo na metafory v prejavoch nazerané ako na nástroje moci. Nástroje moci v tom zmysle, že metafory utvárajú realitu a ovplyvňujú naše myslenie.

Ako ukázala diskusná časť, diplomová práca za pomoci vyčerpávajúcej analýzy zodpovedala obe výskumné otázky.

Medzi najzásadnejšie objavené metafory, z ktorých Čaputová čerpala možno zaradiť: POLITIKA JE VOJNA, POLITIKA JE HRA, POLITIKA JE STAVBA, ŠTÁT Y SÚ ĽUDIA. Čo sa tematického rozdelenia týka, práca odhalila, že prezidentka využíva niektoré metafory pri všetkých témach (metafory ľudí, vojny, pohybu), a iné len pri niektorých (metafory zdravia a choroby, náboženstva atď.). Rovnako sa v prejavoch vyskytli aj metafory nekonvenčného typu.

Analýza metaforického vyjadrovania Čaputovej ukázala, že metafory sú v politických prejavoch využívané na rámovanie debaty a presvedčovanie. Detailná analýza predstavila štyri hlavné témy diskurzu prezidentky, v ktorých napríklad pri téme životného prostredia rámovala debatu ako akútny problém, ktorý treba bezodkladne riešiť.

Prevedený výskum a dôkladná analýza ponúka rozsiahle zmapovanie politického diskurzu súčasnej prezidentky SR. S prihliadnutím na jej metaforické vyjadrovanie boli priblížené postoje či názory, ktoré prezidentka zastáva k štyrom zvoleným problematikám. Analýza metafor poslúžila na hlbšie pochopenie prejavov Čaputovej. Využívanie metafor ako nástroje moci, a nielen ako jazykové ozdoby ukázalo, že metafory môžu prezentovať realitu, ktorú rečník utvára.

Bibliografia

Literatúra:

1. Arrese, Ángel and Alfonso Vara-Miguel. 2016. "A comparative study of metaphors in press reporting of the Euro crisis" *Discourse & Society* 27 (2): 133-55.
2. Batko, Andrzej. 2006. *Umění persvaze: aneb jazyk ovlivňování a manipulace*. Praha: Nakladatelství Helion.
3. Baylis, Thomas. A. 1996 "Presidents versus Prime Ministers: Shaping Executive Authority in Eastern Europe." *World Politics* 48 (3): 297-323.
4. Beck, Gloria. 2007. *Zakázaná rétorika: 30 manipulativních technik*. Praha: Grada.
5. Benford, Robert, D. & Snow, David, A. 2000. "Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment." *Annual Review of Sociology* 26 (1): 611-39.
6. Berliner, Jonathan. 2014. "Barack Obama's Landscapes: The Unfolding Road as Metaphor of American Unity." *Amerikastudien / American Studies* 59 (1): 99-112.
7. Black, Max. 1962. *Models and Metaphors: Studies in Language and Philosophy*. Ithaca: Cornell University Press Books.
8. Blumler, Lay. G. & Dennis Kavanagh. 1999. "The Third Age of Political Communication: Influences and Features." *Political Communication* 16 (3): 209-30.
9. Borg, James. 2007. *Umění přesvědčivé komunikace: jak ovlivňovat názory, postoje a činy druhých*. Praha: Grada.
10. Brunclík, Miloš. 2014. "Mezi Berlínem a Paříží: kam kráčí politický režim ČR?", 57-77. In Kubát, Michal, Lebeda, Tomáš a kol. *O komparativní politologii a současné české politice*. Praha: Karolinum.
11. Budajev, E.V. 2007. *Stanovlenije kognitivnoj teoriji metafory*. In: Lingvokul'turologija. Vyp.1. Jekaterinburg.
12. Campbell, David. 1998. *Writing Security. 2nd ed.* Manchester: Manchester University Press.

13. Carver, Terrell and Jernej Pikalo. 2008. *Political Language and Metaphor* Interpreting and changing the world. London and New York: Routledge.
14. Charteris-Black, Jonathan. 2004. *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
15. Charteris-Black, Jonathan. 2011. *Politicians and rhetoric: the persuasive power of metaphor. 2nd ed.* New York: Palgrave Macmillan.
16. Chilton, Paul, Lakoff, George 1995. Foreign Policy by Metaphor. In Schäffner, Ch., Wenden, A. L. et al. *Language and Peace*, 37–60. Aldershot: Dartmouth.
17. Chilton, Paul. 2004. *Analysing Political Discourse*. London and New York: Routledge.
18. Clifford, Geertz. 1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
19. Čechová, Marie, Krčmová Marie a Eva Minářová. 2008. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
20. Černý, Vojtěch. 2011. *Rétorika pro obchodníky i běžný život*. Brno: Computer Press.
21. Demirdögen, Ülkü D. 2010. "The roots of research in (political) persuasion: Ethos, pathos, logos and the Yale studies of persuasive communications." *International Journal of Social Inquiry* 3 (1): 189-201.
22. Demjanová, Nikoleta. 2010. "Metafora ako podmienka jazykového zobrazovania a chápania sveta." *Jazyk a kultura* (1):1-6.
23. Dohalská, Marie, Hůrková-Novotná, Jiřina a Vlastimil Pařízek, et al. 1985. *Mluvím, mluvíš, mluvíme: Kapitoly z moderní rétoriky*. Praha: Horizont.
24. Drulák, Petr. 2006. "Motion, Container and Equilibrium: Metaphors in the Discourse about European Integration." *European Journal of International Relations* 12 (4): 499-53.
25. Drulák, Petr a kol. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
26. Drulák, Petr a Vít Beneš. 2008. *České metafory Evropy: Havel vs. Klaus*. Praha: Ústav Mezinárodních Vztahů Praha.

27. Entman, Robert, M. 1993. "Framing: Towards Clarification of a Fractured Paradigm." *Journal of Communication* 43,no. 4 (Autumn).
28. Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
29. Fairclough, Norman. 2003. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. New York: Routledge.
30. Ftorek, Jozef. 2010. *Public relations a politika: kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem*. Praha: Grada.
31. Hansen, Lene. 2006. *Security as Practice. Discourse analysis and the Bosnian war*. London: Routledge.
32. Hajer, Maarten A. 2006. "Doing Discourse Analysis: Coalitions, Practices, Meaning" In *Words matter in policy and Planning - Discourse Theory and Method in the Social Sciences*, 65-74. Utrecht: Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap.
33. Hardy, Cynthia, Harley, Bill and Nelson Phillips. 2004. "Discourse Analysis and Content Analysis: Two Solitudes?". *Newsletter of the American Political Science Association Organized Section on Qualitative Methods* 2(1): 19-22.
34. Horolets, Anna. 2003. "What is Likely to Happen to Polish Collective Consciousness After Accession to the European Union?" *Polish Sociological Review* (141):115-29.
35. Horváth, Peter. 2014. "The Role of the President in the Context of the Political Changes in Slovakia." *Slovak Journal of Political Sciences* 14 (1): 75-87.
36. Howarth, David and Yannis Stavrakakis et al. 2000. *Discourse theory and political analysis: Identities, Hegemonies and Social Change*. Manchester: Manchester University Press.
37. Hrubeš, Milan. 2016. "*Proces konstruování rámců v interakci s ostatními účastníky diskursu: Analýza rámování vstupu ČR do EU*" PhD diss., Masarykova univerzita.
38. Jäkel, Olaf. 2003. *Wie Metaphern Wissen schaffen: Die kognitive Metaphertheorie und ihre Anwendung in Modell-Analysen der Diskursbereiche Geistestätigkeit, Wirtschaft, Wissenschaft und Religion*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
39. Jirák, Jan a Blanka Řichová. 2000. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum.

40. Johnstone, Barbara & William Marcellino. 2010. *Dell Hymes and the Ethnography of Communication*. London: The Sage Handbook of Sociolinguistics.
41. Juránek, František, Xaver. 1946. *Dobry řečník*. Praha: Universum.
42. Klapetek, Milan. 2008. *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada.
43. Kövecses, Zoltán. 2010. *Metaphor A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.
44. Kraus, Jiří. 2010. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum.
45. Lakoff, George, and Mark Johnson. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
46. Lakoff, George. 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
47. Leanne, Shelly. 2011. *Rétorika pro lídry: Řekněte to jako Obama*. Brno: Computer Press.
48. Lipovetsky, Gilles. 2008. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. V českém jazyce vyd. 4. Praha: Prostor.
49. Louis Wei-Lun Lu and Kathleen Ahrens. 2008. "Ideological influence on BUILDING metaphors in Taiwanese presidential speeches." *Discourse & Society* 19(3): 383-408.
50. Lotko, Edvard. 2009 *Kapitoly ze současné rétoriky*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
51. Lutzke, J. and Henggeler, M.F. 2009. *The Rhetorical Triangle: Understanding and using Logos, Ethos and Pathos*. Indianapolis: University Writing Center.
52. Matonoha, Jan. 2003. "Literárněvědný text jako diskurz, velké vyprávění a výkon moci?". *Institute Czech Literature, The Academy of Science of the Czech Republic* 51 (5): 580-585.
53. Matthes, Jörg. 2012. "Framing Politics : An Integrative Approach." *American Behavioral Scientist* 53 (3): 247-59.

54. Micsinaiová, Alžbeta. 2015. "Metafora a Myslenie" *Studia Philosophica* 62 (2): 45-54.
55. Mio, Jeffery Scott. 1997. "Metaphors and Politics." *Metaphors and Symbol* 12(2): 113-123.
56. Nevařilová, Leona. 2019. "Analýza diskurzu nedemokratických režimů v zahraniční politice prezidenta Zemana." Mgr., Masarykova univerzita.
57. Onuf, Nicholas. 2010. "Polemics: Fitting Metaphors - The Case of the European Union" *Perspectives* 18 (1): 63-76.
58. Ortony, Andrew. 1979. *Metaphor: A Multidimensional Problem* in: Ortony, A. *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge UP.
59. Ovádek, Michal. 2020. "Popular tribunes" and their agendas: topic modelling Slovak presidents' speeches 1993–2020. *East European Politics*. Dostupné na <<https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1756785>>
60. Paltridge, Brian. 2012. *Discourse analysis: an introduction. 2nd ed.* New York: Continuum.
61. Potter, J. 2004. Discourse Analysis. In: Hardy, M., Bryman, A. et al.: *Handbook of Data Analysis*. London: Sage.
62. Praggeljaz Group. 2007. "MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse" *Metaphors and Symbol* (22) 1: 1–39.
63. Rein, Martin. 1983. "Value-Critical Policy Analysis." In *Ethics, the social sciences, and policy analysis.* edited by Callahan, D. & Jennings, B., 83-112. New York: Plenum Press.
64. Rein, Martin & Schön, Donald. 1993. "Reframing Policy Discourse." In *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning.* edited by Fischer, F. & Forester, J., London: Duke University Press.
65. Ricoeur, Paul. 1981. *The Rule of Metaphor*. London: Routledge & Kegan Paul.
66. Semino, Elena., & Masci, Michela. 1996. "Politics is Football: Metaphor in the Discourse of Silvio Berlusconi in Italy." *Discourse & Society*, 7 (2): 243–69.

67. Skrebcova, T. G. 2004. "Sovremennyye issledovaniya političeskoj metafory: tri istočnika i tri sostavnyje časti." *Respectus Philologicus* 5 (10).
68. Sopory, Pradee and Dillard, James Price. 2002. "The Persuasive Effects of Metaphor: A Meta-Analysis." *Human Communication Research* 28 (3): 382–419.
69. Šmajsová Buchtová, Božena. 2006. *Rétorika*. Praha: Grada.
70. Tannen, Deborah. 1993. *Framing in discourse*. New York: Oxford University Press.
71. Urban, Lukáš, Josef Dubský a Karol Murdza. 2011. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada.
72. Van Dijk, Teun Andrianus. 2006. "Discourse and Manipulation" *Discourse and Society*, 17 (3): 359–83.
73. Vašát, Petr. 2008. "Kritická diskursivní analýza: sociální konstruktivismus v praxi." *Antropowebzin* 4 (2-3): 101-12.
74. Vybíral, Zbyněk. 2000. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál.
75. Walton, Douglas. 2007. *Media Argumentation: Dialectic, Persuasion, and Rhetoric*. Cambridge: Cambridge University Press.

Internetové zdroje:

1. Aktuality.sk. 2019. "Súdom podľa prieskumu neverí viac ako polovica opýtaných Slovákov." *aktuality.sk*, August 14, 2019. <https://www.aktuality.sk/clanok/715805/sudom-podla-prieskumu-neveri-viac-ako-polovica-opytanych-slovakov/>.
2. Aktuality.sk. 2018. "Vyšetovanie vraždy J. Kuciaka sa zameriava na dva okruhy jeho práce." *aktuality.sk*, September 17, 2018. <https://www.aktuality.sk/clanok/624174/vysetovanie-vrazdy-j-kuciaka-sa-zameriava-na-dva-okruhy-jeho-prace/>.
3. Aktuality.sk. 2020. "Až 72 percent Slovákov neverí v justíciu" *aktuality.sk*, Január 10, 2020. <https://www.aktuality.sk/clanok/754794/az-72-percent-slovakov-neveri-v-justiciu/>.
4. Benčík, Ján. 2019. "Tak ako, pán Kotleba? Je najvyšší čas vystúpiť z EÚ, alebo kandidovať do Európskeho parlamentu?" *dennikn.sk*, Máj 19, 2019. <https://dennikn.sk/blog/1474252/tak-ako-pan-kotleba-je-najvyssi-cas-vystupit-z-eu-alebo-kandidovat-do-europskeho-parlamentu/>.
5. Cuprík, Roman a Peter Kapitán. 2018. "Gašpar: Vražda Kuciaka pravdepodobne súvisela s jeho prácou." *aktuality.sk*, Február 26, 2018. <https://domov.sme.sk/c/20768811/vrazda-jan-kuciak-tibor-gaspar-vysetovanie-zurnalistika-investigativa.html>.
6. Čaputová, Zuzana. n.d. "Môj príbeh; Priority." použité Apríl 14, 2020. <https://www.zuzanacaputova.sk>.
7. Čaputová, Zuzana 2019. "Vyhlásenie prezidentky po stretnutí s ministerkou vnútra, policajným prezidentom a 1.námestníčkou generálneho prokurátora" použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejav/>.
8. Čaputová, Zuzana. 2019. "Prejav prezidentky na konferencii Orbis Civitates." použité Marec 3, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejav/>.
9. Čaputová, Zuzana. 2019. "Príhovor prezidentky na konferencii „Pravda, lož, a sloboda slova: 30 rokov po páde totality." použité Marec 3, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejav/>.
10. Čaputová, Zuzana. 2019. "Prejav prezidentky k 30. výročiu Nežnej revolúcie." použité Marec 3, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejav/>.

11. Čaputová, Zuzana. 2019. "Príhovor prezidentky na odovzdávaní ocenení Biela vrana." použité Marec 3, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejavu/>.
12. Čaputová, Zuzana. 2019. "Príhovor prezidentky na pietnej spomienke na obeť komunistického režimu." použité Marec 3, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejavu/>.
13. Zuzana Čaputová. 2019 "Príhovor krajanom v Prahe." Facebook, Jún 20, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
14. Zuzana Čaputová. 2019 "Zahraničná cesta do Bruselu." Facebook, Jún 25, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
15. Zuzana Čaputová. 2019 "Rokovaniu s generálnym tajomníkom NATO." Facebook, Jún 25, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
16. Zuzana Čaputová. 2019 "Stretnutie s E. Macronom." Facebook, Júl 24, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
17. Zuzana Čaputová. 2019 "Vyjadrenie k extrémnym teplotám." Facebook, Júl 26, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
18. Zuzana Čaputová. 2019 "Výjazd v Žilinskom kraji" Facebook, August 16, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
19. Zuzana Čaputová. 2019 "Vyjadrenie k stretnutiu s predstaviteľmi environmentálnych neziskových organizácií a klimatických iniciatív." Facebook, September 11, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
20. Zuzana Čaputová. 2019 "Vzniku Československa." Facebook, Október 28, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
21. Zuzana Čaputová. 2019 "Klimatická kríza a nelegálna ťažba dreva." Facebook, November 20, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
22. Zuzana Čaputová. 2019 "Vymenovanie nových sudcov." Facebook, November 21, 2019. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.
23. Zuzana Čaputová. 2019 "Rozhodovanie o novom generálnom prokrátorovi." Facebook, Február 18, 2020. <https://www.facebook.com/pg/zcaputova/posts/>.

24. Čaputová, Zuzana. 2020. "Prejav prezidentky na Mníchovskej bezpečnostnej konferencii." použité Február 25, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejavy/>.
25. Čaputová, Zuzana. 2020. "Príhovor prezidentky pri príležitosti 2. výročia vraždy Jána Kuciaka a Marty Kušnírovej." použité Február 25, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejavy/>.
26. Čaputová Zuzana. 2020. "Príhovor prezidentky po vymenovaní vlády I. Matoviča." použité Apríl 3, 2020. <https://www.prezident.sk/page/prejavy/>.
27. Mikuláš, Roman. n.d. "Kognitívna teória metafor" použité April 14, 2020. <http://hyperlexikon.sav.sk/sk/pojem/zobrazit/paradigmy/40/kognitivna-teoria-metafory-1>.
28. Orosz, Ladislav. n.d. *Prezident Slovenskej republiky a jeho postavenie v systéme delby moci (doterajší vývoj, aktuálny stav, hodnotenie)*. Dostupné na <https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992164/Orosz_final.pdf/51ff00a0-afc4-4655-bab6-fd8584751cd5>
29. San Diego State University. Rhetoric and Writing Studies. n.d. "What is Rhetoric?" Accessed April 14, 2020. https://rhetoric.sdsu.edu/resources/what_is_rhetoric.htm.
30. Štatistický úrad SR. 2019. "Prezidentské voľby 2019 na Slovensku." *VysledkyVolieb.sk*, Marec, 2019. <https://www.vysledkyvolieb.sk/prezidentske-volby/2019/vysledky/1-kolo>.
31. Thomson Reuters Foundation News. "Trump an climate change." n.d. <https://news.trust.org/packages/trump-and-climate-change/>.
32. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka v Seredi: Holokaust je tragédia nás všetkých." použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-v-seredi-holokaust-je-tragedia-nas-vsetkych/>.
33. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka na konferencii Wild Europe upozornila na výrub lesov" použité Január 10, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-na-konferencii-wild-europe-upozornila-na-vyrub-lesov/>.
34. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka v OSN: Je potrebné rešpektovať pravidlá." použité Január 10, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-v-osn-je-potrebne-respektovat-pravidla/>.

35. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka vystúpila na Klimatickom samite OSN." použité Január 10, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-vystupila-na-klimatickom-samite-osn/>.
36. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka po stretnutí s ministrom Sólymosom: Máme ambiciózne klimatické ciele." použité Január 10, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-po-stretnuti-s-ministrom-solymosom-mame-ambiciozne-klimaticke-ciele/>.
37. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka o klimatických zmenách: Ešte to vieme zvrátiť." použité Január 10, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-o-klimatickych-zmenach-este-to-vieme-zvratit/>.
38. Tlačové správy. 2019."Spája nás ochrana životného prostredia a chceme silnú Európu." použité Január 10, 2020. <https://www.prezident.sk/article/spaja-nas-ochrana-zivotneho-prostredia-a-chceme-silnu-europu/>.
39. Tlačové správy. 2019."Inaugurácia prezidentky Zuzany Čaputovej." použité Január 23, 2020. <https://www.prezident.sk/article/inauguracia-prezidentky-zuzany-caputovej/>.
40. Tlačové správy. 2019."Prezidentka Zuzana Čaputová vystúpila s príhovorom počas 14.ročníka Stretnutia generácií na Kališti." použité Január 23, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-zuzana-caputova-vystupila-s-prihovorom-pocas-14rocnika-stretnutia-generacii-na-kalisti/>.
41. Tlačové správy. 2019."Prezidentka vystúpila s príhovorom pri príležitosti stého výročia Univerzity Komenského." použité Január 23, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-vystupila-s-prihovorom-pri-prilezitosti-steho-vyrocia-univerzity-komenskeho/>.
42. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka SR Zuzana Čaputová na zahraničnej návšteve v Maďarsku: spolupráca v rámci V4 nesmie byť len o strážení regionálnych záujmov." použité Január 23, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-sr-zuzana-caputova-na-navsteve-v-madarsku-spolupraca-v-ramci-v4-nesmie-byt-len-o-strazeni-regionalnych-zaujmov/>.
43. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka sa stretla so šéfom diplomacie a veľvyslancami." použité Január 23, 2020. <https://www.parlamentnelisty.sk/politika/politici-volicom/Prezidentka-sa-stretla-so-sefom-diplomacie-a-velvyslancami-314901>.

44. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka na oslavách SNP: Bez povstania by sme neboli tým, čím sme." použité Január 23, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-na-oslavach-snp-bez-povstania-by-sme-neboli-tym-cim-sme/>.
45. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka na Ukrajine: Sme za obhajobu vašej suverenity." použité Január 23, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-na-ukrajine-sme-za-obhajobu-vasej-suverenity/>.
46. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka v Lánoch: Silná a jednotná EÚ je v záujme V4." použité Január 25, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-v-lanoch-silna-a-jednotna-eu-je-v-zaujme-v4/>.
47. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka si uctila padlých hrdinov na Dukle." použité Január 25, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-si-uctila-padlych-hrdinov-na-dukle/>.
48. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka vyznamenala 20 osobností." použité Január 25, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-vyznamenala-20-osobnosti/>.
49. Tlačové správy. 2019. "Prejav prezidentky po vymenovaní nových sudcov Ústavného súdu SR." použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-vymenovala-novych-sudcov-ustavneho-sudu-sr/>.
50. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka prijala predsedu Ústavného súdu SR Ivana Fiačana." použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-prijala-predsedu-ustavneho-sudu-sr-ivana-fiacana/>.
51. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka prijala ministra spravodlivosti." použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-prijala-ministra-spravodlivosti/>.
52. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka: Nestráčajme vieru v spravodlivosť." použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-k-aktualnej-politickej-situacii-toto-musi-skoncit/>.
53. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka k aktuálnemu daniu." použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-k-aktualnemu-daniu/>.
54. Tlačové správy. 2019. "Prezidentka v Berlíne: Život v demokratickom štáte je vzácnou hodnotou." použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/article/prezidentka-v-berline-zivot-v-demokratickom-state-je-vzacnou-hodnotou/>.

55. Tlačové správy. 2020. "Novoročný príhovor prezidentky." použité Február 13, 2020. <https://www.prezident.sk/article/novorocny-prihovor-prezidentky/>.
56. Wáclav, Branislav. 2019. "Tretina Európanov chce, aby sa EP venoval klimatickým zmenám." *aktuality.sk*, November 21, 2019. <https://www.aktuality.sk/clanok/745284/tretina-europanov-a-stvrtina-slovakov-chce-aby-sa-ep-venoval-klimatickym-zmenam/>.